

SVOBODNA BESEDA

27 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

70 LET
ZVEZE BORCEV

januar 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

Mir, sožitje, tovarištvo

Kolumna / Jože Poglajen

Dnevi dolgih jezikov

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

Mir in dostojanstvo v Dražgošah

STRAN 7

V metežu zgodovine / Irena Uršič

Pozabljeni pomembni domoljub

STRAN 15

Tradicionalna spominska prireditev v Dražgošah

»Vemo, kdo so osvoboditelji in kdo izdajalci«

V Dražgoše je po sedmih različnih poteh prišlo več kot 400 pohodnikov

»Ne dovolim si, da nekdo skruni in nespoštljivo tepta in maže zame nekaj najsvetejšega, kot je spomin na vse junake, ki so se še kako zavedali nujnosti in upravičenosti narodnoosvobodilnega boja, ki so natančno vedeli, na kateri strani morajo stati, in ki so zaradi pravega domoljubja in narodne zavesti zmagali nad nacizmom in fašizmom, zato upravičeno pišejo zgodovino. Zato ostro obsojam vsako povečevanje in rehabilitacijo domobranstva, kot se zdaj dogaja. Obsojam vse, ki z roko v roki z RKC delajo razdor med narodom, širijo sovraštvo in nestrpnost. Obsojam vse, ki pod krinko svobode govora širijo sovražni govor, in ta že postaja kar dovoljen način njihove komunikacije, namesto da bi bil prepovedan in kaznovan! Obsojam vse, ki hujskajo ljudi, potvarjajo zgodovino in brišejo iz učbenikov poglavja o NOB!« To misel je v slavnostnem govoru na tradicionalni slovesnosti v Dražgošah med drugim izrekla Lara Jankovič, igralka, aktivistka in predsednica Gibanja TRS.

// BESEDILO IN FOTO: Janez Alič

Na osrednji slovesnosti 61. prireditve Po stezah partizanske Jelovice ob 76. obletnici dražgoške bitke se je pri spomeniku v Dražgošah zbralo več kot štiri tisoč ljudi. Prišli so iz vse Slovenije, pa tudi iz zamejstva v Italiji in Avstriji.

Med zbranimi so bili predsednik države Borut Pahor, ministri in strankarski veljaki, predsednik slovenske borčevske organizacije Tit Turnšek in pa prvi predsednik države, Milan Kučan, ki je ta dan praznoval 77. rojstni dan, ter častni predsednik ZZB za vrednote NOB,

Janez Stanovnik, oba sta požela največje navdušenje navzočih.

Predsednik organizacijskega komiteja generalmajor Karel Lipič je v nagovoru vsem zaželel, da bi ohranili upornišтво, ki je Sloveniji prineslo svobodo, obenem pa je spomnil na dražgoško bitko pred 76 leti. Bitka je potekala od 9. do 11. januarja 1942, ko so se borci Cankarjevega bataljona zaradi okupatorjeve velike premoči umaknili iz vasi na Jelovico. Okupatorji so se maščevali nad vasjo in prebivalci. Ustrelili so 41 domačinov, skoraj 80 so jih odgnali v koncentracijska taborišča, vas pa požgali.

V kulturnem programu so nastopili Policijski orkester, Komorni zbor Slovenskega prosvetnega društva Borovlje, operni pevci Tone Habjan, Rok Bavčar in Klemen Kelih s harmonikarjem Nejcem Jemcem in dramski igralec Aljoša Ternovšek.

Veličasten dražgoški spomenik je »krasil« 150 praporjev slovenskih veteranskih organizacij. ●

Janez Stanovnik (levo) v pogovoru z zastavonošo Pavlom Štorom iz Ajdovščine

Predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Tit Turnšek in članica predsedstva Tilka Bogovič

Človeštvo nemočno v boju proti genocidom

// PIŠE: **Vlasta Nussdorfer**, varuhinja človekovih pravic

Ko in kadar beremo, da je svet na pragu tretje svetovne vojne, si v spomin priključimo grozote dveh, ki jih moja generacija na srečo ni doživela, a to ne pomeni, da jih ne pozna vsaj iz pripovedovanj in zapisov preživelih. Nevarnosti prežijo vsepovsod in tu in tam že potekajo spopadi, ki imajo usodne in celo neslutene posledice.

V svetu nastajajo pereče družbene razmere, ki nas opominjajo. Diplomacija je vsak dan pred težkimi izzivi, kako preprečiti, da bi se konflikti razrasli v rožljanje orožja. Družbe pa so pred izzivi, kako v dobi, ko so informacije tako rekoč na dosegu roke, ustrezno nagovarjati generacije in oblikovati miselnosti, ki ne rušijo, ampak gradijo; ki niso postavljene na temelje strahu, predsodkov in stereotipov, ampak so utemeljene na solidarnosti, sočutju in humanitarnih načelih.

Temelji holokavsta in drugih grozodejstev, ki so bila del vojn ali so do njih privedla, so v zavračanju drugih in drugačnih. Vodijo v diskriminacijo, rasizem, ksenofobijo, homofobijo, mizoginijo, nacionalizem, antisemitizem in druge oblike sovraštva in nestrpnosti.

Ljudi, nezadovoljne zaradi svojega gospodarskega ali socialnega položaja ali pa zgolj prežete s priučeni predsodki oziroma stereotipi, ni težko prepričati, da so prišleki ali morda sosedje slabonamerni, celo sovražni, da je njihova veroizpoved moteča, da so necivilizirani. Ljudi, ki se vsak dan srečujejo s strahom in občutkom ogroženosti, ni malo. Vsaka drugačnost je lahko razlog, da se njihov strah poveča, odziv pa se pokaže v agresivnosti in sovraštvu. Teh dveh čustvenih stanj ni težko podpihovati z najrazličnejšimi fobijami, »grešni kozli« so lahko vedno pri roki: že »domači« Romi ali brezdomci, pa Slovenci z dediščino na ič, da drugih niti ne omenjam. Prestrašene ljudi je težko prepričati, da na svetu niso sami in da so varni. Predsodki in strah ovirajo dialog, sodelovanje in medsebojno spoštovanje. Izhod pa ni

v izobčenju in izolaciji, temveč v strpnosti in razumevanju.

Leta 2015 sem obiskala Auschwitz, kraj razčlovečenja in organiziranega pobijanja. Leta 2016 sem se v Mauthausnu v Avstriji udeležila slovesnosti ob obletnici osvoboditve taborišča, nagoovorila udeležence in v spomin žrtvam položila venec. Bila sem priča pretresljivima opomnikoma grozodejstev, za katere želim, da jih ne bi bilo ne nekoč in ne v prihodnosti. Rasizem, vodilo Hitlerjevih programov, je bil utemeljen na prepričanju, da obstajajo večvredne in manjvredne rase. Prav na temelju prepričanja o večvrednosti so se dogajala grozodejstva tudi na območju nekdanje Jugoslavije (Srebrenica 1995), pa tudi drugje (Ruanda 1994). Žal se kljub številnim mednarodnim pravnim zavezam o spoštovanju človekovih pravic človeštvo včasih zdi nemočno v boju proti genocidom in drugim oblikam nesprejemljivega ravnanja.

Prav zato se moramo vsi vprašati, ali storimo dovolj, da bi mladi rodovi spoznali genocidna dejanja in holokavst kot resničen zgodovinski poskus iztrebiti celotne narode in njihove kulture. Država in njene ustanove bi morale storiti še več za razvoj kritičnega pogleda na uporabo in zlorabo družbene moči. Vedno so za zlorabe odgovorni posamezniki, organizacije in države, ki dopustijo, da se v imenu posvečenih ciljev teptajo temeljne človekove pravice in svoboščine in se s tem ustvarjajo možnosti za holokavste in genocide v sodobnem svetu. Poučevanje in spoznavanje vseh dimenzij preteklosti lahko pripomoreta k razumevanju posledic predsodkov, stereotipov, rasizma, antisemitizma ter različnih nestrpnih ali sovražnih pojavov v družbi.

Holokavst ali genocid lahko preprečimo. Za to smo odgovorni vsi. Lahko pravočasno zaustavimo bohotenje različnih oblik sovraštva. Še bolje je, da ustvarjamo takšno družbeno ozračje, ki skrajnim ideologijam večvrednosti ne dopušča rasti. In to pravočasno, da ne bo kdaj prepozno, o čemer priča zgodovina. ●

**SVOBODNA
BESEDA**

6–7: Kolumni

Jože Poglajen: Dnevi dolgih jezikov

Martin Premk: Mir in dostojanstvo v Dražgošah

8: Komentar

dr. France Križanič: Nekaj poudarkov iz gospodarske zgodovine Slovenije

9–11: Aktualno

Kriza tradicionalnih strank in ofenziva novega fašizma Katalonija, Quo Vadis?

12–13: Reportaža

Po sledeh nesreče Žanija V. Rupnika

15–16: V metežu zgodovine

Pozabljeni pomembni domoljub

Kam se izgublja socialna država

20–26: 70 let Zveze borcev

Najstarejša veteranska organizacija

Vse to sem doživel

Tukaj so natisnili prvo številko Naše žene

Fotografija na naslovnici:

Slovesnost ob 76. obletnici dražgoške bitke
(Foto: Janez Alič)

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Pravica do dostojanstva je osnovna človekova pravica

V počastitev mednarodnega dneva spomina na žrtve genocida in mednarodnega dneva človekovih pravic je v ZRC SAZU potekal zanimiv pogovor z izjemnimi ženskami, ki ga je odlično moderirala Saša Petejan iz Zavoda APIS. Po uvodnih nagovorih veleposlanice mag. Blanke Jamnišek z Ministrstva za zunanje zadeve RS, ki je bilo soorganizator dogodka, in prof. dr. Marine Lukšič Hacin, predstojnice Inštituta za slovensko izseljenstvo in migra-

Udeleženci pogovora (z leve): Anica Mikuš Kos, Saša Petejan, Vasilka Sancin in Savin Jogan

cije ZRC SAZU, so spregovorili gostje: psihiatrinja in predsednica Slovenske filantropije dr. Anica Mikuš Kos, prof. dr. Vasilka Sancin, mednarodna pravnica, prodekanka in vodja katedre za mednarodno pravo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, in ob odsotnosti obolele zaslužne profesorice dr. Mace Jogan njen mož Savin Jogan.

Sogovorniki so vsak iz svoje izkušnje osvetlili nekaj perečih tem iz nabora vprašanj človekovih pravic. Kot osrednja tema se je pojavljala pravica do človekovega dostojanstva. Vsak v svojem kontekstu so namreč poudarili, da je vsakdo upravičen do dostojanstvenega življenja ne glede na to, ali gre za begunce ali migrante, za moške ali ženske ali kakor koli že ločene kategorije, kakršne je mogoče slišati tudi v aktualnih slovenskih političnih razpravah, ki pogosto postajajo samoumevne resnice. Slišali smo, da moramo obravnavati posameznike kot posameznike, ne kot pripadnike verskih, etničnih, socialnih ali drugih skupin. Govorniki so se dotaknili tudi vprašanja kolektivne krivde države za genocid, pa delitev na naše in vaše oziroma na agresorje in branilce, torej osvoboditelje, ki so upravičeni do uporabe sile – a ne tako, da sami ravnajo enako kot agresorji in povzročajo podobne ali še hujše grozote.

Besedilo in foto: Jožica Hribar

Ura spomina z Ivanom Grobelnikom - Ivom

»Narodnoosvobodilni boj je bil prelomno dejanje v naši zgodovini. To je bila narodna obramba, boj proti okupatorju, kar je v vseh kulturah vselej pozitivno dejanje. Vsaka vojna je, kakor pravijo, trda in težka ter prizadene tudi veliko nedolžnih žrtev. Na splošno je bil narodnoosvobodilni boj eno najsvetlejših obdobj naše zgodovine, na katero moramo biti zelo ponosni. Kaj bi sporočili mladim?« je ob koncu več kot uro trajajočega pogovora Ivana Grobelnika - Iva, partizana in terenskega aktivista, vprašala **Teja Brdnik**, učenka Osnovne šole Draga Kobala v Mariboru. V mariborskem Muzeju narodne osvoboditve je vodila 62. uro spomina in prvič v okviru te tradicionalne zgodovinske ure gostila udeleženca NOB. Težko ji je bilo usmerjati reko spominov, ko se je začela valiti in prelivati

po dvorani iz še edinega živega izmed šesterice, ki se je sredi decembra leta 1944 spontano odločila iz Starega piskra v središču Celja osvoboditi več kot sto zapornikov, katerim je okupator namenil usodo talcev.

»V 98. leto sem zakoračil in takšne mladosti, kot jo imate danes, mi nismo imeli. Vaše življenjske priložnosti so povsem drugačne od naših, zato: učite se in srkajte znanje, ki ga imate na pretek na voljo. Le tako boste storili najboljše zase in za državo, v kateri živimo. Zavedajte se, v kako lepi državi živite,« je v odgovor mladim položil na srce **Ivan Grobelnik**. Ko je orisal potek ene najdrznejših akcij druge svetovne vojne v Evropi, je poudaril, da je bilo to dejanje po vojni dolga leta skoraj povsem prezrto, saj je bilo izvedeno brez vednosti takratnega partizanskega vodstva.

Borica Vičar, predsednica odbora za aktivnosti mladih pri mariborski ZB NOB, se je zahvalila Ivanu Grobelniku: »Ta ura bo šla z nami v življenje. Dokler bomo mi, boste z nami tudi vi.« Za prizadevno spodbujanje mladih k raziskovanju zgodovine NOB se je še zahvalila Marjetki Berlič, učiteljici zgodovine na OŠ Draga Kobala.

Dr. Marjan Žnidarič, predsednik ZB NOB Maribor, je kot vedno dodal sklepno misel: »Poleg pohoda 14. divizije na Štajersko in

Borica Vičar (na desni) se je zahvalila Ivanu Grobelniku in Teji Brdnik za poučno uro iz zgodovine NOB

poleg osvobojenih ozemelj je akcija Stari pisker tretji dogodek, ki se je vtisnil v zgodovinski spomin slovenskega naroda. Ta akcija je ena od zelo svetlih zvezd na nebu zgodovinskega dogajanja na Slovenskem v času druge svetovne vojne.«

Besedilo in foto: A. Š.

Krepitev čezmejnega sodelovanja

Kolpa ni samo naša najčistejša reka, je tudi reka, ki razmejuje dve sosednji državi, vendar le teritorialno, ne pa tudi ljudi, ki ob njej in z njo živijo na obeh straneh njene struge. Stoletja nazaj so prebivalci z obeh bregov živeli v sožitju, pletli družinske in prijateljske vezi ter skupaj kljubovali vsem nevšečnostim in nevarnostim, ki so jim grozile skozi posamezna zgodovinska obdobja, tudi v času narodnoosvobodilnega boja med drugo svetovno vojno.

Tako ustvarjenih vezi ne more uničiti in izničiti nobena meja, pa naj bo še tako visoka ali utrjena. Dokaz za to smo člani Združenj borcev za vrednote NOB Črnomelj, Metlika in Semič ter člani Udruge antifašista i antifašističkih boraca (UABA) iz Duge Rese, Karlovca in Zagreba Jug. Že pred nekaj časa smo okrepili nekoliko oslajljene medsebojne stike s srečanji na slovesnostih v počastitev dogodkov iz časov skupnega boja zoper nacizem in fašizem ter njihovih pomagačev iz domačih logov, zdaj pa smo ugotovili, da je prišel čas, da to sodelovanje poglobimo in utrdimo.

28. novembra minulega leta je bil dan, ko so se na povabilo belokranjskih ZZZB NOB z obiskom odzvali predstavniki UABA Karlovca, Duge Rese in Zagreb Jug. V uradnem delu smo jim predstavili organizacijo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in članstvo, posebej pa pri nas v Beli krajini načine odločanja, financiranja in ohranjanja vrednot NOB skupaj z ohranjanjem, vzdrževanjem in obnovo spomenikov in spominskih obeležij.

Gostje so nam predstavili svoje težave, ki jim imajo na Hrvaškem, in izrazili željo o tesnejšem sodelovanju in pogostejših

srečanjih. Ugotovili smo tudi, da imamo na dogodke iz polpretekle zgodovine enake poglede, kar nas še bolj zbljuje in s tem še močnejše povezuje. Zato smo ugotovitve s pogovora strnili v skupno sporočilo, v katerem smo med drugim zapisali, da bomo svoje moči usmerjali v trajno ohranjanje skupnih in osebnostnih vrednot, pridobljenih v času odpora proti nacizmu in fašizmu, opozarjali pristojne na potrebo po ohranjanju, vzdrževanju in obnavljanju spominskih obeležij in spomenikov iz obdobja NOB ter gojili dobrososedske in prijateljske odnose. Skupaj smo nato obiskali še Mestno muzejsko zbirko Črnomlja in kraj tragične nesreče Franca Rozmana - Staneta.

Besedilo in foto: Franci Jontes

Prijazna izkušnja z mitingom

Po drugem ogledu (prvič sem jo videl na predpremi) lutkovne multimedijske predstave **Miting** že lahko rečem, da je zadeva prestala kritično presojo, in jo zlahka priporočim tudi drugim organizacijam ZZZB NOB, da popestrijo letna družabna srečanja članstva s to simpatično, hudo-mušno, a tudi zelo resno predstavitvijo vloge kulture v NOB.

V Društvu Zarja spominov Velike Lašče smo namreč prisluhnili vabilu avtorja predstave, Jožefu Pernarčiču (mimogrede, informacija je bila primerno razposlana vsem organizacijam in združenjem v Sloveniji), obenem pa smo rešili vprašanje, kako popestriti naše tradicionalno prednovoletno druženje, ki ga vedno zaznamuje tudi kulturni del. S tokratno izbiro je bilo članstvo zelo zadovoljno, kar se je čutilo tudi po razpoloženju po predstavi, ko smo se še celo uro družili v prijetnem pogovoru o vsem, kar nas teži

in družji, pa tudi z ekipo, ki je izvedla predstavo. To je bilo prvo gostovanje Lutkovnega gledališča EU iz Zaloga pri Ljubljani po predpremi in premieri v njegovem domicilnem gledališču v Zalogu. Tudi člani gledališča in sam avtor predstave so bili prijetno presenečeni nad sprejetostjo predstave in pa nad primernostjo za taka srečanja.

Zato se le opogumite in pokličite tovariša Jožefa ter se dogovorite z njim za predstavo – ne bo vam žal! Njegov kontakt je: **jozef.pernarcic@telemach.net** ali **telefon: 040 391 091**

Srečko Knafelc, Društvo zarja spominov

Zločin na zadnji dan leta 1943

Ob 74. obletnici ustrelitve 25 talcev v opuščeni gramozni jami v Medvodah je medvoška borčevska organizacija 30. decembra pripravila tradicionalno vsakoletno spominsko slovesnost v spomin tem žrtvam.

Na prireditvi so sodelovali Godba Medvode, Lovski pevski zbor, recitatorji, 15 praporščakov in delegacije ZB Logatec, ZB Škofja Loka in Prešernove brigade iz Kranja.

Slavnostni nagovor je imel predsednik medvoške ZB **Vladimir Bertonec**. Med drugim je omenil, da se je zločin zgodil na zadnji dan leta 1943. Žrtve so nacisti pripeljali zvezane iz begunjskih zaporov in jih pokončali v znamenje izkazovanja premoči in predvsem v opomin prebivalstvu, kaj se bo zgodilo slehernemu, ki bi sodeloval v uporu.

Poboj je sledil naraščajočemu narodnoosvobodilnemu boju. Okupator je s svojo specialno policijsko enoto – gestapom nenehno spremljal dogajanje v odporiškem delovanju tako partizanov kot tudi sumljivih aktivistov OF na območju Medvod in po okoliških vaseh ter surovo ukrepal, kadar se je čutil ogroženega ali kadar je spoznal priložnost, da z napadom lahko uporništvo zada usodnejše posledice.

Tako je bil septembra leta 1943 izveden policijski napad na udeležence zvičajno organiziranega sestanka v eni od hiš v vasi Goričane, kateremu naj bi prisostvoval tudi partizanom hlinjeno naklonjeni gestapovski oficir z Bleda. Ta se je na svojih potovanjih na sedež gestapa v Ljubljani običajno zaustavljal v gostilni na Klancu v Medvodah in tam od prisotnih pridobival zanj pomembne informacije. Partizani in aktivisti OF so namreč naivno verjeli v njegovo z različnimi nepomembnimi darili izkazovano naklonjenost in upali na izdatnejšo pomoč v orožju ali intervencije pri nacističnih oblasteh v zvezi z zaporniki ali internirankami. Cena za naivnost je bila visoka: trije mrtvi udeleženci, nekaj ujetih in pozneje ustreljenih v skupini 25 talcev v Šentvidu nad Ljubljano.

Matevž Barle

Jože Poglajen

Dnevi dolgih jezikov

Štiri mesece pred parlamentarnimi volitvami ankete nakazujejo, da bo zmagovalka Janševa SDS. Prednost pred nasledovkami sicer ni velika, je pa stalna. SDS je na prvem mestu že od padca popularnosti zmagovalke prejšnjih volitev. Za razliko od drugih strank ima SDS fanatično volilno telo približno dvesto tisoč Janši popolnoma zvestih volivcev, ki so imuni proti aferam in škandalom vodstva stranke. Zato ni verjetno, da bi stranka zaradi nezakonitega posojila v vrednosti 450.000 evrov, ki ga je v zelo sumljivih okoliščinah za predvolilno kampanjo najel Janša, izgubila omembe vredno število glasov. Tudi Janševo priznanje, da so pri najemu tega »balkanskega« posojila res kršili zakon o financiranju strank, jim vere v vodjo zagotovo ne bo vzelo

Toda takšen – za Janšo nenavadno krotek – odziv je v javnosti sprožil niz zoprnih vprašanj. Najpomembnejše med njimi je, od kod prihaja ta denar. Ali držijo namigi dobro poučenih o denarnem podzemlju, da je Janša sklenil aktivirati del zlatih rezerv stranke, to je gotovino od nedovoljene trgovine Janše in njegovih ožjih sodelavcev z orožjem v prvih letih osamosvojitve, ki naj bi jo takrat v kovčkih odnašali na vse strani neba, tudi na jug? Ali pa gre za denar, ki naj bi ga po sodbi avstrijskega sodišča v podkupovalni aferi Patria dobila SDS? Vsaj nekdanja finančna ministrica Republike srbske brez dlake na jeziku govori o kovčkih denarja iz Slovenije v BiH. Če to drži, potem je razumljivo, zakaj Janše ni zanimal izvor denarja, ki mu ga je na lepe oči posodila neka mlada dama Dijana iz Prijedora.

Kot že rečeno, tudi ta kriminalno-politična afeta, v katero je do grla vpleten Janša, njegovih privrženec ne bo odvrnila od idola. Zato bo Janša verjetno dobil formalno možnost, da oblikuje novo vlado. Toda za to, da bi prišel do tega zelenega cilja, bi potreboval koalicijske partnerke, ki bi za osvojitve Janševe oblasti prispevale, denimo, vsaj od 15 do 20 poslanskih glasov. V Janševo senco so do zdaj ubogljivo stopali krščanski demokrati. Sodelovali so v vseh Janševih vladah in skupno nastopali tudi, ko so bili v opoziciji. Ta politična ljubezen se je ohladila, ko so janšisti v NSi ob sicer blagih kritikah iz vrst krščanskih demokratov na račun Janše poskusili izvesti notranji

prevrat. To jim ni uspelo in predsednica NSi Novakova jim je tudi zato vrnila udarec, ko je izrekla zgodovinski »ne, v vlado, ki bi jo vodil Janša ne bomo stopili«. Nekaj takega ponavlja tudi večni šef upokojenske stranke Erjavec. Janša bi potemtakem tudi ob morebitni relativni volilni zmagi ostal sam, kajti tudi od strank levo od SDS ni pričakovati, da bi se družile z njim. Neznanka je Lista Marjana Šarca, če se bo prebila v parlament, a tudi Šarec bi verjetno zavezništvo pogojeval s tem, da te vlade ne bi vodil Janša, kar bi pot v vladajočo koalicijo odprlo tudi krščanskim demokratom. Ne gre spregledati, da Šarec in vplivni Tonin, ki bi lahko na kongresu stranke NSi zamenjal Novakovo, že sodelujeta na kamniški občinski ravni. Desna vlada torej ni nemogoča, toda problem je Janša.

Da je Janša vse težji mlinski kamen za vratom stranke, se počasi zavedajo tudi nekateri v stranki, ki so se naveličali leta in leta čepeti v opoziciji. Kar nekaj – sicer prikritih – znamenj je, da v stranki nekaj škriplje. Glasnega nasprotovanja vodi, ki jih – kar zadeva osvojitve oblasti – vodi iz poraza v poraz, sicer ni. So pa druge metode, kako se ga rešiti, denimo tako, da mariborskemu Večeru pošlješ kopijo pogodbe za omenjeno nezakonito posojilo iz Republike Srbije. To bi lahko storil le nekdo iz najožjega kroga Janševih zaupnikov, kajti za ozadje tega posojila je vedelo zelo malo ljudi. Janša se je tako znašel v kotu, kajti kriminalistične in finančne preiskave te zadeve se lahko zanj slabo končajo. Če bodo seveda organi nadzora in pregona imeli toliko »kojones«, kot rad reče Grims, da bi se resno lotili preiskovanja suma pranja denarja.

A za predvolilno zadržanost strank do sklepanja zavezništev s SDS ni kriv le Janša, ampak tudi njegovi jurišniki Grims, Gorenak, Pojbič, Beznik, Mahnič, ki prav nič ne varčujejo z zmerjanjem in žalitvami privrženec tako levih kot desnih strank, novinarjev in vseh, ki bi na glas podvomili o njihovem idolu Janši, da so zaručani in zabiti. Pravi dan dolgih jezikov so omenjeni uprizorili v razpravi o ustavni obtožbi predsednika vlade. Omenjeni jurišniki so tako največ govorili o jajcih notranje ministrice, o Cerarjevih oslovskih ušesih, zajcih med poslanci, o levičarjih, ki »držijo štango invaziji radikalnega islama na Evropo, ki ga poganja denar levičarskega špekulativnega velekapitala tipa Soros« ... Kdo pameten bi šel s takimi v španovijo?

Martin Premk

Mir in dostojanstvo v Dražgošah

Nekoliko pred proslavo v Dražgošah je dr. Jože Dežman na več naslovov poslal javno pismo, v katerem se »zavzema« za dostojno ureditev grobnice oziroma spomenika v Dražgošah, za končanje »ateističnih obredov« ob spomeniku in nekaj podobnega. Pismo je poslal tudi na moj osebni naslov ter sem mu odgovoril. Ker menim, da si bralci zaslužijo videti to »dopisovanje«, ga objavljam v celoti:

»Lep pozdrav!

Dr. Dežman, v celoti se strinjam z vami, da si grobišče v Dražgošah zasluži mir in dostojanstvo ter imena umrlih.

Da pa lahko nadaljujemo dialog, mi, prosim, odgovorite na dve vprašanji:

Zakaj me naslavljate s 'komunističnim veteranom'? Nikoli nisem bil član ZKS ali katere koli druge stranke – za razliko od Vas.

Zakaj ste mi sploh poslali to pismo? Nikoli nisem bil niti član ZZB ali katerega koli državnega organa, ki bi urejal grobišča – za razliko od Vas.

Vnaprej hvala za odgovor.

Lep dan,

Martin Premk«

»Spoštovani, ker sem dovolj dolgo živel v komunističnih vrstah, si pač lahko dovolim, da če vidim človeka, ki je ujet v najbolj utesnjujoče šablone nekdanjega sistema ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil, da ga pač uvrstim med komunistične relikte. In s svojimi javnimi nastopi več kot sodite mednje.

Drugo, kar se vas bolj tiče, pa je v prispevku v Dilemah, kjer opozarjam na vsakršno nespodobnost vaše sintagme o enem procentu, ki naj bi nasprotoval partizanom. Tega pa tudi najbolj zadržti varuhi izročil v starih časih ne bi upali izreči.

Lep pozdrav,

Jože Dežman«

»Lep pozdrav!

Ne razumem, na kakšen način sem ujet med 'komunistične relikte', saj nikoli nisem bil komunist. Menda pa imam pravico do svobode mišljenja in izražanja – ali pač ne?

Če se ne bi posluževali žalitev in poniževanj, bi tudi pravilno povzeli moje besede, da se je zgolj en odstotek Slovencev (in nobena Slovenka) pridružil domobrancem, in ne da je 'nasprotoval partizanom'.

In kaj ima vse to skupaj z dostojno ureditvijo grobišča umrlih v Dražgošah?

Lep dan

Martin Premk«

Potem odgovora ni bilo več. Res je zanimivo, da lahko pri nas razni spreobrnjeni zadržti komunisti ali celo nekdanji ovaduhi Udbe brez slabe vesti s »komunističnim reliktom« zmerjajo človeka, ki nikoli ni bil član ne ZKS ne katere koli druge stranke. Očitno je moja edina napačka, da se z zgodovino ukvarjam kot znanstvenik in je ne potvarjam v propagandne namene kot sluga kakšne bedne politične stranke. Vsem nam je lahko kristalno jasno, da pismo dr. Dežmana nima nikakršne povezave z »mirom in dostojanstvom« pred spomenikom oziroma grobnico v Dražgošah, temveč je le še ena zloraba zgodovinske tragedije v politične namene. Podobno kot s »spravo«, ki že davno nima več plemenitega namena pomirjanja strasti in združevanja, temveč samo še potvarjanja zgodovine in razdvajanja, se je zgodilo tudi z urejanjem skritih grobišč. Namesto da bi človeške ostanke dostojno

pokopali, jih fotografirajo in nas s slikami kosti bombardirajo iz sredstev javnega obveščanja. Ali so kdaj svoji umrlih dali soglasje za snemanje posmrtnih ostankov? Ali pa za to, da se poleg odkritih človeških ostankov nekdo še zagoslavno smehlja, kot da je pravkar uplenil kapitalnega nosoroga na safariju? Ali je treba kazati kosti ustašev in drugih med vojno ali po njej pobitih? Saj nam je na voljo dosti izvirnih fotografij, da dobro vemo, kako so bili ti »junaki« videti in kaj so po-

čeli. Saj to niso Vizigoti ali Langobardi, da bi lahko edino s pomočjo arheoloških ostankov kaj izvedeli o njih. Zakaj so ti posnetki samo takrat, ko se najdejo ostanki »žrtev revolucionarnega nasilja«? Ko se odkrijejo grobovi vseh drugih vojakov iz druge svetovne vojne, ali iz prve svetovne vojne, ali pa napoleonskih vojn, kamere nikoli niso prisotne. Očitno so nekaterim določena grobišča več vredna kakor druga. Vsi človeški ostanki si seveda zaslužijo, da se jih dostojno pokoplje, a to se lahko naredi brez spremljajočega cirkusa, ki zdaj skoraj vedno spremlja urejanje grobišč. Vsi človeški ostanki naj bodo dostojno pokopani, pa čeprav so bili to tudi ostanki ustašev, domobrancev in esesovcev, ki so na milijone ljudi, ki nikoli ne bodo imeli groba, zmetali v krematorije.«

KOMENTAR

Nekaj poudarkov iz gospodarske zgodovine slovenije

dr. France Križanič

Da bi bolje razumeli slovenski gospodarski razvoj, je dobro poznati njegove glavne zgodovinske mejnike. Posvetimo se tem mejnikom v obdobju od odprave tlačanstva (1848) do osamosvojitve.

Za gospodarjenje na območju sedanje Slovenije je bilo proti koncu obstoja Habsburške monarhije značilno umetno omejevanje razvoja. Po letu 1848 smo imeli zemljiško odvezo (odpravo tlačanstva) z odplačilom, bili smo brez univerze in brez pomembnejših podjetij, zlasti brez bank in zavarovalnic, kar je vodilo v odliv akumulacije (prihrankov) v tujino in v krizo kmečkih dolgov. Sledil je eksodus prebivalstva. Od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne se je z območja sedanje Slovenije odselilo 310 tisoč ljudi, tretjina prebivalstva in 56 odstotkov njegovega naravnega prirasta¹. Izseljavanje se je zlasti pospešilo po svetovni gospodarski krizi leta 1873. Slovenija je po drugi strani Habsburško monarhijo zapustila z visoko stopnjo pismenosti. Ta se je hitro izboljšala po sprejemu državnega šolskega zakona leta 1869. Po popisu prebivalstva 1910 je dosegala 85 odstotkov, pri generaciji, rojeni po letu 1890 (upoštevani so starejši od deset let), pa kar 97 odstotkov².

Ob vstopu Slovencev v Kraljevino SHS je bil s posebnim pravnim instrumentom, sekvestrom (začasno upravljanje premoženja), vzpostavljen nadzor države nad podjetji v tuji lasti. Zlasti zaradi prenehanja odtekanja kapitala in deloma zaradi zaprtega jugoslovanskega trga sta v letih od 1920 do 1930 sledili hitra industrializacija in urbanizacija (primer je porajanje tako imenovane »velike Ljubljane«, razširjene na sosednje občine in s 85 tisoč prebivalci). Slovenija je dobila univerzo, akademijo znanosti, prvi raziskovalni inštitut ter profesionalna gledališča v Ljubljani in Mariboru. V gospodarski depresiji po letu 1929 je število delovnih mest upadlo s 132 tisoč na 105 tisoč (za 20 odstotkov). Konjunktura se je vrnila po letu 1935³.

Med drugo svetovno vojno je Slovenija utrpela precejšnjo gospodarsko škodo (v današnjih cenah okoli 26 milijard dolarjev ali 23 milijard evrov⁴). Po zmagi je nato v letih od 1945 do 1991 zgradila moderno industrijo ter kulturno, znanstveno, šolsko, socialno, zdravstveno in varnostno infrastrukturo kot osnovo za razvoj v postindustrijski fazi. Delež prebivalstva, ki živi od kmetijstva, se je v letih od 1953 do 1981 z 41 odstotkov zmanjšal na devet odstotkov⁵. Urbanizacija je bila izvedena policentrično, z velikim poudarkom na razvoju manjših mest, kar je vplivalo na spremenjeno socioekonomsko strukturo podeželja. Čeprav se je pomen kmetijstva zmanjšal, je leta 1991 na podeželju, zunaj 71 naselij mestnega značaja, živelo 55 odstotkov prebivalstva⁶. Slovenija je do leta 1991 dobila izvozno usmerjeno gospodarstvo z razpršeno strukturo proizvodnje in trgov.

Razkroj gospodarjenja v zadnjem obdobju socializma se je začel s tako imenovanim »planiranim zadolževanjem v tujini«. V jugoslovanskem državnem planu za obdobje od leta 1976 do 1980 sta bila predvidena najem posojil za 11,5 milijarde dolarjev in odplačilo starega dolga za 5,2 milijarde dolarjev; ob odprtih kreditnih linijah pri velikih zahodnih bankah se je bruto dolg Jugoslavije v tujini po-

večal s 6,6 milijarde dolarjev v letu 1975 na 21,1 milijarde dolarjev v letu 1981, torej za 14,5 milijarde dolarjev ali za 220 odstotkov. Pri tem je Jugoslavija plačevala 12-odstotno obrestno mero^{7,8}. Rast dolga je spremljal velik zunanjetrgovinski primanjkljaj. V obdobju odplačevanja dolga so sledili pomanjkanje različnih dobrin (benzinski boni, omejitev uporabe vozil z režimom »sodo-lihi«, obvezen

Med drugo svetovno vojno je Slovenija utrpela precejšnjo gospodarsko škodo (v današnjih cenah okoli 26 milijard dolarjev ali 23 milijard evrov⁴). Po zmagi je nato v letih od 1945 do 1991 zgradila moderno industrijo ter kulturno, znanstveno, šolsko, socialno, zdravstveno in varnostno infrastrukturo kot osnovo za razvoj v postindustrijski fazi.

depozit ob prehodu državne meje), pospešena inflacija in na koncu hiperinflacija (leta 1989 so se cene povečale za 1285 odstotkov). Jugoslavija je razpadla in proces njenega razkroja je spremljala »tranzicijska depresija«. V letih od 1986 do 1992 je slovenski BDP upadel za 24 odstotkov (preračunano iz podatkov o »družbenem produktu« in bruto domačem produktu). Od leta 1987 do 1995 pa je Slovenija izgubila 226 tisoč ali 26 odstotkov delovnih mest⁹.

1. Enciklopedija Slovenije, 1987–2002, Migracije, Mladinska knjiga, Ljubljana.
2. Melik V., Schmit V., Ostanek F., 1970, Osnovna šola na Slovenskem: 1869–1969, Slovenski šolski muzej, Ljubljana.
3. Čuček F., Dolinar J., Zajc M., 2011, Slovenska zgodovina v preglednicah, Cankarjeva založba, Ljubljana.
4. Repe B., 2015, S puško in knjigo, Cankarjeva založba, Ljubljana.
5. Enciklopedija Slovenije, 1987–2002, Industrializacija, Mladinska knjiga, Ljubljana.
6. Enciklopedija Slovenije, 1987–2002, Urbanizacija, Mladinska knjiga, Ljubljana.
7. Cemović M., 1985, Zašto, kako i koliko smo se zadužili, kreditni odnosi Jugoslavije sa inostranstvom, Institut za unapređenje robnog prometa, Beograd.
8. Štiblar F., 1991, Zunanja zadolženost Jugoslavije in njenih federalnih enot, Teorija in praksa, letnik 28, številka 7, Ljubljana.
9. Statistični urad Republike Slovenije, Statistični letopis 1990, 1991, 1993, 1996, Ljubljana.

Italija pred državnimi volitvami

Kriza tradicionalnih strank in ofenziva novega fašizma

Italijo le nekaj tednov loči od rednih državnih volitev. Predvolilno ozračje postaja iz dneva v dan bolj kaotično in prepirljivo. V zadnjih nekaj mesecih se je tradicionalna mreža italijanskih političnih strank in gibanj močno spremenila. Po zatonu ali zmanjšanju moči ideološko prepoznavnih strank je državo zajela mrzlica ustanavljanja novih političnih subjektov, ki bi v tem kritičnem času lahko dosegli želeni volilni rezultat.

// BESEDILO: Štefan Cigoj

Politичne razmere v državi so sprožile proces ukinjanja starih in sklepanja novih zavezništev, ki naj bi bila za volivce bolj verodostojna, predvsem pa zmagovita. Ta proces pa je v resnici zapeljal državo v še težji položaj. Skrb vzbujajoči značilnosti tega trenutka sta namreč oživljanje starih in rojstvo novih fašistoidnih strank in gibanj, in to v posmeh ustavnim zakonom, saj tovrstno delovanje strogo prepovedujejo.

Zaskrbljenost italijanske demokratične javnosti pred množičnim in često nasilnim procesom fašizacije države je več kot očitna. Pred časom je italijansko časopisje objavilo izid raziskave javnega mnenja na temo novega fašizma. Rezultati so presenetili tudi največje črnooglede, saj so pokazali, da je kar 46 odstotkov prebivalstva Italije **strah pred fašizmom**. V tem podatku nista zajeta strah in nelagodje prebivalcev spričo množičnega priseljevanja beguncev v državo. Njihovo število naj bi že krepko prekoračilo milijon. Tudi ob tem vprašanju se je italijanska javnost popolnoma razdelila. Dodaten razkol med strankami je povzročil vladni predlog, da naj bi Italija otrokom beguncev, ki so se rodili v Italiji, samodejno podelila italijansko državljanstvo. To namero italijanske vlade je večina senatorjev in poslancev preprečila z bojkotom zasedanja.

Italijanska vlada je kljub določenim uspehom pri odpravljanju gospodarskih in finančnih težav nemočna pri obvladovanju notranjih razmer v državi. Njeno učinkovitost zavira že sama struktura parlamenta, saj je razdeljen na 29 poslanskih skupin in številne »svobodne strelce«. Splošna ocena je, da bodo

bližnje volitve (4. marec 2018), strukturo italijanskega parlamenta po vsej verjetnosti še dodatno razdrobile in s tem otežile njegovo delovanje.

Treba je poudariti, da se Italija ne spopada prvič z velikimi gospodarskimi, socialnimi in političnimi težavami. Za to državo so bila krizna obdobja značilna že vse povojno obdobje. Krhke koalicijske vlade niso bile sposobne ustaviti negativnih tokov, ki so to državo s 60 milijoni prebivalcev potisnili v težak gospodarski in politični položaj. V takih kriznih razmerah je vajeti vzel v svoje roke (!) italijanski desničarski mogotec Berlusconi, ustanovil svojo »ideološko nevtralnno« stranko Naprej, Italija!, z njo sklenil nekaj novih zavezništev in dosegel odločujočo večino v parlamentu. Dogodki v zvezi s Berlusconijem so za povojno zgodovino Italije izredno pomembni. Bil je namreč prvi premier, ki je v svojo vladno tudi formalno vključil predstavnika stranke z imenom »Socialno gibanje«, pod katerim se je skrivala takratna z ustavo in zakoni prepovedana Fašistična stranka Italije.

Berlusconijeva poteza je takrat sicer nekoliko razvnela vodstva demokratičnih strank in del javnega mnenja, toda duh je ušel iz steklenice. Ni bilo več pomoči, Berlusconi je fašističnim strankam in gibanjem odprl pot v sfero politike in izvršne oblasti, v kateri so se krepko zasidrala in s tem vsekakor legitimirala proces fašizacije Italije, ki je po mnenju domače in tuje javnosti že dosegel skrb vzbujajoče razsežnosti. Seveda za ta proces ni kriv samo Silvio Berlusconi, čeprav je v letih od 1995 do 2011 predsedoval kar štirim italijanskim vladam, skupaj 3339 dni. Na izgubljanje verodostojnosti in na razpadanje itali-

janskih državotvornih strank (KD, KPI, PSI, PSDI in dr.) je pomembno vplival svetovni demagoški trend »dezideologizacije« oblasti. Ta proces je bil v Italiji razumljen kot demokratično odstranjevanje vsega, kar bi lahko dišalo po socializmu ali komunizmu.

Z novim letom začenjajo italijanske stranke in gibanja mrzličen lov na volivce, da bi jim s svojim glasom na bližnjih volitvah odprli vrata v parlament in seveda tudi v organe izvršne oblasti. Prve predvolilne napovedi najbolj kažejo Gibanju 5 zvezdic; Renzijevi Demokratični stranki; stranki Naprej, Italija! (zavezništvo Berlusconija v družbi s fašistično stranko Bratje Italije in protievropsko Ligo desničarja Salvinija). Vidnejše mesto med anketiranimi strankami bi lahko dosegla komaj ustanovljena leva stranka Svobodni in enaki, ki jo vodi dosedanji predsednik senata.

Štefan Cigoj

Italijansko volilno sceno bo vsekakor razvnela kandidatura pripadnikov in somišljenikov skrajno desnega gibanja Casa Pound (gibanje se imenuje po ameriškem pesniku Ezri Poundu, shizofreno zagledanem v italijanski fašizem in Mussolinija. Člani omenjenega gibanja sebe imenujejo »fašisti tretjega tisočletja«. V volilno bitko naj bi se vključila tudi dokaj nova skrajno desna stranka »Nova moč«, ki se poleg drugega zavzema za ustanovitev vseevropskega radikalno desnega gibanja.

Nihče v Italiji si ne upa napovedati, kakšna bo politična podoba države po volitvah 4. marca letos. Skoraj vsi pa so prepričani, da nova vlada, kakršne koli barve že bo, ne bo zdržala polen štiri-letnega mandata. To je Italija ... ●

Odgovori na nekatera vprašanja, ki jih mediji niso celovito predstavljali

Katalonija, quo vadis?

Oči mednarodne, še posebno pa evropske javnosti so bile v letu 2017 pogosto usmerjene v Katalonijo. Svetovne medije in družbena omrežja so 1. oktobra 2017 preplavile novice o nasilju, ki naj bi se dogajalo med referendumom o neodvisnosti zgoraj omenjene španske avtonomne pokrajine. V večernih informativnih oddajah, časopisih in družbenih medijih smo bili priče burni razpravi o kršenju človekovih pravic, predvsem o kršenju pravice naroda do samoodločbe, o ravnodušnosti mednarodne skupnosti in Evropske unije (EU) itn. Bolj ali manj namerno senzacionalistično je bila javnost seznanjena s problematiko Katalonije, pogosto pa je umanjala kakovostna strokovna razprava, ki bi zagotovila objektivnost in nepristranost. V tem dokumentu bom poskušal odgovoriti na nekatera izmed vprašanj, ki jih mediji niso predstavljali celovito in objektivno.

// BESEDILO IN FOTO: Klemen Peran

Pojmovanje suverenosti in nacionalne države se je skozi stoletja spreminjalo, od nastanka pa ju različni misleci na različne načine dojemajo tako v teoriji kot v praksi. V dvajsetem stoletju smo bili z izkušnjami iz dveh svetovnih vojn priče, do česa lahko privedejo pošastne težnje nekaterih nacionalnih držav, zato smo po letu 1945 – z izjemo osvoboditev nekdanjih kolonij, satelitov Sovjetske zveze in republik Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) – priče zatonu nacionalne države in vzponu supranacionalnih struktur. Tako se danes težko razume katalonska zahteva o nacionalni državi, ki jo podporniki neodvisnosti razlagajo z željo Katalonk in Kataloncev, da so popolnoma suvereni pri sprejemanju svojih odločitev. Takih želja tudi v primeru osamosvojitve in ustanovitve lastne države ne bodo dočakali, saj bodo morali del svoje suverenosti predati Evropski uniji (EU), ki se ji morajo priključiti, če želijo ohraniti svoje gospodarstvo in delovna mesta, ki so odvisna od izvoza na trg EU, ter drugim mednarodnim institucijam. V mednarodnem okolju pa bi bila država s polosmim milijonom prebivalcev v svojih prizadevanjih pogosto manj uspešna kot kakšna velika zasebna multinacionalka. Vendar se zagovorniki katalonske osamosvojitve le redko ukvarjajo s temi vprašanji in se vedno znova sklicujejo na pravico naroda do samoodločbe.

Ustanovna listina organizacije Združenih narodov (OZN)¹ že v prvem členu omenja pravico »narodov« (*peoples*) do samoodločbe, pri čemer se najprej postavlja vprašanje, kaj definira narod. V zgodovini so narodi oziroma ljudstva fluktuirali, se mešali in preseljevali, zato težko govorimo o naravnih mejah med njimi. Narod naj bi bilo mogoče utemeljiti na duhovnem principu, to je skupnost, ki obstaja v glavah ljudi, ima skupno preteklost in voljo za skupno prihodnost (Schulze 2003, str. 101–110). Za prihodnost naroda sta nujno obsežno soglasje in želja po skupnem življenju in nadaljevanju tega (prav tam).

Katalonski boj za neodvisnost je postavljen zunaj velikih pretresov v mednarodnem okolju, zato ni čudno, da mednarodna skupnost in EU podpirata ozemeljsko celovitost Španije. V primeru katalonske neodvisnosti bi tej lahko sledile še druge regije, ki si prizadevajo za lastno državo, in EU bi lahko kmalu postala polna držav, kar bi še otežilo sprejemanje odločitev na nadnacionalni ravni (podobno velja tudi za mednarodno skupnost in OZN).

Vendar je bil zaradi nedefiniranih natančnih pravnih norm v mednarodni skupnosti vse od ustanovitve OZN problematičen predvsem izključujoč se od-

nos med ozemeljsko celovitostjo držav in pravico narodov do samoodločbe. Pisci Ustanovne listine OZN so imeli pred seboj predvsem ozemlja takratnih kolonij, ki naj bi dobila pravico odcepiti se od imperialističnih sil in sama odločati o svoji prihodnosti. Večje težave se

pojavi ob razpadanju nekdanje SFRJ, ko so članice mednarodne skupnosti po večini zagovarjale ozemeljsko celovitost Jugoslavije in ne pravice narodov

znotraj nje, da se osamosvojijo. Le po uspešnih diplomatskih pritiskih so države nekdanje Jugoslavije dobile mednarodno priznanje, kar pomeni, da so bile odločitve o priznanju novih držav v preteklosti bolj polje političnih kot jasnih pravnih odločitev. Šele s sveto-

španska ustava³ vseskozi govori o soobstoju različnih »zgodovinskih narodov« (*nacionalidad histórica*), ki so znotraj države upravičeni do svojega statusa, to je temeljnega dokumenta, ki ureja njihovo notranjo samoodločbo – takih skupnosti je poleg katalonske še se-

valnim mnenjem meddržavnega sodišča v Haagu v primeru skladnosti unilateralne razglasitve neodvisnosti Kosova z mednarodnim² pravom sodniki institucije OZN predlagajo vse pogoje, ki jih mora narod izpolnjevati, da lahko razglasi neodvisnost. Ti pogoji so: skupna tradicija in kultura, etničnost, zgodovinske vezi in zapuščina, jezik, vera, občutek skupne identitete, jasna skupna želja po narodu oz. državi, skupno trpljenje oz. zatiranje (Meddržavno sodišče 2010).

V primeru katalonske želje po neodvisnosti so do neke mere izpolnjeni vsi pogoji razen zadnjih dveh, to je jasne skupne želje po narodu oziroma državi ter skupno trpljenje in zatiranje. Na referendumu o neodvisnosti (ki je bil sicer po španski ustavi neustaven) je glasovalo 43 odstotkov vseh volilnih upravičencev, kar ne izraža jasne skupne želje vseh prebivalcev Katalonije, prav tako ni podatkov, da je katalonska vlada pred referendumom opozarjala na veliko trpljenje in zatiranje Kataloncev pod špansko oblastjo. Nasprotno

dem. Te imajo pravico do uporabe svojega jezika kot uradnega jezika znotraj svoje pokrajine, do razvoja lastne kulture, do lastnih reprezentativnih organov (parlamenta, vlade ...) in drugih institucij, do izvajanja skoraj popolne notranje suverenosti.

Mednarodna skupnost je naklonjena ohranjanju *statusa quo* in je vedno zadržana do spreminjanja in nastajanja novih držav (Benko 2000). Večje spremembe so se v mednarodni skupnosti dogajale le ob večjih dogodkih, ki so jo denimo zaznamovali prva in druga svetovna vojna, konec hladne vojne in padec Sovjetske zveze, ki mu je sledil še razpad SFRJ (prav tam). Le taki dogodki, ki so zamajali odnose v mednarodni skupnosti, so dali možnost za nastanek novih subjektov – držav znotraj nje. Katalonski boj za neodvisnost je postavljen zunaj velikih pretresov v mednarodnem okolju, zato ni čudno, da mednarodna skupnost in EU podpirata ozemeljsko celovitost Španije. V primeru katalonske neodvisnosti bi tej lahko sledile še druge regije, ki si prizadevajo

za lastno državo, in EU bi lahko kmalu postala polna držav, kar bi še otežilo sprejemanje odločitev na nadnacionalni ravni (podobno velja tudi za mednarodno skupnost in OZN). Španija je ena izmed večjih članic EU, ob brexitu in krizi evropske integracije, ki daje več možnosti za nadaljnji razvoj ali razkroj EU, je podpora članic, še posebno večjih, ključna za uspeh vsake nove pobude o tesnejšem povezovanju, ki bi jo predlagali evropski politiki, oziroma za obstoj EU nasploh. Španija lahko tudi blokira članstvo Katalonije v EU in ji s tem onemogoči dostop do španskega in evropskega trga, ki sta nujna za katalonsko gospodarstvo. Podpora mednarodne skupnosti (in EU) je poleg jasno določenega ozemlja, prebivalstva in suverena izvajanja oblasti ključna za ustanovitev lastne države. Kako bi neka država z drugimi državami vstopala v medsebojne odnose, ki so v globaliziranem in soodvisnem svetu nujni, če je druge države ne priznavajo?

Ob vsem tem se zdi, da je projekt katalonske neodvisnosti v trenutnih razmerah obsojen na propad. Najprimernejši nadaljnji korak katalonskih voditeljev bi bil začetek dialoga s španskimi oblastmi, s katerimi bi lahko opozorili na poglobitve težave, s katerimi se ukvarjajo Katalonke in Katalonci, ter poskušali najti primeren dogovor, ki bi pokrajini omogočil več možnosti za vplivanje na odločitve na nacionalni in pokrajinski ravni, in končali nevzdržen konflikt med uradnim Madridom in Barcelono. Podoben dogovor so v preteklosti že dosegli predstavniki Baskije, ene od drugih avtonomnih pokrajin v Španiji. V globalizirani Evropi in svetu medsebojne odvisnosti med državami in znotraj njih sta dialog in mirno reševanje konfliktov ključna za prosperiteto in dobre medsebojne in meddržavne odnose. Taki odnosi pa so ključni za zagotavljanje dolgotrajnega miru, blaginje in splošnega napredka. Pomembno je, da se tega zavedajo tudi voditelji Katalonije in Španije, ki morajo prenehati z enostranskimi ter izključujočimi odločitvami in svoja nestrinjanja urejati s konstruktivnim dialogom. ●

1 Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations – podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, velja od 24. oktobra 1945.

2 Svetovalno mnenje meddržavnega sodišča o neodvisnosti Kosova, sprejeto 22. julija 2010 v Haagu

3 Španska ustava, sprejeta 7. decembra 1978, velja od 27. decembra 1978.

Tragična usoda letalca slovenskih korenin združila ljudi

Po sledih nesreče Žanija V. Rupnika

»Dragi sin pa nikdar pozabljen od nas!« S to mislijo je mati končala kratko sporočilo na zadnji strani fotografije mladeniča v ameriški letalski uniformi, na kateri je še zapisala, da je njen sin Žani padel v Italiji 23. februarja 1945. Sliko, o kateri pa kaj več niso vedeli, hranimo Rupnikovi sorodniki v Sloveniji. Materina želja, da sin ni pozabljen, se po 72 letih uresničuje bolj, kot si je verjetno takrat sploh upala pomisliti. Spomin na Žanija smo namreč obudili v italijanskem mestu Zavattarello, v kraju tragične nesreče mladega ameriškega letalca slovenskih korenin.

// BESEDILO IN FOTO: Branko Rupnik

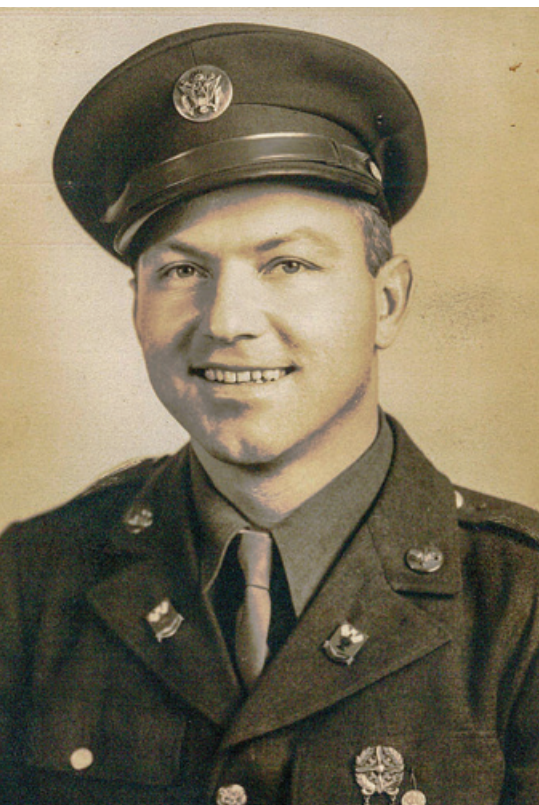
Zadnja leta so prizadeti raziskovalci usod sestreljenih zavzniških letalcev nad našim ozemljem razkrili veliko v dolgih letih že skoraj pozabljenih srečnih in tragičnih zgodb posadk in posameznikov, ki so se v veliki koaliciji združili v boju proti zlu iz sredine prejšnjega stoletja – nacizmu in fašizmu. V Logatcu je **Raul Semenič** več let prodiral v skrivnostnost pripovedi o petih letalcih, ki so

25. februarja 1944 sredi dneva s padali pristali v Logatcu, in o preostalih petih, ki so zogleneli končali nedaleč stran v razbitinah ameriškega bombnika. Lani je izšla njegova knjiga s pomenljivim naslovom *41-29244*, ki podrobno govori o tem, in letos je bila tudi z njegovo pomočjo v Parku vojaške zgodovine v Pivki odprta stalna razstava z naslovom *Do pekla in nazaj*.

Veliko vezi se je stkalo ob tem raziskovanju, in ko sem ob priliki Raulu in njegovi izbranki Renati pokazal fotografijo Žanija Rupnika, zgoraj omenjenega ameriškega letalca, je nov krog povpraševanj razkril zgodbo, ki po 72 letih znova krepi vezi med ljudmi različnih narodnosti.

Skoraj kot Romeo in Julija

Razpirati se je začela tragična zgodba ameriške veje Rupnikove družine iz Žibrš pri Logatcu. V Žibršah sta bila namreč doma oba starša v Italiji padlega Žanija (Johna) V. Rupnika. Anton Rupnik in Johana Dolenc sta se namreč zaradi prepovedane ljubezni in gospodarske stiske pred prvo svetovno vojno izselila v Ameriko. Svoj dom sta našla v mestu Ironwood v državi Michigan in si tam ustvarila družino. Rodili so se jima štirje otroci; dve hčeri in dva sinova. Sin Frank je pri dobrih dvajsetih letih utonil v bližnji reki, sin John pa je pri svojih dvaintridesetih kot letalski mehanik in vodja posadke 22. februarja 1945 strmoglavil na pobočje hriba Calenzone nad mestom Zavattarello, približno 90 kilometrov južno od Milana.

Žani (John) V. Rupnik pred odhodom na misijo (fotografijo hrani Branko Rupnik)

Sorodniki dveh umrlih letalcev ob spominski plošči na mestnem trgu v Zavattarellu (Foto: Gianni Giorgi)

Živi zgoreli

Tistega večera je sedemčlanska posadka ameriškega transportnega letala Douglas C-47 Skytrain (britanska oznaka Dakota) vzletela, da bi dostavila pomoč italijanskim partizanom v hribih nad mesti, kjer so potekale oskrbovalne poti za nemško vojsko. Ta si je namreč postavila močno zaporno linijo čez Apeninski polotok, poimenovali so jo gotska linija, kjer naj bi zaustavili prodirajoče anglo-ameriške sile z juga Italije. Letalo se je dvignilo nad hribe in nad z ognji označenim prostorom odvrlo nekaj tovora. Potem pa je iz levega motorja zažarelo in letalo je brez upanja, da bi se lahko kdor koli rešil, strmoglavilo na pobočje hriba Calenzone. Tam je v eksplozijah gorelo več ur, šele potem so lahko pristopili reševalci in zbrali ostanke zoglenih trupel ter jih pripravili na pokop. Sedem umrlih letalcev so v skupno

grobnico z vsemi častni pokopali 24. februarja. Po vojni so trupla prepeljali na različna pokopališča (Rupnika na domače pokopališče v Ironwoodu, Pola, Wallina in Faulla na ameriško vojaško pokopališče Jefferson Barracks, Perzyka pa na ameriško vojaško pokopališče v Firencah. Potem pa je ta tragični dogodek skoraj potonil v pozabo.

raziskovalcem in prijateljem iz Logatca, da se udeležijo slovesnosti v spomin na tragično umrle letalce. Zbralo se nas je za en kombi in 4. novembra smo se sredi noči odpravili na 500 kilometrov dolgo pot. Po prihodu smo pod spominsko ploščo položili rože s slovensko trobojnico, potem pa so nas gostitelji seznanili s številnim sorodstvom umrlega

peljali nekaj kilometrov iz mesta v bližino kraja padca letala. Ob navzočnosti številnih domačinov so tu slovesno odprli Park miru. Tik pod vrhom grebena je na lično urejeni ravnici postavljenih sedem večjih kamnov različnih struktur, na katerih so pritrjene ploščice z imeni umrlih članov posadke. Predstavnik ameri-

Obujeni spomin

A ne povsem. Skupina mladih italijanskih raziskovalcev je pred leti v kraju Zavattarello, nedaleč od kraja padca letala, umrlim letalcem postavila spominsko ploščo. Preiskali so tudi kraj tragedije in v zemlji odkrili ožgano zapestnico z imenom radiooperaterja na letalu, Richarda Perzyka. Poiskali so njegovo edino še živečo sestro Thereso, med njihova spletna poizvedovanja pa sta prav takrat vskočila tudi Renata in Raul Semenič iz Logatca. Pojasnila sta jim, da je na plošči sredi trga tega italijanskega mesta priimek umrlega člana posadke Johna V. Rupnika narobe zapisan, kar jim otežuje nadaljnje raziskovanje, ter da sorodniki Johnovega očeta živijo v Sloveniji. Tako je bila razjasnjena identiteta vodje posadke Johna (Žanija) V. Rupnika in odkrite so bile njegove slovenske korenine.

Usode rojakov združile narode

Letos oktobra pa je iz Zavattarella nepričakovano prišlo vabilo sorodnikom,

Ob spominskem kamnu v Parku miru na hribu Calenzone: spredaj z leve Martin in Branko Rupnik, med njima prevajalka Silvana Blažina iz občine Repentabor (pobratena z Logatcem), stoji raziskovalec iz Zavattarella Gianni Giorgi, nato publicist Luigi Giudice (piše o razvoju zgodbe za italijansko časopisje), na desni ob kamnu Nataša Šemrov (članica ZB NOB Logatec) in Vesna Jerina (predsednica ZB NOB Logatec). (Foto: Renata Gutnik)

radiooperaterja Perzyka iz Amerike. V spremstvu številnih domačinov je sledil slovesen sprevod do cerkve, kjer je potekala maša z aduščnico. Po maši se je sprevod pomaknil pred občinsko zgradbo, kjer so predstavniki veteranskih organizacij položili venec pred spomenik žrtvam prve in druge svetovne vojne. Sledila je prireditev na mestnem trgu s številnimi govori predstavnikov kulturnega in političnega življenja pokrajine. Govor predstavnice A.N.P.I. (Nacionalno združenje italijanskih partizanov) je bil sprejet z vmesnimi aplavzi, vrhunec pa je prireditev dosegla, ko je župan s pomočjo udeleženca italijanskega partizanskega boja najmlajši sestri umrlega letalca Perzyka izročil njegovo po 72 letih najdeno zapestnico.

Med kosilom je sledila izmenjava mnenj, spletnih naslovov in priložnostnih daril. Po kosilu smo se od-

ške vojske je prebiral njihova imena in udeleženci so zbrano odgovarjali »presente«; slišal pa se je tudi glas: »prisoten«. Po predvajanju ameriške, angleške – dva člana posadke sta bila Angleža – in italijanske himne smo spomin na umrle počastili z minuto molka. Simone Tiglio, župan mesta Zavattarello, je poudaril, da je medvojna tragedija takrat zbližala prebivalce mesta, saj so se množično poklonili umrlim, danes pa se ob obujanju spomina zbližujejo narodi. In res: na tistem malem prostoru je tekla beseda v italijanščini, angleščini in tudi zahvalne besede v slovenskem jeziku je bilo slišati po ozvočenju.

Park miru na nesrečnem hribu smo zapuščali že v mraku tistega dne z mislijo, da sin naših korenin ni pozabljen, ob spominu nanj nas združuje težnja po pravičnejšem svetu za vse. ●

40 let Kranjske kočice na Jezerskih ledinah

Pomembni prispevek nekdanjih borcev

Pred 40 leti, natančneje 31. julija 1977, so odprli Kranjsko kočico na Ledinah. Planinska postojanka je bila postavljena na mestu nekdanje Ofnarjeve ovčarske kolibe, pod severnimi ostenji Dolgega hrbta, Skute, Koroške in Kranjske Rinke, na območju blizu avstrijsko-jugoslovanske državne meje. Na Koriški Rinki, imenovani tudi Križ, je simbolna točka križišče nekdanjih deželnih meja: Koroške, Kranjske in Štajerske. Nova planinska kočica je bila v tem okolišu prva »samo« slovenska kočica, zgradili so jo kranjski planinci na pobudo Franca Ekarja, ki je vodil graditev, ter ob podpori občine Kranj, Planinske zveze Slovenije in domačinov z Jezerskega.

// BESEDILO: **Franco Ekar**

V prvih letih obratovanja so bili na Skutinem ledeniku poletni treningi prve ekipe slovenske alpske reprezentance z Bojanom Križajem na čelu. Izvajale so se številne planinsko ledeniške šole in usposabljanja ter smučarske šole in tre-

ningi za klube in društva. Od leta 1993 so jezerski lovci tukaj izvajali poletni lovski veleslalom na ledeniku.

V začetni fazi graditve so kljub visoki starosti sodelovali tudi nekdanji borci NOB, med njimi Mitja Valenčič, partizan, ki je prevzel nadzorništvo

Kočica na Ledinah

Fotografija iz leta 1976: Mitja Valenčič (levo) na gradbišču Kranjske kočice v pogovoru s Stanetom Bobnarjem, direktorjem Obrtnega podjetja Cerklje

Fotografija je nastala sredi 80. let, ko so Kranjsko kočico skupaj s planinci in gorskimi reševalci obiskali tudi borci, med njimi: Peter Tulipan, Andrej Brovč, Drago Flis - Strela, Joco Marjek, Mitja Valenčič med alpinisti, gorskimi reševalci in planinci

nad gradnjo; Andrej Brovč, nosilec partizanske spomenice 1941, član upravnega in nadzornega odbora Planinskega društva Kranj; Stane Bobnar, ki je bil tedaj direktor Obrtnega podjetja Cerklje na Gorenjskem (to podjetje je opravilo gradbena in obrtniška dela); pa partizan Tone Volčič, tedanji predsednik skupščine občine Kranj in številni drugi.

Jezerske ledine so območje, čez katero so v času druge svetovne vojne potekale številne partizanske kurirske poti in poti obveščevalcev v Logarsko dolino, pa tudi s Savinjskega sedla v dolino Koroške Bele nad Železno Kaplo in na bistriško-kamniško območje. Poznan in zelo zahteven je bil pohod borcev Koroškega bataljona VDV konec junija leta 1944, ko so se borci po izvršeni nalogi na Jezerskem od domačije Makek odpravili z Jezerskega po težki in zahtevni poti skozi Žrelo na Ledine in nato preko Jezerskega in Savinjskega sedla na Okrešelj in v Logarsko dolino. ●

Posvet o življenju in delu za narod Ivana Rudolfa

Pozabljeni pomembni domoljub

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije je lani potekal simpozij o Ivanu Rudolfu. Njegovo življenje in delo so vsak s svojega zornega kota predstavili Jurij Rosa, mag. Marko Štepec, dr. Blaž Torkar, dr. Mira Cencič, dr. Gorazd Bajc, dr. Jože Pirjevec, dr. Jerca Vodušek Starič, Ivo Jevnikar, ddr. Marija Stanonik, ddr. Damir Globočnik, Irena Uršič in Saša Rudolf – sin Ivana Rudolfa.

// BESEDILO: **Irena Uršič**, *Muzej novejšje zgodovine Slovenije*

Ivan Rudolf se je rodil leta 1898 na Vrabčah v ugledni družini Učeničkovih, ki se je kmalu po Ivanovem rojstvu preselila v Podnanos na Vipavskem. Že v zgodnjih najstniških letih se je kot dijak idrijske realke vključil v gibanje prepородovcev, zaradi česar je bil kot »srbofil« aretiran maja leta 1915. Poslali so ga v zapor na ljubljanskem gradu, nato pa v taborišča Wagnerja in Mittergrabern. Aprila 1916 je bil izpuščen, a že mesec dni zatem so ga vpoklicali v avstro-ogrsko vojsko. Ob zlomu Avstro-Ogrske se je s posledicami ozeblin na nogah vrnil v Vipavsko dolino, kjer je organiziral Narodno stražo, pri čemer so ga konec novem-

Ivan Rudolf (v sredini) s padalci, Egipt, 1942

bra leta 1918 zajele italijanske oblasti in zaprle. Kmalu mu je uspelo pobegniti iz zaporov, od koder je prišel v Ljubljano.

Kot borec ljubljanskega polka v 1. bataljonu kapetana Miroslava Martinčiča je januarja leta 1919 sodeloval v bojih

na Koroškem. Novembra leta 1919 se je vrnil domov, leta 1921 maturiral v Idriji, leta 1924 pa diplomiral v Frankfurtu. Z vrnitvijo na Primorsko se je začelo njegovo angažiranje v boju proti italijanskemu raznarodovanju Slovencev tako na medijskem in kulturnem področju kot v narodnoobrambni organizaciji TIGR. Leta 1929 je pobegnil v Kraljevino Jugoslavijo. Kot delegat organizacije TIGR se je povezal z Orjuno oziroma Narodno odbrano in predsedoval Braniborju. Od leta 1936 je sodeloval z britansko obveščevalno službo s konzulatom oziroma britanskim centrom za sever v Zagrebu kot sodelavec SIS in z UJKO in SOE v Beogradu. Zaradi sodelovanja pri železniških sabotajah na Koroškem proti tretjemu rajhu je bila leta 1940 za njim razpisana tiralica. Marca leta 1941 so ga Britanci s tajnim imenom Ciril Hajek pretihotapili na Bližnji vzhod. Odtlej je delal za SIS v Kairu, ki je obveščevalno pokrival severni del Jugoslavije oziroma stike s Slovenijo. Opravljati je začel edinstveno delo, ka-

terege končni cilj sta bili osvoboditev Julijske krajine in združitev Primorcev v skupni jugoslovanski državi. Kot tajnik Jugoslovanskega odbora iz Italije je začel zbirati primorske Slovence, nekdanje italijanske vojake, po britanskih ujetniških taboriščih v Afriki. Opravil je levji delež zbiranja – iz Egipta, Sudana, Etiopije, Ugande, Kenije, Somalije, italijanske Somalije, Eritreje, Libije, Tunizije, Alžirije, Maroka, Južne Afrike in Indije je bilo zbranih približno 4.500 prostovoljcev. Zanje je izdajal slovenska časopisa Bazovica in Šotorska knjižnica. Manj kot tisoč jih je bilo vključenih v Jugoslovanski kraljevi gardni bataljon, ki je deloval v okviru 10. indijske divizije 8. britanske armade in ki naj bi bil v primernem trenutku poslan na

meje Primorske in Istre. Večina jih je po zavezniški podpori Titu odrekla pripadnost kraljevi vojski in se je pridružila prekomorskim enotam NOV.

Po zaslugi Ivana Rudolfa in celotnega Odbora je bila zbrana približno tretjina vseh poznejših slovenskih prekomorcev. Rudolf je vzporedno zbiral elito – fizično in psihično najboljše prostovoljce, ki so jih britanski tajni službi SOE in ISLD ter ameriška OSS izurile v padalce. Ti so bili uporabni kot radiotelegrafisti, diverzanti saboterji in tolmači ter so jih od spomladi leta 1943 pošiljali na slovensko ozemlje.

Iz Afrike je Ivan Rudolf šele poleti leta 1946 prispel v Trst. S pečatom agenta Intelligence Servicea, ki mu ga je pripisovala Udba, se na Primorsko, ki ji je posvečal življenje, ni nikoli več vrnil, polovica »njegovih« padalcev pa je bila po vojni likvidirana. V Trstu je bil med snovalci narodne stranke Slovenska demokratska zveza in skoraj petnajst let urednik njenega tednika *Demokracija*. Do prezgodnje smrti leta 1962 je ostal velik narodnjak in demokrat. ●

Od partizanstva preko antifašizma do socializma

Kam se izgublja socialna država

Misli levičarsko usmerjenega nemškega filozofa Jürgena Habermasa spremlja izrazita solidarnostna naravnost, upoštevanje človeka, ljudi, tovarištvo – in vemo, da je te vrednote povzel po edinem nemškem filozofu partizanu, svojem profesorju Wolfgangu Abendrothu. Ko je Abendroth umrl (15. septembra 1985), je Habermas v svojem nekrologu zelo spoštljivo zapisal, da je bil svet, v katerem je Abendroth prebival, delavsko gibanje in da je bil pojem delavski razred ves čas navzoč skupaj z njegovim očitnim antifašizmom.

// BESEDILO: Cvetka Hedžet Tóth

Povojno akademsko okolje temu ni bilo naklonjeno, z molkom je obravnavalo zločinsko obdobje nacizma, in ko je Abendroth na univerzi v Marburgu organiziral seminarje o vlogi univerze v tretjem rajhu, je izzval agresijo pri svojih kolegih. Tudi Abendrothovi otroci so na šolskih dvoriščih to boleče občutili, saj oče ni dovolil namenskega molka in pozabe o zločinih Hitlerjevega režima. Povojno levičarstvo ni uspelo negovati odnosa z delavskim razredom in stranke so se temu tako rekoč odrekle, pojem *razredni boj* je izginil, številni levičarji so ga izgovarjali sramežljivo. Eden redkih je bil Abendroth, ki je pri tem pojmu vztrajal do konca. Njegovo delo *Socialna zgodovina evropskega delavskega gibanja* je prevedena v slovenščino (1971).

Čeprav je bil Abendroth, tudi ko je deloval znanstveno, predvsem pravnik, si je kot kritik in žrtev stalinizma prizadeval za demokracijo, ki mora vsebovati demokratične normative, in v tem mu je Habermas dal priznanje: »Kot znanstvenik je bil Wolfgang Abendroth vedno najprej pravnik; kot kritik stalinizma ni nikdar pozabil, da mora biti boj demokratov vselej tudi boj za pravo, za uveljavitev normativno pristnega prava.« Tudi med socialno in pravno državo sta najtesnejša povezava in soodvisnost, kajti pravne države onkraj urejene sociale ni in je ne more biti, zato je Habermas o Abendrothu poudaril tole: »Abendroth je leta 1953 tako prepričljivo interpretiral ustavna določila demokratične in socialne pravne države, da je danes socialna država uveljavljena kot legitimacijski pogoj za demokratično pravno državo. S tem je skoval perspektivo, kako v takem ustavnopravnem okviru razviti ustavno republiko v socialistično demokracijo.«

Habermas je v svojem nekrologu izrecno poudaril: »Abendroth je bil kot politik in kot znanstvenik zagovornik demokratičnega socializma, ki si ga seveda ni mogel predstavljati brez odprave kapitalističnega gospodarskega sistema.« Ta sistem pa se je trdoživo

Od združene Evrope, čeprav je to Evropa različnih hitrosti, pričakujemo, da se ne bo spustila pod merila socialne pravičnosti, za katere je že v preteklosti sama dala zgledne vzore.

obnavljal in čedalje bolj prodiral v vse pore življenja, bodisi da govorimo o neoliberalizmu ali o kobilicarskem kapitalizmu. Vendar je Abendroth ostajal nepremakljiv in Oskar Negt – ta nesojeni Adornov naslednik na univerzi v Frankfurtu – spoštljivo opozarja na levičarsko doslednost edinega nemškega filozofa partizana. Nedopustna kolektivna izguba spomina levičarjev, še posebno po letu 1989, je po Negtu grozljiv simptom stanja zdajšnje levice: »Kritična obdelava Abendrothove politične biografije bi bila pomemben kritični korak na poti nove orientacije levice, ki ne bo preživela brez razvite predstave o prihodnji socialistični družbi.« Toda od kod naj socializem pride, kako je z njim?

V nemških povojnih razmerah se je kapitalizem čedalje bolj razraščal in krepil in z njim tudi očitna kriza, ki jo je povzročil sam kapitalizem, najprej z naraščajočo brezposelnostjo. Habermas je pred to krizo izrecno svaril že leta 1979. Kriza, ki je najprej administrativno-eko-

nomske narave, je čedalje bolj naraščala in Habermas je opazoval njene simptome, ki so preobremenjevali mehanizme družbene in kulturne integracije.

Liberalni kapitalizem, ki so ga posebej ustoličili z doktrino »washingtonskega konsenza«, je zaznamoval politično orientacijo Blaira, Clintona in Schröderja, z njimi pa se je začel proces sesuvanja socialne države, ki se je utemljevala kot ideja organizirane solidarnosti. Ta naj bi bila po mnenju gorečih postmodernistov leglo totalitarizma, in kot kakšni zaklinjalci se spravlja jo nadnje, kot da je izvorni greh človeštva. Najnovejši slogan se glasi tako, kot je to leta 2010 izrazil takratni nemški finančni minister Wolfgang Schäuble: da živimo preko svojih zmožnosti, da trošimo več, kot ustvarimo, in da je treba zmanjšati stroške socialne države. Že leta 1994 je Habermas opozarjal na »elitni nacionalizem nove Nemčije – od Schäubleja do Heitmann«, še posebno viden od leta 1989.

V totalitarni demokraciji novega svetovnega reda, ki je k nam prihajala s sloganom *obramba demokracije, človekovih pravic in svobode*, smo se znašli zaprti s popolno prevlado globalnega imperija, ki se imenuje »ameriško stoletje«. Zato pa je treba negovati in ohranjati zavest, ki po Habermasu ostaja odgovorna v temeljitem prepoznavanju potreb ljudi, ki upošteva najprej pravico vsakega človeka do materialne in ne samo do kulturne zaščite. Tudi pravice do moralne zaščite, ki je ni onkraj urejene sociale na vseh življenjskih ravneh.

Doživljamo kar najbolj rafinirane ukrepe in pričakovanja združene Evrope, opozarja Habermas, in njeni diktati iz Bruslja so kot politično leglo »izsuševanja virov družbene solidarnosti«, ki vodi v socialno patologijo tako na zasebnem kot tudi na javnem področju, skratka v celotni družbi. Od združene Evrope, čeprav je to Evropa različnih hitrosti, pričakujemo, da se ne bo spustila pod merila socialne pravičnosti, za katere je že v preteklosti sama dala zgledne vzore. Glede na to, da v svetu sodobne družbe prevladuje troje dejstev, in sicer »denar, moč in solidarnost«, mora po Habermasu vsekakor »socialno povezujoča sila solidarnosti« obvladovati premoč denarja in administrativno moč politike, skratka, razvita solidarnost mora skrbeti za družbeno uravnoteženost. Tem stališčem velja samo pritrditi. ●

Primorski izgnanci in interniranci

Hudi zločini okupatorja nad civilnim prebivalstvom

»Za Primorsko, še posebej za Goriško, lahko rečemo, da je že med prvo svetovno vojno postala dežela beguncev, izseljencev, pregnancev in internirancev. Tem nazivom lahko pripišemo še tiste, ki so se pojavili do konca druge svetovne vojne. To so priseljenci, zaporniki in konfiniranci, vojni ujetniki, vojaški interniranci, deportiranci, taboriščniki, prisilni delavci in tisti, ki so jim požgali domove. Posamezniki so imeli po več takih nazivov hkrati. Tako so bili skoraj vsi v Nemčijo internirani tudi prisilni delavci, razen za delo popolnoma nesposobnih. Primorske Slovence je v usodnih vojnih časih na tak ali drugačen način prizadelo skoraj vse izmed naštetega,« v uvodu najnovejšega dela, ki ga je izdalo Društvo izgnancev Severne Primorske, razmišlja avtor dr. Cvetko Vidmar.

// BESEDILO IN FOTO: Janez Alič

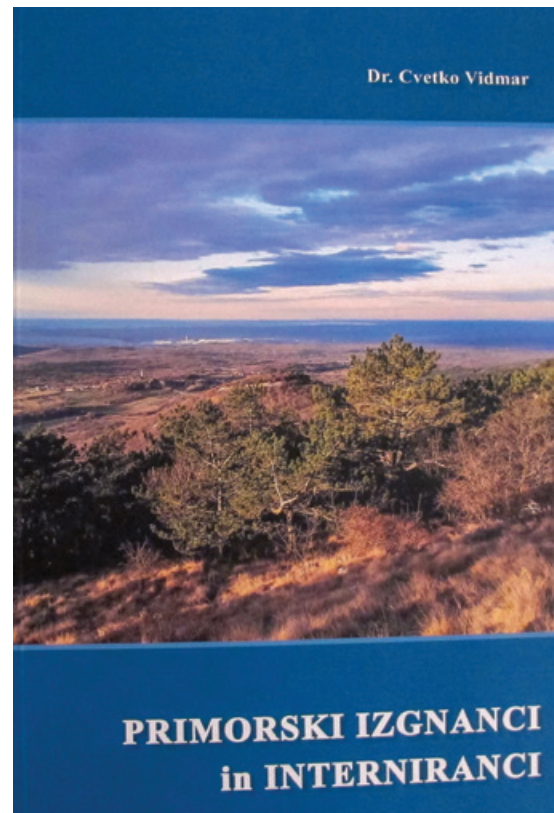
V kratkem pregledu je opisal begunce, internirance in izgnance od začetka prve svetovne vojne 28. julija 1914 do njene konca 11. novembra 1918. V nadaljevanju je spregovoril o preganjanju primorskih Slovencev in o njihovem izseljevanju pod politično in gospodarsko prisilo takoj po koncu prve svetovne vojne ter o italijanski okupaciji, ko so italijanske oblasti začele izvajati nasilno raznarodovalno politiko, ki je dosegla svoj vrhunec pod fašistično vladavino.

Ocenjujejo, da je bilo mobiliziranih 60.000 Primorcev in Istranov, od teh so jih 35.000 poslali v vojaško internacijo oziroma posebne bataljone. Pozimi in spomladi leta 1943 so na Primorskem dobesedno polovili in odpeljali v vojaško internacijo vse za orožje sposobne moške od letnika 1901 do 1926, ki do tedaj niso bili mobilizirani.

Po vstopu Italije v vojno na strani nacistične Nemčije 10. junija 1940 se je represivni pritisk na Slovence še poglobljal. Potem ko se je partizansko gibanje proti koncu leta 1941 in na začetku leta 1942 razširilo tudi na Primorskem in so se začele prve oborožene akcije, so Italijani začeli izvajati enake ukrepe proti slovenskemu prebivalstvu, kot so jih pred tem vpeljali v okupirani Ljubljanski pokrajini: požigali so vasi, streljali talce, izganjali in internirali prebivalce.

Kot primer prvega večjega množičnega nasilja Cvetko Vidmar opiše dogajanje v Brkinih, 4. aprila 1942 na Ostrožnem Brdu, pa v vasi Ustje na Ajdovskem 8. avgusta 1942, ko so zaradi uboja karabinjerskega častnika ustrelili osem moških, ali ko so na Vojskem nad Idrijo 22. in 23. junija 1943 zažgali več kot 30 domačij.

Avtor na kratko opiše tudi italijanska taborišča za primorske internirance v Čiginju, v samostanu na Kostanjevici in največje v Zdravščini (Sagrado). V taborišča so spremenili tudi nekdanjo papirnico Ritter v Gorici in tržaško predilnico v Podgori. Italijani so organizirali tudi posebno vrsto internacije za nezanesljive vojake. Ocenjujejo, da je bilo mobiliziranih 60.000 Primorcev in Istranov, od teh so jih 35.000 poslali v vojaško internacijo oziroma posebne bataljone. Pozimi in spomladi leta 1943 so na Primorskem dobesedno polovili in odpeljali v vojaško internacijo vse za orožje sposobne moške od letnika 1901

Dr. Cvetko Vidmar

PRIMORSKI IZGNANCI
in INTERNIRANCI

do 1926, ki do tedaj niso bili mobilizirani. Vidmar se v svojem delu dotakne tudi izgona in internacije pod nemško okupacijsko oblastjo od septembra 1943 do maja 1945, posebno hudih zločinov, ki so jih zgrešili nad civilnim prebivalstvom v Doberdobi, Kostanjevici na Krasu, Rihemberku (zdaj Braniku), Novi vasi in Podbežah pri Ilirski Bistrici, ko so v goreče hiše zmetali 23 ljudi.

Ob izidu knjige je **Dora Levpušček**, predsednica Društva izgnancev severne Primorske, povedala: »Veseli smo, da nam je vendarle uspelo objaviti zapis o delu zgodovine, ki ga je že več kot pred dvema desetletjema skrbno zbral in zapisal dr. Cvetko Vidmar. Trudili se bomo, da čim več ljudi, predvsem pa mladih seznanimo z medvojno tragedijo njihovih dedov in babic. Izgnanci, ki so še danes med nami, so bili izgnani kot otroci. Morali so zapustiti dom, v taboriščih so doživljali lakoto, mraz, vročino in strah, bežali so pred bombardiranjem in umirali. To so zdaj naši dedje, matere, babice, ki si zaslužijo našo pozornost in spoštovanje. V spomin nanje smo izdali omenjeno brošuro.« ●

Pred 76 leti sta umrla štajerska duhovnika Ferdo Potokar in Miha Grešak

Povezoval ju je odpor proti okupatorju

Letos poteka 76 let od usmrtnice dveh duhovnikov, Ferda Potokarja in Mihe Grešaka, v celjskem Starem piskru. Poosamosvojitvenim popravljavcem zgodovine ravnanje »borcev za osvoboditev Slovenije«, ni všeč, zato o tem molčijo. Smrt omenjenih dveh duhovnikov pripisujejo nacističnemu preganjanju krščanstva, nikakor pa ne delovanju teh duhovnikov v OF. Ta zapis govori o različnih pristopih v iskanju odgovora na vprašanja Štajercev, kako se upreti okupatorju. Njihovo nezadovoljstvo s politiko čakanja, ki so jim jo zapovedali predstavniki Slovenske legije in Slovenske ljudske stranke, jih je kljub njihovi klerikalni politični usmerjenosti potisnilo v sodelovanje z Osvobodilno fronto in komunisti.

// BESEDILO: **Andrej Mavri**

Oba duhovnika, Ferdo Potokar in Miha Grešak, sta svoje otroštvo preživljala v sedanji krajevni skupnosti Sedraž v občini Laško. Takrat se je ta kraj, kamor sta hodila v osnovno šolo in k maši, imenoval Sv. Jedrt.

Ferdo Nande Potokar

Ferdo Potokar, doma so ga klicali Nande, se je rodil leta 1911 na Breznem, ob cesti Rimske Toplice–Hrastnik, v družini osmih otrok. Po šestletni osnovni šoli, ki jo je obiskoval v bližnji Sv. Jedrti, se je vpisal na celjsko gimnazijo. Od tam se je po letu dni prešolal na klasično gimnazijo v Maribor, kjer je leta 1931 maturiral z odliko in se vpisal v mariborsko bogoslovje. Po končanem študiju je najprej odslužil vojaščino, potem pa je 5. junija 1936 sprejel mašniško posvečenje v Mariboru. Takoj zatem je dobil službo kaplana v Sv. Lenartu v Slovenskih goricah in tam se je vključil tudi v kulturno in športno življenje kraja.

Mariborski škof Ivan Jožef Tomažič je Potokarja prestavil za kaplana v Sv. Jurij ob Ščavnici. Ker je opravil izpit za profesorja verouka, ga je leta 1939 škof Tomažič nastavil na mariborski realni gimnaziji najprej za honorarnega, nato pa za rednega profesorja verouka. Ta gimnazija je bila znana po svobodomiselnosti in napredni usmerjenosti, zato katoliški verouči-

telji niso bili najbolje sprejeti med drugimi profesorji in dijaki. Potokar pa si je hitro pridobil naklonjenost šolskega osebja in dijakov.

Takoj po okupaciji so nacisti izgnali večino štajerskih duhovnikov, v glavnem na Hrvaško. Zadržali so jih le manjše število za opravljanje nujnih opravil – krstov, pogrebov in porok. Potokar je bil med tistimi, ki so ostali, in je prevzel službo nekakšnega škofo-

Ferdo Potokar

vega pomožnega tajnika, ob tem pa je opravljal duhovniško službo po mari-borskih župnijah.

Miha Grešak

Miha Grešak

Miha Grešak se je rodil v Grižah (danes občina Žalec) leta 1914. Oče je delal v premogovniku Zabukovica, sicer pa je družina živela na Brunah, med Kuretanim in Trnovim Hribom (današnja občina Laško). Odraščal je v družbi treh sester in treh bratov. Po končani domači osnovni šoli pri Sv. Jedrt je leta 1927 postal gojenec semenišča in dijak klasične gimnazije v Mariboru. Po maturi je leta 1935 vstopil v mariborsko bogoslovje in čez štiri leta postal duhovnik. Novo mašo je daroval v Mariboru julija 1939, čez teden dni še v domačih Govcah. Med študijem in tudi kot kaplan je rad zahajal v domači Trnov Hrib in sosednje zaselke, še posebno v Govce, kjer so imeli krščanski socialisti večkrat maše in družabna srečanja z narodnobudiljskimi kulturnimi programi.

Julija 1940 je bil Grešak postavljen za kaplana v župniji Laporje pri Sloven-

ski Bistrici. Kot kaplan je deloval tudi na kulturnem področju. Z mladimi je prirejal razne dramske predstave in jih največkrat sam režiral. Bil je dober pevec, glasbenik ter je v kraju ustanovil pevski zbor in razvijal ljudsko petje. Po okupaciji so nacisti dekana Ozimiča odpeljali v izgnanstvo in Miha Grešak je prevzel vse pastoralno delo v župniji. Kmalu zatem je moral skrbeti še za župnijo Makole.

Okupacija 1941 in odpor

Politična razdeljenost katoliškega tabora na krščansosocialistično in ortodoksno klerikalno frakcijo se je tudi na Štajerskem odrazila v začetnih iskanjih oblik upora proti okupatorju. Krščansosocialistična frakcija je bila sestavni del Osvobodilne fronte, ki se je na sestanku na Kojzici pri Rimskih Toplicah 22. maja organizirala v pokrajinski odbor OF za Štajersko. Desno krilo tega

Sevc pri Rimskih Toplicah, 24. avgusta ustrelili, preostalih sedem pa so zaradi pomanjkanja dokazov in zaradi njihovega zagovora, da so borci proti komunizmu, 10. oktobra izpustili. Seveda so morali podpisati izjavo o lojalnosti nemškemu rajhu.

Pred tem so se aktivisti OF Ferdo Potokar, dijakinja Vida Slokan in inž. Zdravko Zore julija in avgusta shajali v škofjski knjižnici ali v Potokarjevem stanovanju v Krekovi ulici 5. Potokar se je pred 7. avgustom nekajkrat sešel tudi s Slavo Klavora, sekretarko Skoja, in še z nekaterimi aktivisti OF v Mariboru. V zimi 1941/1942 je gestapu uspelo razkriti in v veliki meri uničiti mrežo OF v Mariboru. Hkrati pa se je zaradi nezadovoljstva s stališči ljubljanskega vodstva, da je treba z uporom počakati, vse več članov skupine Borci za osvoboditev Slovenije povezovalo z redkimi posamezniki OF in se vključevalo v njeno delovanje. Prof. Potokar, ki je ostal

Zaradi nezadovoljstva s stališči ljubljanskega vodstva, da je treba z uporom počakati, se je vse več članov skupine Borci za osvoboditev Slovenije povezovalo z redkimi posamezniki v OF in se vključevalo v njeno delovanje. Prof. Potokar, ki je ostal v tem katoliškem odporniškem gibanju, je ugotovil, da je edina možnost upora proti Nemcem v okviru OF.

tabora pa je skušalo organizirati odpor ločeno od komunistov. Predstavniki te druge usmeritve so se sešli v Mariboru zadnje dni aprila 1941. Na sestanku so se dogovorili, da se bodo imenovali »Borci za osvoboditev Slovenije«. V razpravi, kako naj kot katoliško usmerjeni aktivisti sodelujejo s komunisti, so se poenotili, da je najpomembnejša osvoboditev in da je treba strankarsko pripadnost pustiti ob strani. Menili so, da je treba priprave na upor začeti takoj. Treba je postavljati organizacijsko mrežo, pridobivati ljudi, zbirati in skrivati orožje, poslušati Radio London in te informacije širiti med somišljeniki. Prof. Potokar je imel politično predavanje, v katerem je napovedal, da bo Nemčija vojno brezpogojno izgubila.

Konec julija so policisti zajeli njihovega odposlanca ter pri njem našli poročilo o delovanju te odporniške skupine in spisek članov organizacije. Gestapo je v naslednjih dneh, in sicer 25. avgusta, zaprl večino »Borcev za osvoboditev Slovenije«. Iz te skupine so študenta medicine Jožeta Tovornika, doma iz

v tem katoliškem odporniškem gibanju, je ugotovil, da je edina možnost upora proti Nemcem v okviru OF.

Pripadnik te skupine Leopold Vostner se je pri obdelavi okolice Slovenske Bistrice oglasil tudi pri kaplanu župnije Laporje, Mihi Grešaku, ki je takoj privolil v sodelovanje. V prvih pogovorih sta govorila o postavljanju gibanja Borci za osvoboditev Slovenije, v drugem letu okupacije pa vse bolj o delovanju v OF. Mreža OF, v kateri je deloval kaplan Grešak, je delovala v okviru možnosti med Slovensko Bistrico, Makolami, Poljčanami in Laporjem do junija leta 1942. Ko so policisti hoteli aretirati Grešakovega sodelavca, trgovca Marka Žitnika na Križnem Vrhu, ki je zbiral orožje za partizane, so ga pri poskusu pobega ustrelili. Ob hišni preiskavi pa so pri njem doma našli knjigo, v kateri mu je kaplan Grešak napisal svobodoljubno in protinemško posvetilo. To posvetilo naj bi bilo razlog za aretacijo kaplana Grešaka 5. julija 1942. V naslednjih štirinajstih dneh so Grešaka v celjskih zaporih zasliševali, mučili in hudo telesno

uničili. Ob koncu zasliševanja je pokazal svojo neuklonljivost, ko je zasliševalcem pokazal rožni venec in dejal: »Ta bo zmagal!« Zasliševalec je v končnem poročilu kot kazenski ukrep zanj predlagal – ustrelitev. To so izvršili v celjskih zaporih 22. julija 1942.

Ob tem velja dodati, da je bila v Mariboru odporniška organizacija na začetku leta 1942 skoraj popolnoma razbita. Zbiranje denarja, sanitetnega materiala in hrane za ilegalce in partizane so v teh obdobju izvajali člani upora iz Potokarjeve mreže, ki jo je ustanovil iz svojih gimnazijskih dijakov in tudi iz nekaterih vernikov njegove župnije. Prispevek prof. Potokarja ni povsem znan, ker večina iz tega kroga vojne ni preživela, lahko pa sklepamo, da je odigral pomembno vlogo. Temu primereno je bilo tudi ravnanje policistov ob njegovi aretaciji. Pri njegovih zaslišanjih v celjskih mučilnicah so uporabili poostrene metode, saj so menili, da kot intelektualec in med ljudmi priljubljeni profesor pozna strukturo in ljudi odporniške organizacije. Računali so, da bi s Potokarjevimi podatki lahko dokončno uničili OF v Mariboru. Pričakovanih podatkov pa kljub strahotnemu mučenju niso dobili, Potokar pa je zaradi posledic mučenja 5. novembra leta 1942 umrl v svoji celici.

Za njegov grob so domači izvedeli šele po osvoboditvi od grobarja bolniškega pokopališča Golovec pri Celju. Po vojni so svojci Nandeta Potokarja grob izkopali in truplo 19. februarja 1951 pokopali na domačem pokopališču pri Sv. Jedrti, danes Sedražu. ●

Goriškim izgnancem

*Bratje, rad bi dal vsaj malo
vašemu spominu:
da bi v duši zadišalo
vam po rožmarinu
in po trti, breskvi, oljki,
vaših Brd trojici,
da bi kakor morje v školjki,
dragi bisernici,
vam šumeli vali Soče
v moji tej besedi,
ki na begu z vami hoče
uteči časov zmedi.*

Oton Župančič

Ponosno bomo praznovali 70 let ZZB NOB Slovenije

Najstarejša veteranska organizacija

To leto bo spet znamenju 70-letnice – tokrat naše organizacije. Ustanovljena je bila namreč 4. julija 1948 kot Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Slovenije in je bila vključena v jugoslovansko borčevsko organizacijo. To pomeni, da je Zveza borcev najstarejša veteranska organizacija v Sloveniji, ki neprekinjeno deluje.

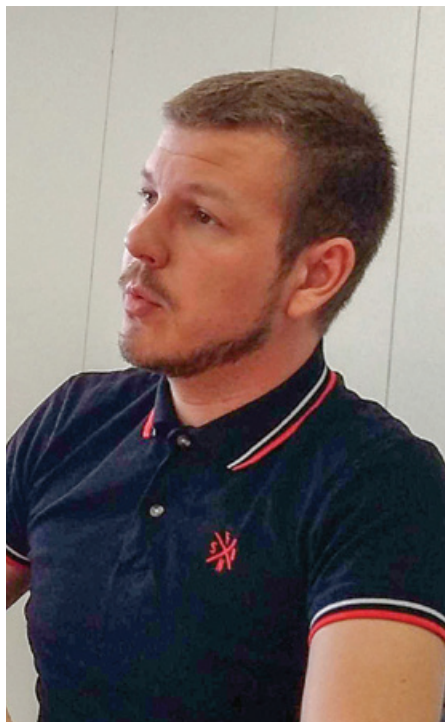
Ustanovljena je bila z osrednjim namenom udeležence narodnoosvobodilne boja povezovati in mobilizirati za sodelovanje pri graditvi porušene domovine ter pri obrambi njene ureditve in neodvisnosti. V tistem obdobju je bila Zveza borcev družbenopolitična organizacija, od osamosvojitve Slovenije pa je postala organizacija civilne družbe oz. nevladna organizacija. Prelomno je leto 1997, ko je Zveza borcev v svoje vrste začela včlanjevati tudi tiste, ki niso bili udeleženci narodnoosvobodilnega boja. S tem je organizacija stopila v korak s časom in se danes ponaša kot največja veteranska organizacija v Sloveniji ter šteje skoraj 42.000 članov.

V tem duhu bo Zveza borcev slovesno in ponosno praznovala. Že lani je bil ustanovljen organizacijski odbor za proslavljanje 70-letnice naše organizacije, ki je odgovoren za vse dejavnosti v zvezi s proslavljanjem. Odbor skrbi tako za vsebinske kot za tehnične usmeritve proslavljanja častitljivega jubileja. Ob tej priložnosti bo naša revija Svobodna beseda v vseh letošnjih številkah imela posebno rubriko o 70-letnici. Za to priložnost smo pripravili tudi priložnostni znak. Podelili bomo tudi posebna jubilejna priznanja članom in drugim zaslužnim osebam ter organizacijam.

Osrednja slovesnost ob 70. obletnici ustanovitve ZZB bo potekala v Ljubljani na Kongresnem trgu, in sicer 1. julija 2018. Po dolgem času bo Zveza borcev spet organizirala množično prireditev, na kateri moramo pokazati, da smo najstarejša in posledično najbolj izkušena ter seveda največja veteranska organizacija

v Sloveniji ter da ponosno zastopamo zmagovalce druge svetovne vojne, ki so nas postavili ob bok velikih sil protifašistične koalicije. Ob tej priložnosti pozivamo vse člane in simpatizerje naše organizacije, da si že danes rezervirajo termin in se udeležijo osrednje slovesnosti.

Potekale bodo tudi regijske prireditve, za katere pa je odbor sklenil, naj se izvedejo po osrednji slovesnosti v Ljubljani. O vsem vas bomo seveda obvestili

z okrožnicami, na družbenih omrežjih, spletni strani in v naši reviji Svobodna beseda. S praznovanjem 70-letnice delovanja bomo tudi pokazali, da je ob pojavih modernih oblik fašizma v naši družbi Zveza borcev še kako aktualna organizacija, ki mora s svojimi stališči vedno znova jasno poudarjati in zagovarjati protifašistična stališča. V tem duhu vas želim spodbuditi, da se vsak po svoje aktivno vključimo v to, da bomo čim bolj ponosno proslavili svoj visoki jubilej! ●

Aljaž Verhovnik, generalni sekretar in predsednik Organizacijskega odbora za pripravo praznovanja 70. obletnice ustanovitve ZZB NOB Slovenije

Slovenija

*Kako si lepa domovina,
od Triglava pa tja do morja.
Zakaj pa lepa bi ne bila,
saj to moja je Slovenija.*

*Štajerska je pokrajina vina,
Gorenjska polna lepih je gora,
Primorska je terana domovina,
Dolenjska nam dober cviček da.*

*Le slavo ji Slovenec poj,
naj se razlega v daljave,
saj svetu glas poznan je tvoj,
da sin slovenske si dobave.*

*O zemlja moja, kaj bi dal,
da svobodna vedno bi ostala,
ko nekoč bom v tebi mirno spal,
ko bela smrt me bo pobrala.*

*Te ljubim domovina moja,
sem vedno ti ob strani stal.
Naj sreča vedno te napaja,
Slovenija, zate bi življenje dal.*

(pesem je decembra 2017 napisala
97 – letna Marija Trebec).

Spominsko delo Friderika Hrasta

Vse to sem doživel

Pod gornjim naslovom je jeseni lani v samozaložbi izšlo obsežno spominsko delo Friderika Hrasta. Prebrati ga ni mogoče v kratkem času, tako zaradi obsega (431 strani) kot zavoljo opisa številnih dogodkov, ki so zaznamovali avtorjevo življenje. K vpogledu v raznovrstnost njegovih doživetij prijazno spodbuja uvodna beseda Matjaža Kmecla, ki med drugim posebno opozarja na ključno spremljevalko pripovedi: na ponosno zvestobo, saj »možato in zvesto stoji za vsem, kar je postoril«. Prav to je v sodobnosti vedno redkejša vrлина, saj jo spodrivata prikrojevanje lastne vloge in zasramovanje vsega, kar je povezano s socializmom.

Ne nameravam podrobno predstavljati tega Hrastovega dela, temveč bom opozorila na nekaj drobcev, ki jih je vredno vključiti v trajno zalogo zgodovinskega spomina kot oporišča za razkrivanje pristranskih razlag dogajanja zlasti v času druge svetovne vojne. V zadnjih letih je postala že skoraj samoumevna trditev, da je »zgodba« o narodnoosvobodilnem boju čisto navaden mit; že več desetletij v slovenskem duhovnem prostoru lebdi tudi razlaga,

V času nemške okupacije so bratomorno klanje stopnjevali slovenski domobranci, o čemer prepričljivo govore avtorjevi spomini, ko se je s posledicami njihovih zločinov srečeval kot partizanski borec.

da so partizanski borci krvoločneži, ki da so po vojni pobili stotisoče žrtev, da je »tako imenovani partizanski boj« eno samo zločinsko pobijanje tistih, ki da so le »drugače mislili«, in da beseda »izdaja« spada na smetišče zgodovine, sodelovanje z okupatorskimi oblastmi pa naj ne bi bilo »sistemsko« (organizirano, v uniformah in z orožjem), temveč posa-

mično naključno delovanje, nekakšen silobran posameznikov.

Ko nas pozorno branje privede do 44. strani, na kateri avtor opisuje negotove in mrakobne dneve ob kapitulaciji jugoslovanske vojske aprila leta 1941 in prihod okupacijskih vojaških enot v Stično, izvemo, da so se tja na tovornjakih pripeljali Italijani. »Vselili so se v samostan, ki je bil že sam po sebi obrambna trdnjava. Pozneje smo izvedeli, da

Friderik Hrast

so menihom vedeli, kdaj pridejo v Stično okupatorji, saj so zanje že nekaj dni prej pripravili vse potrebno za vselitev: od sob za štab in oficirje, pa za vojake, pa tudi parkirni prostor za tovornjake in motorje, vključno s prostori za bojno opremo. Taka številna posadka je v Stični ostala do kapitulacije Italije. Tako je Stična postala druga najmočnejša postojanka na Dolenjskem, močnejša je bila le v Novem mestu.«

Da ta postojanka ni bila namenjena obrambi slovenstva, temveč boju zoper »bandite« in OF, nam avtor sporoča na str. 55: »Stičanom je bilo znano, da se odpor proti okupatorju ne dogaja le v Ljubljanski pokrajini, ampak vse širše v celi Sloveniji in tudi po celi Jugoslaviji. Izvedeli smo, da gibanje vodi tovariš Tito. Te vesti so bile včasih spodbudne. Bile pa so tudi zastrašujoče novice o padlih partizanih, o novih aretacijah, o pojavu bele garde (rekli smo jim tudi 'legija smrti') tudi v Stični. Vojaki bele garde so bili že na pogled strašljivi. Črne baretke, na njih pa kokarde – mrtvaške glave, spodaj pa prekrizani dve kosti. Legiji smrti so popolno gostoljubje nudili stiški menihom. S pojavom bele garde

in enot, ki smo jim rekli 'črna roka', se je število žrtev med aktivisti OF povečalo. Stičani smo se teh enot bali bolj kot Italijanov. Ne po naključju. Italijani so ujete partizane in aretirane zaradi suma sodelovanja pošiljali v taborišča, črnorokci in belogardisti pa so jih pobijali.«

V času nemške okupacije so bratomorno klanje stopnjevali slovenski domobranci, o čemer prepričljivo govore avtorjevi spomini, ko se je s posledicami njihovih zločinov srečeval kot partizanski borec. Velikokrat je ob grozotah kar onemel, kot takrat, ko so 18. julija 1944 prišli na mesto, kjer so še pred kratkim taborili (str. 68): »Groza. Zaradi tega, kar smo videli, smo onemeli. Šest trupel, prestreljenih z mnogimi naboji, raz-

mesarjenih z bajoneti, vse okrog strgana oblačila, strgani papirji. Kot da napadalcem ni bilo dovolj, da so šest partizanov pobili in jih razmesarili z noži, mrtve so še onečastili. Okoli trupel je bilo polno kupov človeških odpadkov. ... Nihče od nas kaj takega v svojih vojnih izkušnjah še ni videl.« Pretresljivo je opisan spomin na sestro Vero, ki so jo zverinsko ubili domobranci.

Friderik Hrast nam ne pripoveduje o namišljenih dogodkih v nekem posplošenem času in prostoru; preteklih dogajanj ne ocenjuje z merili, ki sodijo v sedanji čas, temveč jih pusti tam, kjer in kakor so potekala. Čeprav spomini obsegajo dolgo dobo, sem se v tem prikazu namerno usmerila le na tiste v času okupacije slovenskega ozemlja, ki prepričljivo zanikajo sodobne prirejene razlage. Ko se bralec ali bralka seznanja s temi spomini, laže podvomi o vseh ocenah, ki že tretje desetletje služijo razvrednotenju narodnoosvobodilnega boja. Če nič drugega, morajo ti spomini bralstvo prepričati, da v času NOB med ljudmi nikoli ni šlo le za drugačno mišljenje. ●

Maca Jogan

Obisk pri Alojzu Kralju, edinem še živečem tigrovcu

V italijanskem Cagliariju ustanov

Delegacija predstavnikov domoljubne organizacije Društva TIGR Primorske je 9. januarja v Novi Gorici obiskala Alojza Kralja, edinega še živečega člana te rodoljubne organizacije, ter mu izročila knjigo z zahvalo in nagelj s slovensko zastavico. V delegaciji so bili predsednik društva dr. Savin Jogan, glavni tajnik in vodja Območne enote Kras - Brkini Miha Pogačar, predsednik OE Gorica Gorazd Humar, predsednica OE Postojna Bruna Olenik, Rajko Slokar, član iz Nove Gorice, sicer pa tudi avtor knjige o Alojzu Kralju, in Vesna Tomc Lamut iz OE Slovenska Istra.

// BESEDILO IN FOTO: Vesna Tomc Lamut

Alojz Kralj, čil, umsko in telesno zdrav 97-letnik, nas je sprejel na svojem domu, v hiši, od koder se razprostira čudovit pogled na Novo Gorico in njegovo ljubljeno Primorsko. V prijetni družbi se je razvil prijateljski pogovor in se prelil v poslušanje bogatih spominov, segajočih od preteklosti, predvojnih in vojnih dogodkov, razmer po vojni pa vse do današnjega časa.

Rodil se je 16. maja 1920 v Morskem pri Kanalu v družini zidarja in prav tako delovne matere, in to kot drugi sin od štirih (eden je pozneje umrl). Oče je moral zaradi nasprotovanja italijanskim oblastem in ječe oditi v Ameriko, od koder se ni nikoli več vrnil. Sinovi Janko, Alojz in Vladimir so bili vzgojeni kot narodnozavedni Primorci. Zaradi pritiska italijanskih fašistov, ki so jim zasedli slovensko domovino, so preživljali težko mladost. V družini Kraljevih se je razrasel uporniški duh in prvi povezan s TIGR-om je bil najstarejši brat, ki so ga Italijani večkrat zaprli. Šele pozneje se je izvedelo, da je bil tigrovec. Skrivni protifašistični organizaciji se je kmalu za njim pridružil tudi štiri leta mlajši Alojz. Sovaščan Anton Berlot ga je večer pred nedeljo 6. junija 1937 skupaj s še nekaj fanti povabil na Kanalski Vrh. Alojz sprva ni vedel, zakaj grejo tja. Na pol poti med Banjšicami in Kanalskim Vrhom, koder so Italijani speljali cesto, je vodila pot na levo, na senožet sredi gozda. Na jasi je bilo že zbranih od dvajset do trideset fantov in Alojza so predstavili kot člana TIGR-a. Na skrivno srečanje skupine somišljeni-

Leta 1938 se je zaposlil v HE Dobljar in nato v HE Plave, a je zapustil delovno mesto, ker ni hotel biti član fašistične organizacije. 20-letni Alojz je bil nato kot državljani Kraljevine Italije kot redni nabornik leta 1940 vpoklican v italijansko vojsko in kot državi nevarnega Slovenca so ga seveda poslali v najbolj oddaljene kraje, daleč na zahod: bil je v Modeni, Racconigiju (kjer je bilo v minometni četi kar 29 Slovencev), v Cuneu in Vignolu, kjer so peli celo slovenske pesmi! Nato je moral na Sardinijo, otok v Sredozemskem morju, in tam je leta 1942 že drugič zbolel za malarijo. A

Alojz Kralj (levo spredaj) s predstavniki Tigra

kov sta prišla dva nepoznana človeka in jim govorila o fašizmu, zatiranju, jeziku, narodu, dogodkih v svetu, o bližajoči se vojni, o Hitlerju in Mussoliniju. Pa seveda o protifašističnem uporu in o načinu delovanja organizacije TIGR nasploh (skrivno delovanje, delovanje v trojkah, zbiranje orožja in streliva, pripravljanje sabotaž, načrtovanje akcij proti zatiralcem primorskega ljudstva in slovenskega jezika). Pozneje so Alojza Kralja izbrali za vodjo tigrovske trojke, v kateri sta bila poleg njega še Alojz Zidarič in Anton Berlot. Organizacija je delovala tako tajno, da eden ni vedel za drugega in da tisti, ki so bili po zaporih, zaradi mučenja ne bi koga izdali. Alojz Kralj pred vojno sicer ni sodeloval v nobeni tigrovski akciji, je pa skupaj s tovariši že zbiral orožje, strelivo, svinec, šrapnelle in granate ter druge ostanke iz prve svetovne vojne in jih skril v kamnolom za domačo hišo.

zavedni primorski fantje niso bili lojalni italijanski vojski, posebno člani TIGR-a so se zavedeli potrebe po nenehnem nasprotovanju. Alojz Kralj je skupaj s še nekaterimi Slovenci skrivaj opravljaj sabotažne akcije: v skladišču so kvarili in s tem onesposabljali orožje, npr. poškodevali so merilnike oz. muhe, da niso bile več točne, ukrivljali udarne igle, menjali naboje s kamenčki, na minah so z vodnimi injekcijami poškodevali vžigalni sistem in podobno. Prepoznavni znak Slovencev je bil tri raznobarvne glave bucik (rdeča, bela in modra), zatakne v spodnjo levo stran ovratnika. Spomladi leta 1943 je Alojz po navdilu svojega brata na italijanskih tleh v mestecu Pira sklical zaupni sestanek 20 Slovencev in istrskih Hrvatov, na katerem so ustanovili odbor OF za območje Cagliarija in njega izbrali za predsednika. To je dokaz, da so tigrovci že na začetku vojne in med njo delali za

ili odbor OF

OF, kot piše Rajko Slokar leta 2010 v knjigi Devetdesetletni Alojz Kralj – tigrovec in partizan (str. 18) o Borisu Križmancu iz Pazina: »Narodnoobrambni tigrovski ogenj, zaneten v zavedni in socialno trpeči družini, eni izmed mnogih slovenskih primorskih družin, je prešel v plamene narodnoosvobodilnega in hkrati socialnega gibanja, iz TIGR-a je povsem naravno stopil v OF.«

Jeseni istega leta je Italija kapitulirala in italijanska vojska se je prelevila v Badoglio vojsko in preganjala Nemce. Alojz Kralj je skupaj s še drugimi slovenskimi fanti moral ostati v tej vojski, ker jih Angleži niso pustili oditi v takrat že ustanovljajoče se čete prostovoljcev za NOB na Sicilijo. Zato je, takoj ko se je dalo, 30. aprila 1944 zbežal, a ga je vojaška policija ujela in odpeljala v Palermo, maja pa mu je vendarle uspelo z vlakom, peš in z avtobusom priti do Barija. V vojaškem taborišču je, ko je povedal, da je brat partizan, doživel več zaslišanj. Šele po pobegu v partizansko oporišče in s priporočilnim pismom španskega borca Bora Leontiča je vstopil v partizansko vojsko, kamor si je želel, skupaj s 30 tovariši je prišel v 1. Borčevsko brigado, nato so ga kot komisarja voda poslali v Bari in sprejeli v SKOJ. Januarja leta 1945 je postal pripadnik 5. prekomorske brigade. Z njo je čez morje prišel v Split, nato v Zadar, čez Velebit do Ogulina in čez Kolpo pri Vinici do Bele krajine. Na več kot tri mesece dolgi poti so se spopadali z ustaši, nato z Nemci in belogardisti. 21. aprila 1945 je bila brigada reformirana; skozi Kočevski Rog, Ribnico in Grosuplje so nadaljevali proti Ljubljani, na Orle, kjer so še na predvečer osvoboditve potekali hudi spopadi. 9. maja jih je sprejela osvobodjena in okrašena Ljubljana, a že naslednjega dne so morali v Kamnik, da so Nemcem, ustašem in številnim civilistom preperečili umik.

Po vojni si je Alojz ustvaril družino, z ženo Ivanko sta imela dve hčeri. Še nekaj let je kot topniški častnik deloval v JLA, nato pa se je zaradi bolezni leta 1957 zaposlil v civilni službi. Opravljal je razne odgovorne zaposlitve in naloge pri občinskem komiteju ZKS v Kanalu in nato v Novi Gorici. ●

Nemci na Goreljku obkolili in ubili 79 borcev

Poskus enačenja zaveznikov z domobranci

Tokratna spominska slovesnost v počastitev 74. obletnice boja III. bataljona Prešernove brigade je bila 9. decembra lani pri spomeniku na Goreljku na Pokljuki. Pred več kot 70 leti so Nemci 15. decembra 1943 obkolili in ubili 79 borcev.

Slavnostni govornik, zgodovinar dr. Martin Premk, je v svojem govoru poudaril vrednote brezkompromisnega boja za obstoj in lepše življenje v osvobojeni domovini proti mnogo številnejšemu nem-

nikajo dosežke narodnoosvobodilnega boja. V govoru je Premk tudi poudaril, da je pojem za te laži danes postala beseda sprava – sprava, ki se je zgodila pred 25 leti in je imela plemenite namene, da se strasti iz druge svetovne vojne pomirijo. Danes se je sprevrgla v poskuse enačenja zavezniške vojske z domobranci, ki so bili del okupacijskih sil. Pri vsem tem je največja žalost in sramota, da pri teh dejanjih sodelujejo najvišji predstavniki naše države. V nadaljevanju je poudaril, da bo sprava priš-

škemu okupatorju, katerega ednina želja je bila prevlada nad našim narodom, ki je bil obsojen na smrt in uničenje. Nemci so svoj načrt začeli uresničevati prav na Gorenjskem v želji, da slovenski narod izbrisejo in postanejo popolni gospodarji, s tem pa bi odločali o življenju in smrti. Vsemu temu se je narod uprl, pri tem pa nihče ni niti malo razmišljal o predaji. Za svobodo so borci raje žrtvovali svoje življenje. Na temeljih boja in zavezniške zmage sta zrasli povojni Evropa in Slovenija. Vsi ti dogodki so leta 1991 pripomogli, da se je Slovenija osamosvojila, česar pa danes nekateri nočejo priznati, z lažmi in pretvarjanji sprevračajo in za-

la samo takrat, ko se bo o drugi svetovni vojni govorilo na podlagi zgodovinskih dejstev in ko določene politične stranke vojne ne bodo več izrabljale in zlorabljale za politične namene.

V kulturnem programu so nastopili Oktet LIP Bled, Kulturno društvo 2B iz Bohinjske Bistrice, Darko Peterman, Urška Zupančič in harmonikar Niko Kraigher. Na slovesnosti so sodelovali tudi častna straže Slovenske vojske ter številni praporščaki domačih in sosednjih borčevskih organizacij. ●

Martin Gorišek, tajnik ZB KO Polje Bohinj

Spominski pohod do tabora Zapadnodolenjskega odreda Jelovka

Tukaj so natisnili prvo številko Naše žene

Občinski odbor ZB za vrednote NOB Šentrupert je v počastitev 75. obletnice ustanovitve Zapadnodolenjskega odreda (ZDO) v začetku lanskega decembra organiziral partizanski tabor, imenovan »Jelovka«. Poimenovali smo ga »Miklavžev pohod«, saj so v taboru s pomočjo župnika iz Sv. Križa tudi organizirali miklavževanje. Pohoda, ki sta potekala iz dveh smeri, in sicer iz Šentruperta in Zabukovja, se je udeležilo približno 80 pohodnikov.

// BESEDILO: **Boštjan Sladič**

Iz Zabukovja je krenilo kar 32 otrok, učencev Osnovne šole dr. Pavla Lunčka Šentrupert in varovancev vrtca Čebelica Šentrupert v spremstvu staršev in mentorice. Pohod je potekal v okviru krožka Cici planinec po poti, ki so jo markirali člani Planinskega društva Polet Šentrupert. Pri baraki, ki jo vzdržujejo člani ZB za vrednote NOB Šentrupert, pa so se na skupni slovesnosti – popestrili so jo recitatorji Anže, Marija, Ana in Ula – zbrali še praporščak ZDO Vojko Smole, praporščak ZB za vrednote NOB Šentrupert Sandi Pirh in člani Duletove čete iz Tržišča z dvema starodobnikoma. Delovanje ZDO je orisal predsednik ZB za vrednote NOB Šentrupert **Jurij Bizjak**, na koncu pa je otroke obdaroval tudi Miklavž, ki je pustil v taboru 50 takšnih daril, kot so jih včasih za Miklavža dobivali naši starši in stari starši (suho sadje,

pomaranče, mandarine, bomboni in pečen parkelj). V prijetnem razpoloženju in ob prepletanju mladosti s starostjo so se udeleženci razšli v upanju, da se prihodnje leto spet srečamo.

ZDO je bila posebna partizanska enota, ki je delovala v treh bataljonih in je štela 265 bork in borcev. Njena posebnost je bilo delovanje v več funkcijah: teritorialno, vojaško, politično, mobilizacijsko, propagandno in kadrovsko delovanje. Prvi bataljon in štab odreda je deloval na območju med mirnsko železniško progo in italijansko-nemško okupacijsko mejo, drugi bataljon je deloval od Kočevskega roga do dolenske železniške proge, tretji pa v vzhodni okolici Ljubljane. Po uspešno prestani veliki italijanski ofenzivi jeseni leta 1942 sta se odredov štab in 1. bataljon naselila v Lukovcu pri Tihaboju. V oktobru leta

Obisk pri 94-letni članici Mariji Pirh

1942 je glavno poveljstvo partizanskih enot izdalo ukaz, da morajo vse partizanske čete in bataljoni imeti svoja taborišča zunaj naselij.

Za kraj svojega baznega tabora je ZDO izbral osrčje prijazne Dolenjske med Gabrovko, Mirno in Šentrupertom, v trikotniku naselij Zaloka, Pečice in Zabukovje. To je gozdnati predel, ki mu domačini pravijo Jelovka. Po grapi, ki deli Jelovko, teče hudourniški potoček, ki izvira pod Zaloko in se nato izliva v reko Mirno. Ta kraj je bil izbran tudi zato, ker je bil sovražniku težje dostopen in hkrati blizu hribovskih vasi. Partizanski tabor v Jelovki je prva ležišča imel nared 2. novembra 1942. Sam tabor je imel v svoji sestavi

štiri zemljanke, pet šotorov, eno leseno barako, prvo pomoč, kuhinjo in klavnico.

Tabor je bil izhodišče za razne bojne akcije, imeli so tudi zelo veliko raznih dejavnosti. Za dan mrtvih leta 1942 so na pokopališče v Šentrupertu na grobove padlih partizanov položili cvetje. Čez šest tednov so se pri Sv. Križu udeležili tudi polnočnice. Imeli so enajst poli-

tičnih mitingov in pet mobilizacijskih sestankov. Bili so tudi kulturno ozaveščeni, saj so imeli svoj pevski zbor, izdali so svoje glasilo »Stenski časopis«, izšle so tri številke v novembru in decembru. V Taboru so varovali tudi tako imeno-

Partizanski tabor v Jelovki je prva ležišča imel nared 2. novembra 1942. Sam tabor je imel v svoji sestavi štiri zemljanke, pet šotorov, eno leseno barako, prvo pomoč, kuhinjo in klavnico.

vano »stiško tehniko«, to je bila tiskarna, ki je bila prvotno v samostanu Stična. V eni izmed barak, ki je bila nekoliko bolj oddaljena od središča tabora, pa so si uredili tiskarno in jo poimenovali Urška. V decembru so ponatisnili več številko Slovenskega poročevalca in prvo številko ženske revije Naša žena. Tabor so uporabljali do 22. decembra 1942.

Po končanem pohodu pa sta predsednik ZB za vrednote NOB Šentrupert in član Boštjan Sladič obiskala še Marijo Pirh, eno najstarejših članic organizacije. Med drugim sta ji voščila vse najboljše za njen 94. rojstni dan. ●

Poslanec bolnik

*Je podrepen,
slavohlepen,
vseh slabosti je lastnik,
povrh je še nadut,
s pepelom lenobe posut.
Kadar lahko bi pomagal,
je vselej omagal.
Bolnik je pravi na kubik!
Sleherni zdravnik
ubral od njega bi umik.
Nič v življenju ni naredil,
v ničemer ni uspel,
se s hlinjenjem je grel,
vselej se je skril,
ko bog korajžo je delil.*

*A bil je poslanec!
Na volitvah
je ljudstvo prevaral
in ga očaral,
premikov objubljal bogastvo.
Ni imel konkurenta,
pa volivci so rekli,
poskusiti ni greh,
in z upanjem tihim,
da dober bo,
so rekli: naj bo!*

*Zdaj ga preklinjajo,
kličejo in iščejo,
načrtujejo, želijo,
da ga odpokličejo.
A to ne gre tako lahko!
Zlahka izvolili,
stežka odstranili.
Je hudo, hudo.
Sam pa že ne bo odstopil,
mar mu je za vse posmehe,
zmerljivke in žaljivke,
pripisuje drugim grehe,
ker so ga volili,
zdaj bi ga pa utopili,
ker narobe so molili.
Samo bog ve,
če se vsaj sebi smili?*

Srečko Čož

(pesem je iz zbirke Srce na zidu)

Narodnost ni pomembna

*Naj narodnost na stran bo odložena,
naj več v prednosti ne bo nobena,
pa zlahka bomo vsi brez nje enaki –
Slovenci, Hrvati, Srbi in Bošnjaki.*

*Vsak ljubi svojo mater domovino
in ni potrebe, da se to poudarja;
naj raje vsak postavlja se z vrlino,
ki mu pomaga, da lahko ustvarja.*

*Pomembno ni, od kod si tu se znašel,
kako močan si in kako zgovoren,
tudi ni treba, da si vselej vzoren.*

*Z dobroto si prijatelje boš našel,
kar bo vsem nam polepšalo odnose,
ne bodo noge za prihodnost bose.*

Srečko Čož

(pesem je iz zbirke Srce na zidu,
ki je izšla decembra lani)

Brez poguma ne bo šlo

*Le kje ta čas se skrivajo pogumni,
zakaj kriče molčijo najbolj glasni,
se sprenevedajo, da so razumni
brez nas umaknjeni so v svet brezčasni?*

*So sploh med nami še ljudje pogumni,
čas pred volitvami jih nekaj kaže,
po njih več niso za spremembe strumni,
pozaba na obljube srečo maže.*

*Zdaj nekaj čudnega se nam dogaja,
vsi čakamo, da kar zgodi se vstaja,
vsi vemo, kaj je za spremembe zrelo.*

*Sreča le pogumne spremlja od vselej
in brez pogumnih ne bo šlo naprej;
za jutri z njimi nas bo manj skrbelo!*

Srečko Čož

(pesem je iz avtorjeve
najnovejše zbirke Srce na zidu)

Spomin na dan, ko so bile Kotlje za en dan svobodne

Knjiga o Vorančevem bratu Ivanu

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline, Krajevna organizacija Kotlje, je skupaj s Krajevno skupnostjo Kotlje tudi letos kot že vrsto let do zdaj na zadnjo oktobrsko nedeljo ob spomeniku NOB pod lipami pripravila tradicionalno spominsko slovesnost. Obudili in počastili so spomin na 74. obletnico zadnje oktobrske nedelje iz leta 1943, ko so bile Kotlje en dan svobodne. Ta dan je tudi praznik KS Kotlje.

// BESEDILO IN FOTO: Stanislav Ovnič

Tudi letošnje prireditve na zadnjo lepo in sončno oktobrsko nedeljo se je poleg številnih praporščakov iz različnih društev udeležilo veliko naših članov in podpornikov iz Mežiške doline in od drugod. Na slovesnost so svojci iz Bistrice pri Mariboru tudi letos pripeljali edino še živečo udeleženko tabora v Kotljah iz leta 1943, nekdanjo Prevorčičevo Marijo iz Guštanja, Marijo Mavzer s partizanskim imenom Jelka, ki je pred nekaj dnevi praznovala svoj 94. rojstni dan. Zato ji je predsednica KS Kotlje Bojana Verdinek podarila šopek rož in ji zaželela še veliko zdravja. Čeprav je Marija na vozičku že vrsto let, je bila dobro razpoložena, saj se v Prežihove Kotlje pod Uršljo goro vedno rada vrača zaradi spominov in ljudi.

Zbrane sta pozdravila Bojana Verdinek, predsednica krajevne skupnosti Kotlje, in župan Občine Ravne dr. Tomaž Rožen. Na prireditvi je župan na predlog Krajevne skupnosti Kotlje podelil posebno priznanje krajanu Kotelj Anžetu Šumahu, letošnjemu zlatemu maturantu Gimnazije Ravne, ki je tudi letošnji najboljši dijak Slovenije in se je v vseh letnikih gimnazije odlikoval s številnimi zlatimi priznanji z različnih tekmovanjih.

Slavnostni govornik pa je bil ravenski podžupan **Aljaž Verhovnik**.

V svojem govoru, ki je navdušil poslušalce, je povedal, da razpoložljivi viri trdijo, da so na Brdinjah pri Kotljah našli kladivo, ki je staro deset tisoč let. Skozi Kotlje se je vila nekdanja rimska cesta. Na Preškem vrhu so se s »turških šanc«

Aljaž Verhovnik kot slavnostni govornik

leta 1473 branili naši predniki pred vdori Turkov. Šolstvo v Kotljah se je začelo razvijati že po letu 1850. Zelo hitro pa se je začelo ponemčevanje z uvedbo dvojezičnosti. Govornik je spomnil, da sta na mitingu pod lipo pred cerkvijo, iz katere so partizani zadnjo oktobrsko nedeljo leta 1943 pregnali nemškega duhovnika, krajanje nagovorila aktivista OF Pavle Žavcer-Matjaž in Polde Eberle-Jamski.

Spomnil pa se je tudi Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca ter njegovih bratov Alojza, Avgusta in Ivana, ki so ga 26. junija leta 1944 kruto umorili v globači pred domačo hišo, pa tudi sestre, ki je umrla pri šestih letih. Ob Kuharjevih dnevih, ki potekajo v Kotljah zadnji teden meseca oktobra, se vsako leto zvrsti vrsta različnih prireditev. Letos so predstavili tudi knjigo o življenju in delu Ivana Kuharja, brata Prežihovega Voranca, avtorjev Bojane Verdinek in Mirka Osojnika. V kulturnem programu, ki ga je povezovala Janja Širnik Kotnik, so poleg pihalnega orkestra Ravenskih železarjev sodelovali otroci iz vrtca Kotlje, učenci Osnovne šole Koroških jeklarjev Ravne, Podružnica Kotlje, in pevka Nuša. ●

Marija Mavzer Jelka, toplo pozdravljena v Kotljah

Svinjska glava na podstavku, na katerem je bil pred desetletjem še doprsni kip Borisa Kidriča

Je Kidričevo res kraj revanšizma?

Spomenik Borisu Kidriču, delo akademskega kiparja Viktorja Gojkoviča, je leta 1973 v naselju Kidričevo postavila krajevna skupnost s pomočjo Tovarne glinice in aluminija »Boris Kidrič« Kidričevo. V samostojni Sloveniji je več kot stokilogramski kip izginil. Baje so ga odnesli zbiralci žlahtnih kovin. Razmišljanja o tem, da so tokrat na podstavku, na katerem je bil pred desetletjem doprsni kip Borisa Kidriča, isti storilci postavili svinjsko glavo, je neutemeljeno. Toda dejanje pred skoraj desetletjem ni niti najmanj vznemirilo občinskih oblasti. Še več, Talum je leta 2011 ponudil roko županu Antonu Leskovarju (SDS), da bi na prazen podstavek znova postavili kip, a je župan ta predlog zavrnil. Talum ga je nato postavil pred upravno zgradbo podjetja. Na odkritju je bilo rečeno, da ga postavljajo pred upravo zato, da bo na varnem. Na novem podstavku kipa

pred Talumom je v zadnjem odstavku vklesano: »V prvih dneh leta 2011 je bil portret Borisa Kidriča ukraden. Družba Talum je kiparju Gojkoviču naročila izdelavo kopije portreta in ga nameravala vrniti občanom občine Kidričevo na njegovo prvotno mesto. Župan občine Kidričevo ni soglašal s slovesnostjo ob ponovni postavitvi portreta, zato se je družba Talum odločila za postavitev pred svojo upravno zgradbo.«

Ali je Kidričevo res kraj revanšizma? Ni! Tega si delavski razred v Kidričevem res ne zasluži. To je delo nekoga s »kujlečkega«, kot pravimo Dravskopoljcem, ki je dolga leta hodil v tovarno počivat po napornem delu na kmetiji in je z eno mesečno plačo pokrival davke od kmetijstva. Negativen odnos do predsednika prve slovenske vlade po osvoboditvi se je po odstranitvi spomenika nadaljeval. Župan je 1. marca 2012 želel na seji

Še leta 2005 je bil v Kidričevem neoskrunjen spomenik Borisa Kidriča. (foto: Boris Prelog)

S kulturnim programom so znova odkrili spomenik, tokrat pred vhodom v Talum. (foto: Martin Ozmec, 2011)

občinskega sveta po hitrem postopku spremeniti ime osnovne šole in iz njega izbrisati ime Borisa Kidriča. Takrat so svetniki njegov predlog zavrnil. Kaj se je po tej zavrnitvi dogajalo, mi ni znano. Baje izbris predstavlja le skrajšano ime osnovne šole. Ali je to res? Ali je kompromis? Postavlja se mi tudi vprašanje, ali je v avli osnovne šole še ohranjena spominska plošča Borisu Kidriču, po katerem se je šola poimenovala leta 1964. Po večkratnih klicih v šolo odgovora nisem dobil. Tudi glas na drugi strani mi ni dal odgovora. Je pa portret Borisa Kidriča še vedno lepo vzdrževan na stopnišču upravne stavbe Taluma!

Kaj pa, če je postavljavec svinjske glave na podstavku, kjer je bil nekoč Boris Kidrič, dal pobudo občinski oblasti, da bi prav njega kot njihovega podpornika (SDS) ovekovečila na praznem podstavku? Maketo je že predlagal – svojo podobo. Res, priprave na predvolilni boj za državnoborske in lokalne volitve bodo res svinjske. Da, tudi takšne sodržavljane imamo. ●

Stanko Lepej, Ptuj

Šarhova otroci niso dočakali svobode

Na 75. obletnici padca Pohorskega bataljona

Mnogo ljudi se je udeležilo spominske prireditve ob 75. obletnici poslednjega boja Pohorskega bataljona pri Treh žebljih na Osankarici na Pohorju. Prišli so številne organizacije, društva in posamezniki in vsi ti so znova potrdili, da ni zamrl spomin na pohorskega junake, ki so 8. januarja 1943 skoraj do zadnjega padli v prepričanju,

oče Alfonz Šarh in njegovi trije sinovi, stari 13, 15 in 17 let. Njihove preproste, a plemenite sanje o svobodni domovini in svobodnem svetu je ubil smodnik prepričanja o njihovi manjvrednosti. Šarhovi otroci niso dočakali svobode. Mi pa jo uživamo in smo odgovorni Šarhu in njegovim otrokom, da s svojim lastnim in skupnim prizadevanjem ohranimo mir in omogočimo mirne sanje našim otrokom in vnukom. Tudi oni kot mi ne smejo ni-

da je slovenska zemlja namenjena Slovenkam in Slovencem, a ne nemškemu okupatorju ter njegovim italijanskim in madžarskim podrepanikom.

Na kar tri vojne ene generacije na slovenskih tleh je v svojem govoru opozoril tudi predsednik Republike Slovenije Borut Pahor, ki je bil slavnostni govornik. Med drugim je spomnil na narodnega heroja Alfonza Šarha - Iztoka, ko je dejal: »Pred skoraj tri četrt stoletja so v pohorskem snegu obležali mrtvi domala vsi borci Pohorskega bataljona, med njimi tudi

koli pozabiti, da so dolžni njihovo svobodo in brezskrbnost Šarhovi domoljubnosti, hrabrosti in njegovi žrtvi. Slava mu.«

Predsednik Borut Pahor kot tudi številne delegacije (borcev NOB, občin, veteranov vojne 1991, veteranov policije, Zveze slovenskih častnikov, društev in javnih ustanov) so k spomeniku na poslednjem bojišču Pohorskega bataljona položili vence, kulturni program pa so izvedli recitatorka, moški oktet Tinje in zborček fanfar policije. ●

Filip Matko Ficko

Članom Zveze borcev Postojna

*Danes smo se tukaj zbrali,
željni novega snidenja,
Da bi skupaj praznovali
konec leta dva tisoč sedemnajstega.*

*Generacija smo stara,
ki spomine nosi iz davnih dni.
Odločitev naša bila je prava,
za domovino in svobodne dni.*

*Tujci so nas poteptali,
morili in zapirali.
Slovence so za sužnje dali,
v Nemčijo nas deportirali.*

*A tu v gozdovih so ostali
zavedni fantje Slovenije,
vse moči so od sebe dali
za svobodo domovine te.*

*Nikdar ne smete pozabiti,
da Slovenija naša je,
če treba zanjo se boriti,
za zakone in pravice delavske.*

*Zato so borci se borili,
zato smo v zaporih bili.
Čeprav je danes vse drugače,
v nas še vedno odpor živi.*

*Je Zveza borcev se pomnožila
z vstopom mladih razumnikov,
v svojih srcih ohranila
obljube svojih predhodnikov.*

*Le pogumno, naša ti mladina,
stopaj v svet, ki ti je znan.
saj tebi pripada domovina,
ki jo osvobodil je partizan.*

*Naj v letu, ki je zdaj pred nami,
zdravje, mir in sreča spremlja nas.
Vse, kar bilo je, je za nami,
ne vrne se pretekli čas.*

*Srečno, zdravo in veselo
leto dva tisoč osemnajst,
da bi v spominu ne zbledelo
mesecev vseh dvanajst.*

**(pesem je decembra leta 2017
napisala 97-letna Marija Trebec)**

Tisje:

Tudi lani so na dan pred božičem na tradicionalni slovesnosti na Tisju nad Litijo počastili spomin na boje 2. štajerskega bataljona, ki so mu poveljevali Franc Rozman - Stane, Dušan Kveder - Tomaž in Peter Stante - Skala. Na božični večer leta 1941 so partizanske enote v spopadu sovražniku priza-

dejale občutne izgube, med prebivalstvom pa utrdile odločenost, da se je okupatorju treba upreti. Prireditelji vsakoletne slovesnosti so ZB za vrednote NOB Litija - Šmartno, in četudi poteka na dan pred božičem, je vsakokrat dobro obiskana. Letos so se slovesnosti udeležili tudi člani ZB iz Ljubljane in Sežane ter številni domačini, med udeleženci pa so bili tudi borci Franc Sever - Franta, Valerija Skrinjar, Lado Kocjan in Mirko Mirtič. Za kulturni program pa so po tradiciji poskrbeli Partizanski pevski zbor in Zasavski rogisti. Slavnosti govornik je bil **Milan Gorjanc**, član predsedstva ZZB NOB Slovenije, zbrane pa je nagovoril tudi Mirko Kapla, predsednik ZZB NOB Litija.

J. H., foto: Franc Jankovič

Trnovo ob Soči:

Kraj slovi kot vas zveliko rož, še posebno oleandrov. V zadnjih letih je v njem tudi vse več turističnih obiskovalcev. Skozi kraj vodi glavna cesta proti Bovcu in prav je, da je urejen. V središču vasi stoji spomenik NOB, posvečen

Obnovljeni spomenik na Trnovem

je domačinom, ki so dali svoje življenje za svobodo bodisi v bojih ali v taboriščih. Spomenik več let ni bil dostojno urejen in je kazal naš slab odnos do spomina na padle domačine. Zato je Krajevna organizacija ZB Kobarid lani jeseni pozvala domačine, da skupaj uredimo spomenik z okolico. Pod vodstvom krajevne skupnosti in turističnega društva smo še pred dnevom spomina na mrtve očistili spomenik in drevesa, ki rastejo ob njem, na novo uredili odtok od korita za vodo, ki je sestavni del spomenika, in tako dali spomeniku prvotno podobo. Obnovili smo tudi vse črke na spomeniku in pobarvali železno konstrukcijo, na kateri sta postavljena velika kubusa iz marmorja z napisi. Tako se je spet izkazalo, da je za videz kraja pomembno sodelovanje med krajanji in borčevsko organizacijo. Urejen in obnovljen spomenik je ogledalo vseh, ki živijo v kraju. Poleg tega turisti, ki se vozijo skozi kraj ali tukaj dopustujejo, vidijo, da je odnos domačinov do zgodovine in spominskih obeležji ne samo skrb, temveč tudi dolžnost do padlih.

Besedilo in fotografija: Vojko Hobič

Povoletto, Čedad:

Krajevna organizacija ZB Kobarid in ANPI iz Čedada sta na pobudo kobariske borčevske organizacije konec leta 2017 obiskala župana občine Povoletto (Videm). Pogovor je tekel o pripravah na spominsko slovesnost ob 75. obletnici napada partizanov na letališče Belveder v tej občini. Enote pod

vodstvom Marka Redelonghija so namreč v noči s 12. na 13. marec 1944 napadle letališče ter uničile devet nemških letal, dva tovornjaka in osebni avto. Zgoreli sta dve baraki, v katerih so bili strelivo, letalske bombe in vojaški material. Nemci so imeli precej mrtvih in ranjenih. To je bil velik vojaški uspeh partizanskih enot. Predlog, da bi v marcu prihodnje leto na mestu, kjer je bil izveden napad, postavili spominsko obeležje temu dogodku, je župan Andrea Romito podprl. Obeležje bo imelo napis v italijanskem, furlanskem in slovenskem jeziku. Spomladi si bomo ogledali in določili mesto spominskega obeležja ter začeli priprave na ta dogodek.

Delegacija Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin se je v Čedadu udeležila tudi spominske slovesnosti, ki je potekala ob 75. obletnici ustrelitve osmih partizanov, fašisti so jih 18. decembra 1944 ustrelili na športnem igrišču. Med ustreljenimi so bili tudi Slovenci. Sprevod s praporji (tudi slovenskimi) in venci je krenil izpred občinske stavbe do stadiona, kjer je bila krajša slovesnost. Osrednja slovesnost pa je potekala nekaj sto metrov naprej, pri spominskem obeležju, posvečenem tem in drugim mučnikom tega območja, ki so padli za svobodo. Tudi na takih in podobnih spominskih slovesnostih se krepi sodelovanje med borčevskima organizacijama z obeh strani meje.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Oreh, Cerklje:

Na Nemcih pri Orehu je pred božičnimi prazniki potekala spominska slovesnost ob 75. obletnici prvih padlih partizanov na Cerkljanskem. Šest domačih partizanov se je na predbožični večer leta 1942 ujelo v obroč kar 200 okupatorskih vojakov. V hudem boju so padli partizani Bogdan Jeram, Gabrijel Pajntar, Valentin Eržen in Peter Čelik. Le dva od obkoljenih partizanov sta se uspešno rešila – komaj 17-letni Gabrijel Peternelj in mitraljezec Taras.

Lara Jankovič, igralka, šansonjerka in predsednica Gibanja TRS, je v slavnostnem nagovoru poudarila, da spomina na partizanski boj nikoli ne sme-

mo pozabiti ali dovoliti, da bi ta spomin kdo skrunil. Opozorila je: »Naš nevidni sovražnik postavlja kapital pred človeka in človek je vreden le toliko, kolikor lahko najceneje proizvede za kapitalista. A družba, ki postavlja kapital pred človekom, je obsojena na propad.«

Slovesnosti se je udeležil tudi ruski vojaški ataše Aleksander Krasnov, ki se je zahvalil Slovincem za ohranjanje spomina na svoje borce in na ruske vojake, ki so padli na naših tleh. Številni udeleženci so se že zjutraj z Reke podali na spominski pohod in so se na poti čez Rodne spomnili zadnje poti padlih partizanov. Spominu pa so se poklonili tudi člani Zveze koroških partizanov z avstrijskega Koroškega.

Posebno priznanje, zlato plaketo Združenja zveze borcev Slovenije, je na slovesnosti dobila dolgoletna predsednica območnega združenja Zveze borcev Cerkljeva Vinka Cankar, ki je bila kot 13-letni otrok tudi sama priča smrti prvih padlih partizanov na Cerkljanskem. Ob množici obiskovalcev so se slovesnosti na Nemcih letos udeležili še živi borci Izidor Čebren, Valerija Skrinjar, Radovan Hrast in Ivan Bev. Spominsko slovesnost so sooblikovali učenci OŠ Cerkljeva, domačini iz Orehka in Jesenice pod mentorstvom Bojane Jeram ter Marjetka Popovski s skupino Cvet v laseh.

Besedilo: Martina Kolenc, foto: Bojan Jeram

Ankaran:

Decembra lani je izšla knjiga o življenju in delu **dr. Aleša Beblerja - Primoža**. Knjiga je zbornik referatov znanstvenega sestanka, ki ga je Združenje borcev za vrednote NOB Ankaran organiziralo 11. decembra 2015. Referate je zbrala in uredila zgodovinarica dr. Meliha Fajič, članica Združenja Ankaran. O partizanu, španskem borcu, diplomatu, naravovarstveniku in mirovni-

ku dr. Beblerju so pisali dr. Jože Pirjevec, dr. Branko Marušič, dr. Anton Bebler, dr. Meha Fajič, dr. Miha Kosmač, dr. August Lešnik in drugi. Spremno besedo je napisal **dr. Božo Repe**, dober poznavalec zgodovine slovenskega naroda, še posebno obdobja NOB. Akademik Jože Pirjevec, ki je v svojem prispevku skiciral izredno bogato Beblerjevo življenje, je zapisal: »Mislim, da je malo Slovencev prejšnjega stoletja, ki bi se mu v tem smislu lahko postavili ob stran, ki bi bili tako zaslužni za naš narod.«

Knjiga je izšla s finančno pomočjo občine Ankaran. Prva predstavitev, na kateri so sodelovali njeni avtorji, pospremila pa jo je partizanska pesem Tinkare Kovač, je bila izjemno dobro obiskana. V Združenju borcev Ankaran načrtujemo različne dejavnosti z željo obuditi spomin na svetovljana Aleša, ki je bil tudi naš krajan. Pred leti smo s planinskim društvom odprli pohodniško Beblerjevo pot, vsaj enkrat na leto učence naše osnovne šole organizirano peljemo na skupinski pohod. V letu 2014 je bil iz parka pred Ankaranom ukraden doprinski kip Beblerja. Ker med člani borčevske organizacije prevladuje trezen zgodovinski spomin, smo kip znova postavili na mesto, kamor spada. Sami smo zbrali denar zanj. Vedno znova na vsaki spominski slovesnosti in na srečanjih z učenci opozarjamo, da nam morajo biti v navdih Beblerjeva radoživost, pogum, odprtost, miroljubnost in spoštljivost do narave.

Zadovoljni smo, da bo še ena knjiga z zapisi o človeku, ki je živel zelo razgibano življenje, ki se je v času druge svetovne vojne bojeval na partizanski strani, mlajšim generacijam ohranila resničen spomin.

Besedilo in foto: Darinka Vovk

Vinharje:

Krajevna organizacija ZB NOB Poljane in organizacijski komite za prireditve Po stezah partizanske Jelovice sta sredi decembra lani pripravila srečanje s kulturnim programom ob 76. obletnici poljanske vstaje. Prireditev, ki se jo je udeležilo veliko ljudi, je bila pri Brdarju na kmečkem turizmu Pri Ljubici v Vinharjah.

Pri Brdarju na Vinharjah so pripravili slovesnost ob 76. obletnici poljanske vstaje

Slavnostni govornik je bil poljanski rojak, soustanovitelj Kobariškega muzeja in predsednik krajevne organizacije ZB Kobarid **Vojko Hobič**. V svojem nagovoru je orisal dogajanje pred 76 leti in poudaril pomen poljanske vstaje pri osvoboditvi naše domovine. »Postavlja se vprašanje, kje so vzeli moč, da so motivirali ljudi, da so prišli za puško in stopili na pot osvobodilnega boja, boja, ki je na koncu privedel do zmage nad fašizmom in nacizmom. Brez poljanske vstaje v decembru leta 1941, brez dražgoške bitke ki je sledila v januarju leta 1942, brez drugih bojev in uspešnega partizanstva po slovenskem ozemlju tudi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ne bi imeli česa osamosvojiti,« je med drugim poudaril slavnostni govornik Vojko Hobič.

Na prireditve so prišli tudi pohodniki iz Poljan. Njihova pot se je začela pri spomeniku NOB v Poljanah, nadaljevala se je mimo spomenika na kraju, kjer se je nekaj časa v zemljanki zadrževal Boris Kidrič, do Kalanove hiše, kjer je bil 4. decembra 1941 sprejet sklep o ustanovitvi Poljanske čete, in do kraja prireditve. Pri Kalanovi hiši je zbrane nagovorila predsednica KO ZB Poljane **Milena Sitar**. Spomnila je na nekatere pomembnejše dogodke iz leta 1941 na tem območju, prijazna gostiteljica Anka Kalan pa je prisotnim postregla s čajem, zaseko, kruhom in slaščicami.

Pri Kalanovi domačiji je imela krajšo učno uro zgodovine Milena Sitar

Druga skupina pohodnikov se je na pot podala iz Žirov preko Javorča in Brebovnice do Vinharj. V bogatem kulturnem programu na Vinharjah so nastopili učenci Osnovne šole Poljane in ženska vokalna skupina Sorške kresnice.

Besedilo in foto: Janez Alič

Ljubljana:

Dogodki druge svetovne vojne ne bodo in ne smejo utoniti v pozabo. Grozote, ki so se dogajale, nas vedno znova opominjajo: nikoli več vojne!

V spomin **dr. Petru Držaju** se člani ZZB za vrednote NOB ob njegovem doprsem kipu v avli po njem imenovane bolnišnice vsako leto na isti dan ob isti uri poklonimo spomenu nanj in na vse takrat umorjene. Tako je 24.

decembra lani ob 11. uri predsednica tovarišica **Mija Pokeršnik** v pretresljivem nagovoru v oglušujoči tišini obudila spomin na grozodejstva:

»Danes ob tej uri se spominjamo našega velikega partizanskega zdravnika dr. Petra Držaja, ki mu je pred 73 leti, zimskega dne leta 1944, sovražnikova krogla pretrgala nit življenja. Tega dne se je skupaj še s 17 utrujenimi tovariši in ranjenci hotel umakniti na Menino planino. Žal jim ni uspelo. Bili so izdani in padli so nad vasjo Češnjica v Tuhinjski dolini.»

Teško je ustaviti solze spomina. Tišino pretrga ubrano petje vseh navzočih, zadoni pesem Na oknu glej obrazek bled. Prihodnje leto bomo na isti dan ob isti uri spet prišli. Vabljeni vsi, ki v srcu dobro mislite.

Besedilo: Marjeta Šrot

Hrastnik:

Zoran Klemen, rojen 26. aprila 1926 v Hrastniku, je konec minulega leta dobil zlato plaketo ZZB. Ves čas je deloval v ZB, prav tako tudi v planinskem društvu Hrastnik in je bil funkcionar v različnih telesih ZB. Sodeloval je pri

prilavi brošure Pot spominov NOB občine Hrastnik in pohodništva. Večkrat se je udeležil pohoda na Zasavsko kočo na Prehodavcih in na Triglav. V društvu je pomagal vzgajati mlade in nanje prenašal vrednote, ki jih je pridobil v partizanih. Zoran je tudi aktiven veteran PGD Steklarna in Mesto.

Ko je bil vpoklican v nemško vojsko, se je odločil, da pobegne v partizane, saj je bil že njegov oče v partizanskih enotah. Kmalu po prihodu v partizane je bil sprejet v centralno tehniko in zaradi svojega poklica je lahko opravljal delo strojnika v največji tiskarni v Kočevskem rogu. Proti koncu vojne se je morala celotna tiskarna umakniti v Gorski Kotar. Po osvoboditvi je **Zoran Klemen** deloval v upravi severne Štajerske. Julija leta 1945 je bil demobiliziran, vrnil se je domov in se zaposlil v Steklarni Hrastnik. Takoj se je vključil v družbenopolitično dogajanje in sodeloval pri ustanavljanju posameznih društev. **Vid Jerič - Vidko**, dobil je srebrno plaketo ZZB, se je rodil 30. maja 1956 v

Hrastniku v vasi Krnice v znani družini Jeričevih. Delo v društvih in organizacijah je Vidku v veliko zadovoljstvo in zato v tem družbenokoristnem delu dosegal vidne uspehe. Že kot pionir se je včlanil v PD Dol pri Hrastniku in je tako že več kot 50 let član tega društva. V tem času je postal planinski vodnik in načelnik markacistov in v letu 2017 je bil izvoljen za predsednika PD. Kot načelnik markacistov vzorno skrbi za dobro označene poti sedemnajstih pomembnih točk v naši občini, na katerih so v času druge svetovne vojne potekale organizacijske priprave boja proti okupatorju. Te točke so lepo opisane v brošuri in knjižici Po poti spominov občine Hrastnik. V času osamosvajanja je v TO opravljal funkcijo namestnika komandirja voda in je tudi član veteranov vojne za Slovenijo.

Za tako aktivno in uspešno delovanje na teh področjih v občini in predvsem pa v ZB Hrastnik smo lahko hvaležni in pričakujemo da bodo takšni člani še dolgo med nami.

ZZB za vrednote NOB Hrastnik

Ljubljana:

V ponedeljek, 8. januarja 2018, sta se srečali vodstvi ZZB NOB Slovenije in stranke SD. ZZB je opozorila na aktualne teme, pri katerih pričakuje odziv političnih strank. Med njimi je pobuda za spremembo imena državnega

praznika iz »vrtnitve« v »priključitev« Primorske. Borčevska organizacija je predstavila tudi pobudo za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov po vzoru drugih evropskih držav, ki so to že storile.

Delegacijo ZZB so sestavljali predsednik Tit Turnšek, podpredsednik Marijan Križman, generalni sekretar Aljaž Verhovnik in članica predsedstva Branka Kastelic. Iz SD so se srečanja med drugimi udeležili predsednik mag. Dejan Židan, ministrica za obrambo Andreja Katič in podpredsednik Državnega zbora Matjaž Nemeč.

Ilirska Bistrica:

Predstavniki društva Tigr Primorske so na njegovem domu v Ilirski Bistrici obiskali svojega dolgoletnega člana in tudi sodelavca naše revije Vojka Čeligoja. Podelili so mu posebno priznanje za njegove dolgoletne zasluge pri delu v tej domoljubni organizaciji. Na sliki (od leve proti desni): Vojko Čeligoj, Bernarda Dodič, dr. Savin Jogan, predsednik društva Tigr Primorske in Miha Pogačar, tajnik društva Tigr Primorske.

Opomnik za razpravo na svetu ZZB

Sporočila iz preteklosti s pogledom v prihodnost

Kskrajnostim nagnjena neoliberalna ureditev naznanja nov čas: odgovornost in skrb samo zase in za svoje, pokorno služenje kapitalu in nemo opazovanje politike. Če že je preteklost, je za to ideologijo umazana. Klic po skupnih vrednotah za osebno in družbeno dostojanstvo ljudi je zato čedalje glasnejši.

Zato naj ZZB znova domisli, katere vrednote so vodile slovensko družbo skozi čas od NOB do danes, kako so se skupaj z družbo spreminjale v vsebinskih odtenkih in katere so se sčasoma porazgubile.

V nobenem obdobju od NOB do danes niso obstajale zgolj človeku in njegovega življenju naklonjene vrednote. Med osvobodilno vojno je ubiti nasprotnik pomenil preživetje, izdajstvo je pomenilo smrt in vsakdo je bil sumljiv, do hrane je bilo treba priti zlepa ali zgrda. Hrepenenje po pravični družbi v vojnem času, ki je v ljudeh trajal še dolgo po njem, ni prizanašalo nikomur, ki je imel več. In ko je vojna, tudi v času po njej pride na plan vse človeško zlo.

Pa vendar: v OF in v partizanskem boju so prevladovalе najboljše vrednote: svobodna Slovenija, državotvornost, osebna čast svobodnih ljudi, pokončnost, enakopravnost žensk, samozavest, odločenost, neomajno zavezništvo, pogum, sočutje, pomoč ljudem v stiski, solidarnost, spoštovanje dane besede, znanje, kultura.

V OF in v partizanskem boju so prevladovalе najboljše vrednote: svobodna Slovenija, državotvornost, osebna čast svobodnih ljudi, pokončnost, enakopravnost žensk, samozavest, odločenost, neomajno zavezništvo, pogum, sočutje, pomoč ljudem v stiski, solidarnost, spoštovanje dane besede, znanje, kultura.

To je bil veliki čas Slovenije in za današnjo rabo je vredno premisliti, kaj iz takratnih moralnih vodil je lahko v oporo novim generacijam.

Čas od leta 1945 do 1990 je v marsičem ohranil vrednote iz vojnih let, a se je od njih tudi odklinal. Povojna obnova in skrb za hrano sta avtoritarnim oblastem nalagali tudi trde in grobe odločitve, hitro spreminjanje ureditve v pravičnejšo družbo z enakimi pravicami in možnostmi za vse ljudi je marsikoga tudi po krivici prizadelo.

Pa vendar: sčasoma je delo postalo samoumevna pravica, samoupravljanje sestavni del zaposlitve in urejanja javnih zadev, pravo je vsakogar vse bolj skrbno varovalo v njegovih pravicah. Osamosvojitve je po pokončnosti, sa-

javnika upanja in nadzora nad oblastjo, solidarnost, sočutje in pomoč ljudem v stiski so cenjeni vsaj v prostovoljstvu, ki se hitro širi.

Pozitivne vrednote in moralna vodila so močan dejavnik v življenju posameznikov in družbe, če povezujejo. Ni pa danes nikogar, ki bi mu ljudje lahko premišljeno podelili to vlogo. Vsaj nekaj je pripisujejo ZZB. Njeno moč vidijo v razumevanju in spoštovanju nekdanjih časov in sedanjosti; njeno priložnost v številnih spominskih zborovanjih, na katerih se uveljavljajo in utrjujejo skupne vrednote.

Če bi premislek o preteklosti in sedanjosti našel rdečo nit moralnih vodil, najpomembnejših vrednot, ki so v obdobjih po letu 1941 vzpostavljale in preobraža-

mozavesti, množičnosti, usposobljenosti za odpor in preudarnosti izrazila značilnosti iz časov OF. Odpor, prava vstaja 26. junija 1991, je veliki trenutek Slovenije.

Po zmagi Slovenije so vodstva političnih strank s hitrim družbenoekonomskim in političnim zasukom začela postavljati nov sistem vrednot, drugačna moralna vodila: družbena lastnina je postala državna in ponujena v prodajo, samoupravljanja ni bilo več, delo je postalo iskano in redko blago, politika stvar posameznikov in vodstev strank, denar dokaz sposobnosti, vir samozavesti in vsaj navidezne pokončnosti.

Pa vendar: potreba po znanju raste, narava postaja pomembna vrednota, javno mnenje in protestna množica de-

le slovensko družbo, bi to lahko bilo v trdno oporo novim generacijam. Znašle se bodo pred odločilnimi vprašanji: bo dostop do izobraževanja samoumeven, bo ob rastočem prekarnem delu obstajala varna socialna mreža, bosta solidarnost in prostovoljstvo močnejša od digitalne odtujenosti, bodo osebni stiki prevladali nad anonimnostjo sovražnih besed, bo globalizirani svet poškodoval temeljne prvine narodov in njihovih jezikov, bo notranja trdnost in povezanost opogumila k odprtosti in trdnemu evropskemu zavezništvu?

To bo izbira novih rodov. Zapuščina prejšnjih časov jim bo v oporo ali v breme, odvisno tudi od ravnanj prednikov in od njihovih sporočil. ●

K.B.

Tugo Klasinc

Na začetku leta smo se v Ljubljani poslovili od Tuga Klasinca, tovariša, borca NOB, radijskega in televizijskega novinarja, soustanovitelja Radia Koper in pionirja slovenskega športnega novinarstva. Od človeka, ki sta mu bili vse življenje sveti tako svoboda domovine kot rdeča zvezda, pod katero se je zanjo bojeval.

Rodil se je 22. oktobra 1923 v Ljubljani, kjer je bil oče višji uradnik na železnici, mama pa gospodinja in odlična šivilja. Že kot otroka ga je vleklo k športu, igral je nogomet, ljuba pa mu je bila tudi atletika. Kmalu se je vključil v Športni klub Soča. Brezskrbne mladostne dni je prekinila druga svetovna vojna z italijansko okupacijo Ljubljane. V enem od intervjujev se je Tugo Klasinc teh časov spominjal v svojem vedno hudomušnem slogu: »S svojimi tovariši vred se v času italijanske okupacije domovine niti malo nisem zavedal, ali smo napredni ali ne. Smo se pa vsi skupaj dobro zavedali, da

na naših tleh ne bomo trpeli ne Lahov ne Švabov! Ob razglasitvi kulturnega molka smo zato brez besed sledili dejanjem našega predsednika in vzornika Milana Česnika.«

Okupatorjem so kot mladi ilegalci zakuhali marsikatero nevšečnost, dokler jih ni leta 1942 izdal eden od sosedov.

Milana Česnika so fašisti ujeli in ga ustrelili kot talca, Tuga in še 17 njegovih kolegov pa so aretirali in jih 17. maja 1942 odpeljali v italijansko fašistično taborišče Gonars. Po kapitulaciji Italije je Tugo septembra leta 1943 zbežal iz taborišča in jo peš mahnil proti Sloveniji. V Goriških brdih se je pridružil partizanski brigadi Simona Gregorčiča in še isto leto postal komisar 1. čete 1. bataljona te brigade. Leta 1944 je bil premeščen v štab brigade Simona Gregorčiča, kjer je postal propagandist. Uvodoma je organiziral pevski zbor, pomagal prirejati mitinge in celo strelsko tekmovanje, novembra istega leta pa so ga kot uspešnega recitatorja in tudi pevca dodelili v igralsko skupino IX. korpusa, ki je med vojno nastopala po vsem Primorskem in skušala ljudem vsaj malo razvedriti težke čase. Slovensko besedo so širili tudi po Benečiji in Reziji. S to skupino in soborci je pričakal osvoboditev in sodeloval pri osvobajanju Trsta. Igralska skupina IX. korpusa je osvoboditev slavila tako, da je na Radiu Trst teden dni nastopala s programom v slovenščini. »Do onemoglosti smo recitali, tako je vrelo iz nas,« se je teh dni rad spominjal.

Po osvoboditvi Ljubljane se je s tovariši vrnil domov, končal gimnazijo in se najprej zaposlil na železnici. Želja po znanju ga je gnala naprej, zato je odšel v Beograd na visoko diplomatsko šolo, kjer je tudi diplomiral in se leta 1947 zaposlil na jugoslovanskem ministrstvu za zunanje zadeve. Od tam so ga poslali za diplomatskega atašeja v Francijo. Leta 1950 je zapustil diplomacijo in se vrnil v Ljubljano ter se zaposlil na Radiu Ljubljana. Skupaj z Ladom Poharjem in kolegi je bil med ustanovitelji Radia Koper, tam je delal kot novinar, režiser, voditelj oddaj ter igral in režiral v koprskem gledališču. Njegova večna ljubezen pa je bil šport. Bil je med ustanovnimi člani Nogometnega kluba Koper in je zanj nekaj sezon igral v prvi slovenski ligi.

Leta 1956 se je vrnil na Radio Ljubljana. Ko so začeli postavljati slovensko televizijo, je bil Tugo najprej urednik zabavnega programa, 1. maja 1962 pa je postal urednik televizijskega športnega programa. Bil je tudi urednik prvega

televizijskega Dnevnika v slovenščini, ki je začel oddajati 15. aprila 1968. Kot urednik, novinar, komentator in včasih tudi režiser športnih prenosov je v javnosti pustil neizbrisen pečat. Bil je med tistimi, ki so pripravili prvi slovenski evrovijski prenos skokov iz Planice, realiziral je tudi prvi televizijski prenos ženskega smučarskega tekmovanja – mariborske Zlate lisice. Uvedel je odmevno športno oddajo »Na sedmi stezi«, ki je vsak teden poročala o dosežkih slovenskih amaterskih in profesionalnih športnikov na vseh športnih področjih in zvrsteh. Tugo je poročal tudi z olimpijskih iger leta 1972 v Münchnu in leta 1976 v Montrealu.

Zadnja leta svojega aktivnega novinarstva je Tugo Klasinc med drugim urejal mesečno oddajo »Čas, ki živi«. To je bila oddaja o dogodkih iz narodnoosvobodilnega boja, ki jih je kot Tugo kot nekdanji partizan dobro razumel. Pod njegovim urednikovanjem so pripravili več kot 50 oddaj, njihov cilj je bil za zanamce, za prihodnje mlade rodove pustiti dokumente o času, ko je slovenski narod bil oborožen boj za svoj obstoj. Kot je sam dejal, te oddaje niso imele namena raziskovati, njihov namen je bil na filmski trak ujeti »spomine malih ljudi, ki so storili velika dejanja«, in »čim bolj verodostojno zabeležiti čas, ki lahko vse naslednje rodove nauči marsičesa tudi za današnje dni«.

Tugo Klasinc je dobil številna visoka državna odlikovanja, med drugim red zaslug za narod z zlatim in srebrnim vencem, nagrade vstaje ter zlato priznanje Zveze športnih novinarjev Jugoslavije, leta 1990 pa je dobil Bloudkovo nagrado. **Jožica Hribar**

Antonija Lončarič

V 93. letu nas je zapustila Antonija Lončarič, aktivna udeleženka NOB. Kot mlado dekle je med okupatorjevim terorjem doživela vojno nasilje in pregon z domačega ognjišča v vasi Cerkvišče pri Črnomlju.

Njen oče Niko Jakofčič je bil med prvimi organizatorji odpora proti okupatorju. S partizanskim zdravnikom dr. Mihelčičem sta skrbela za ranjence, saj je imela le njihova družina direktno zvezo s partizansko bolnišnico blizu Cerkvišč. V času roške ofenzive so bili izdani, a so se skupaj z ranjenci pravočasno umaknili. Pobesneli fašisti so družino Jakofčič iskali in verjetno bi vse pobili, če se družina ne bi umaknila. Domov se niso mogli vrniti, ker je bilo vse izropano in hiša poškodovana. Hiše pa jim okupator ni požgal, ker je bila preblizu hiše izdajalca in bi zgorela tudi njegova. Družina je bila na seznamu za internacijo. Tako so njeni člani do konca vojne živeli v ilegali in delovali za NOB. Posledice trpljenja med vojno je Antonija čutila vse življenje.

Antonija Lončarič je bila med NOB pogumna in predana aktivistka. Že s sedemnajstim letom je bila sprejeta v SKOJ, leto pozneje pa je že bila sekretarka. Borci so v njej videli tudi pedagoški potencial. Vključevali so jo v različne komisije, zaupali so ji tudi izobraževanje mladih skojevcev. Kmalu je prevzela vodilno pedagoško in izobraževalno delo v različnih krajih po Sloveniji. Po kapitulaciji Italije je na osvobojenih ozemljih sodelovala na različnih kongresih. Na kongresu v Kočevskem rogu je poročala za vso Belo krajino. Tudi po osvoboditvi je Antonija nesebično delovala v družbenopolitičnih organizacijah in sodelovala na vseh področjih pri graditvi domovine. Z možem sta si ustvarila družino in zgradila hišo na Brdu v Ljubljani. Pedagoško in izobraževalno delo je bila tudi njena poklicna ljubezen. Končala je študij matematike in fizike. Mož je bil oficir in zaradi ne-

nehnih selitev je tudi Antonija službovala po različnih krajih po Sloveniji. Nazadnje je poučevala v Osnovni šoli Majde Vrhovnik v Ljubljani.

Vseskozi je delovala v organizaciji ZB Brdo, kjer je s svojimi revolucionarnimi in jasnimi stališči oblikovala pot in vsebino delovanja v organizaciji. Zaupane so ji bile tudi vodstvene naloge. Kot vojna veteranka, vojna vojaška invalidka in žrtev vojnega nasilja je dobila več priznanj in odlikovanj. V spominu jo bomo ohranili z vsem spoštovanjem do njenega prispevka k svobodi slovenskega naroda.

KO ZB Vrhovci – Brdo - Kozarje

Remigij Berden

Na pokopališču v Borovnici smo se 29. novembra lani v krogu njegovih sorodnikov, sovaščanov in znancev poslovili od svojega dolgoletnega praporščaka Remigija Berdena iz Borovnice. V imenu občinskega odbora ZB za vrednote NOB se je od njega poslovil Andrej Ocepek. »Izgubili smo tihega in mirnega soseda ter prijatelja, izgubili smo prijaznega, vedno lepo urejenega gospoda, ki je bil prijeten sogovornik. Izgubili smo vestnega člana, zavednega Slovenca in domoljuba. O tvojem življenju, predvsem o mladosti, vemo zelo malo. Skromen kot si bil, tudi o sebi nisi hotel veliko povedati.«

Po poklicu geodet je imel Remigij Berden veliko stikov z ljudmi, saj je geodezija tesno povezana z občani, krajani, lastniki zemljišč. V stroki je opravil veliko prostorskih izmer po vsej Sloveniji, posebno v Prekmurju. Pozneje je prevzel položaj vodje geodetske uprave na Vrhniki, po reorganizaciji te službe pa se je zaposlil na Republiškem geodetskem zavodu, kjer je ostal do zaslužene upokojitve. Bil je cenjen in priznan kot strokovnjak, natančen, predvsem pa redoljuben.

Med nas v Borovnico je prišel na začetku 60. let. Z ženo Francko, tudi geodetinja, sta si ustvarila lepo življenje in skromen, a zelo prijazen dom

v hiši ženine babice. Borovničani jo imamo v prijaznem spominu kot Mivškovo mamo in po ulici, ki nosi ime njenih padlih sinov, Ulica bratov Mivšek – oba sta bila domoljuba, zavedna Slovenca in žrtvi belogardističnega nasilja.

V Borovnici se je Remigij Berden takoj vključil v družbenopolitično delo. Zelo je bil dejaven v stranki SD, takrat še ZLSD. S svojo pokončno držo in osebnim prepričanjem je bil gonilna sila in naš vzor. V samostojni Sloveniji je bil na vseh petih lokalnih volitvah član volilnih štabov in predstavnik liste. Aktiven je bil v krajevni samoupravi kot član nekdanjih samoupravnih interesnih skupnosti.

Po letu 2006 je postal zelo dejaven v ZB, kjer je bil vse do svoje smrti predsednik nadzornega odbora. Bil je tudi naš praporščak na prireditvah v organizaciji ZZB NOB Slovenije kot tudi na občinskih prireditvah in ob slovesu umrlih članov. Biti praporščak je zanj pomenilo skrb za prapor in uniformo, oboje je skrbno hranil doma. Bil je spoštovan tudi med praporščaki drugih društev ZB. Tudi zato so bili ob slovesu kljub slabemu vremenu prisotni prapori 10. SNOUB, Krimskega odreda - Barje in Društva ZB Brezovica - Podpeč. Za svoje delo je dobil več nagrad in priznanj, med drugim srebrni znak ZZB NOB Slovenije in zlato plaketo občine Borovnica. Andrej Ocepek je slovo od Remigija Berdena končal z besedami: »Hvala ti za

vse tvoje delo, dobro voljo in tvoj prispevek. Hvala ti za čas, ki smo ga preživeli skupaj, in za vse, kar nas je bogatilo ob sobivanju s tabo.« Ohranili ga bomo v lepem spominu.

ZB za vrednote NOB Borovnica

Rozalija Rijavec

Nekaj dni pred koncem prejšnjega leta je v 93. letu starosti umrla Rozalija Rijavec, rojena Pintar. Rodila se je v briški vasi Podsabotin. Zadnja leta svojega življenja je preživljala v Domu upokojencev v Podsabotinu, v bližini svojega rojstnega kraja.

Družina Pintarjevih se je v Kromberk na Damber pri Novi Gorici preselila iz Podsabotina, ko je bila Rozalija stara deset let. Bila je deveta od desetih otrok. Pri 14 letih se je želela izučiti kakšnega poklica, vendar v takratnih težkih časih, v revščini, to ni bilo mogoče. Leta 1939 je drobno majhno dekle pri 15 letih šlo iskat delo. Sprejeli so jo v tekstilni tovarni v Podgori v Gorici, kjer je delala večina deklet iz okolice. Vstajala je ob treh zjutraj, da je peš prišla na delo ob peti uri.

Vsakah 14 dni je dobila nizko plačo, saj ni dosegala norme.

Aprila leta 1943 so jo karabinjerji v Gorici zasliševali o partizanih v domači hiši na Damberju. Takrat jo je rešil tedanji lastnik njenega doma. Čez leto dni pa ni bilo rešitve ne zanjo ne za druge Kromberčane in Ločane. 25. junija

1944 so Rozalijo skupaj s sestro Anico odpeljani v taborišče Auschwitz. Na levo roko so ji vtisnili številko 82459. Njen novi dom je bila baraka številka 30, kjer so taboriščnice natrpane spale gole in lačne. Zvečer so bile njihove spremljevalke stenice, ki so lezle od vsepovsod, jim okrog vratu spletale verižice in pile kri. Podnevi so morale taboriščnice delati.

Kmalu je Rozalija v taborišču zbolela in poslali so jo v bolniško barako. Po desetih dneh brez hrane je dobila koruzni zdrob, poln velikih črvov. Ker ni hotela jesti, je vse pojedla soseda, Rozalijo pa so poslali na gradbišče ceste voziti samokolnico. Ko se je na delu zgrudila, jo je paznica brcala v hrbet, dokler se ni dvignila. Pozneje je dobila garje in zdravnica v infekcijski baraki ji je v umazaniji trgala ogromne hraste z ran in jo zavila v umazano odejo.

Zaradi zavezniškega bombardiranja so taboriščnice odpeljali v taborišče Chemnitz, tam je Rozalija delala v tovarni orožja. Pred fronto so jih zatem premestili v taborišče Litoalice in nazadnje v Heretine, kjer je Rozalija delala v tovarni min. Tam je 9. maja 1945 ob 6. uri zjutraj pričakala osvoboditev. Osvobodili so jih Rusi.

Domov se je odpravila v družbi sestre Anice, nekaterih sovaščank in drugih Primork. Brez vsakršnih dokumentov so potovale proti domu malo z vlaki, malo s tovornjaki. V Subotici je Rozalija dobila prepustnico, ki jo je pokazala na Ajševici, kjer je bila mejna kontrola dokumentov med cono B in cono A. 25. julija 1945 je prestopila mejo in na Damberju zagledala svoj dom.

Znova se je zaposlila v tekstilni tovarni v Podgori, kjer je delala vse do priključitve Primorske. Nova domovina je potrebovala delovno silo za graditev novega mesta in tudi Rozalija je gradila Novo Gorico. Zrasla je nova tovarna pohišstva in zaposlila se je v Meblu, kjer je delala vse do upokojitve. Poročila se je s sosedom Vilkom Rijavcem in zgradila sta si lepo

hišo, nov dom za družino. Osrečil ju je sin Miran in skupaj so preživel najljepše trenutke v življenju. Žal je Rozalija že kmalu izgubila moža. Zbolel je sin Miran in Rozalijine tegobe, ki jih prinese starost, so zahtevale pomoč. Imela pa sta to srečo, da jima je ob strani stal nečak Marinko z ženo Dragico.

Majda Nemec

Stanislava Zafošnik

Stanislava Zafošnik, članica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, smo se 9. januarja 2018 globoko priklo-nili. Letos 2. aprila bi dopolnila 93 let. Kljub slabemu zdravju je bila vse do smrti še vedno vneto zagovornica vrednot, za katere se je bojevala že od leta 1941, takrat kot 16-letno dekle, aktivistka v takratni mladinski organizaciji in pozneje v OF v Zahodnih Halozah.

Slavica, kot smo jo klicali, je sledila očetu trgovcu, ki ni hotel biti vindišar. Z mladinci je zbirala sanitetni material, oblačila in hrano za partizanske kurirje in bila njihova obveščevalka. Njen oče je iz svoje skromne haloške trgovinice vedno nekaj primaknil, pobotnic pa nikoli ni uveljavil. Slavica je končala le dva letnika nemške ekonomske šole, iz nje so jo izključili zaradi suma, da sodeluje v odporniškem gibanju. Doma so takoj vedeli, kdo je na kateri strani. Ko so njeni mladinci ugotovili, da je na seznamu za aretacijo, so jo opozorili in takoj se je za nekaj časa umaknila k teti v Rogaško Slatino. A se je hitro vrnila in še bolj zavzeto nadaljevala delo v odporu, zlasti še po tistem, ko je v partizanih padel njen bratranec.

Drobno dekletce, kot je bila, je bila vztrajna in pogumna, zlasti še po bitki med kurirji in okupatorjem 27. septembra 1944 med Rodnim vrhom in Zg. Pristavo v Halozah, v kateri so padli štirje kurirji. Dva so Nemci zagreblji v gozdličku ob cesti Popovci–Zgornja Pristava, grob pa so podnevi varovali. Ko so ponoči stražo umaknili, je Slavica z mladinkami nosila na

grob cvetje in prižigala sveče vse do prekopa padlih.

Po osvoboditvi se je vključila v dodatno izobraževanje. Njena prva zaposlitev je bila na Ptuj v okoliški šoli. Službovala je v več šolah, tudi v Prekmurju, kjer je bila med ustanovitelji Društva prijateljev mladine. Bila je tudi med pobudnicami kurirčkove pošte. Rada je imela svoje učence in jih je vzgajala v prave rodoljube. Popeljala jih je na prvo jugoslovansko pionirsko srečanje v Beograd, na katerem so bili pionirji iz vseh takratnih republik. Nekateri so se čudili, kako ji je uspelo, da je tako daleč popeljala mladino s take podeželske šole, kot je bila takrat kidričevska. Njen odgovor je bil, da je to dosegla z ljubeznijo do mladih. Gojila je tudi ljubezen do vrednot NOB, saj je bila glavna teža dela v borčevski organizaciji v tem delu Haloz na njenih ramenih.

Stanislava je bila dva mandata predsednica Društva prijateljev mladine Ptuj in dva mandata članica izvršnega odbora borčevske organizacije na Ptujskem. Mnogo priznanj je dobila za svoje nesebično razdajanje, najdražji pa ji je bil red dela s srebrnim vencem. 8. avgusta 2015 smo ji ob njeni 90-letnici na spominski slovesnosti ob dnevu spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem izročili še srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Stanko Lepej

Program prireditev v februarju

Nanos - Pohod po poteh narodnega heroja Janka Premrla-Vojka bo v nedeljo, 4. februarja 2018. Organizator: ZB NOB Koper

Dovce pri Komnu - Proslava v počastitev napada Južnoprimorskega odreda na fašistično kolono v Dovcah bo v nedeljo, 4. februarja 2018. Organizatorja: ZB NOB Komen in ZB NOB Nova Gorica

Gorišnica - Spominska prireditev v spomin na padle kurirje, kjer je padel sekretar PO KP za Štajersko Franc Belšak-Tone, bo **v sredo, 7. februarja 2018.** Organizatorja: ZB NOB Ptuj in KO ZB Gorišnica

Boršt, Koper - Slovesnost v spomin na 73. obletnico bitke partizanske enote z imenom "Komanda mesta Koper" in smrt njenega komandanta bo v četrtek, 8. februarja 2018, ob 11. uri pri bunkerju. Pohod Truške-Hrpeljci-Boršt. Organizatorja: ZB NOB Koper, KS Boršt

Ptuj - Polaganje venca pri spomeniku ustreljenim talcem bo v četrtek, 8. februarja 2018 v spominskem parku na Ptujju. Organizator: ZB NOB Ptuj Škofja Loka - Spominska slovesnost ob obletnici 50 ustreljenih talcev bo v petek, 9. februarja 2018, ob 16. uri. Organizatorja: ZB NOB Škofja Loka, Občina Škofja Loka

Koper - Slovesnost ob Dnevu miru bo v soboto, 10. februarja 2018 v Koprju. Organizator: ZB NOB Koper

Branik - Prireditev v spomin na požig vasi in izgon vaščanov v internacijo bo v četrtek, 15. februarja 2018. Organizatorja: ZB NOB Nova Gorica in KO ZB Branik.

Paka pri Velenju - Prireditev v spomin na pohod XIV. divizije na Štajersko leta 1944 bo v soboto, 17. februarja 2018 v Paki pri Velenju. Organizatorji: ZB NOB Velenje, KO ZB Šalek, Gorica-Paka

Gradišče nad Prvačino - Prireditev v spomin na odhod večje skupine vaščanov v partizane in krajevni praznik bo v soboto, 17. februarja 2018 v Gradišču nad Prvačino. Organizatorja: KO ZB Gradišče nad Prvačino in ZB NOB Nova Gorica

Predmeja - Spominska slovesnost v počastitev spomina na zločin, ki ga je storila italijanska fašistična vojska nad družino Bizjak 24.2.1943 bo v soboto, 17. februarja 2018, ob 11. uri pri Brigiti, Predmeja. Organizatorja: KO ZB Predmeja in ZB NOB Ajdovščina

Cirkovce - Spominska prireditev pri spomeniku padlih borcev XIV. divizije bo v nedeljo, 18. februarja 2018 pri spominski plošči na OŠ Cirkovce pri Velenju. Organizatorja: KO ZB Škale in ZB NOB Velenje

Podsreda - Prireditev ob obletnici poboja II. čete Kozjanskega bataljona bo v nedeljo, 18. februarja 2018 pri spomeniku-kostnici na Trgu v Podsre-di. Organizatorja: KO ZB Podsreda in ZB NOB Šmarje pri Jelšah

Črni vrh nad Idrijo - Prireditev ob obletnici rojstva narodnega heroja Janka Premrla-Vojka bo v četrtek, 22. februarja 2018 na OŠ Črni vrh nad Idrijo. Organizator: ZB NOB Idrija-Cerkno

Zavodnje - Prireditev v spomin na boj XIV. divizije in smrt narodnega heroja in pesnika Karla Destovnika-Kajuha bo v soboto, 24. februarja 2018 pri Žlebniku v Zavodnjah. Organizator: ZB NOB Velenje

Oklo nad Ihanom - Prireditev v spomin na 72 padlih borcev Kamniško - zasavskega odreda padlih 24.2.1944, bo v soboto, 24. februarja 2018, ob 11. uri. Organizatorja: ZB NOB Domžale in KO ZB Ihan

Slovo urednice Svobodne besede

Konec leta smo se poslovili od naše dolgoletne urednice tudi na ZZB za vrednote NOB Slovenije. Za novega urednika je predsedstvo ZZB imenovalo Janeza Aliča, člana predsedstva in predsednika komisije za žrtve vojnega nasilja.

Srečanje vodstev ZZB NOB, ZKP in ZVI

Na sedežu ZZB za vrednote NOB Slovenije so se 16. januarja letos sešla vodstva ZZB NOB Slovenije, Zveze koroških partizanov iz Celovca in Zveze vojnih invalidov NOV Trst. Glavnina pogovora je potekala na temo financiranja zamejskih veteranskih organizacij zaradi sprejema novega zakona o nevladnih organizacijah. Predlog zakona namreč določa možnost financiranja zgolj organizacijam, ki imajo sedež na območju Republike Slovenije. Vse organizacije so sprejele enotno stališče, da je treba storiti vse in političnim skupinam predstaviti pomen financiranja zamejskih organizacij zaradi ohranjanja slovenske kulturne dediščine na zamejskem območju. Prav tako so se vsi strinjali, da je nezaslišano in retroaktivno status v javnem interesu vzeti organizacijam, ki so ga na podlagi slovenske zakonodaje imele že vrsto let!

Predstavniki zamejskih organizacij so vodstvu ZZB NOB Slovenije predstavili tudi položaj, v katerem delujejo in kakšen je odnos uradne Italije oziroma Avstrije do njihovih organizacij.

Sodelujoči so se dogovorili tudi o medsebojnem obisku prirediteljev, ki jih bodo pripravili na ozemlju Slovenije, Italije in Avstrije. ZZB NOB Slovenije je obe zamejski veteranski organizaciji povabila na osrednjo proslavo ob 70-letnici delovanja ZZB, ki bo predvidoma na začetku julija 2018 v Ljubljani.

Delegacijo ZZB NOB Slovenije so zastopali predsednik Tit Turnšek, podpredsednik Matjaž Kmecl in Marijan Križman, generalni sekretar Aljaž Verhovnik, člana predsedstva Branka Kastelic in Janez Alič ter Janez Kavčič, član komisije za mednarodne odnose. Delegacijo ZKP so sestavljali predsednik Milan Wutte, podpredsednik Danilo Prušnik in tajnik Andrej Mohar. Izi ZVI so se sestanka udeležili predsednik Milan Pahor, Rudi Pavšič (predsednik SKGZ) in tajnica Pierina Furlan.

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. 1. DO 31. 1. 2018

1. Predsedstvo

9. 1. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, pobude in predlogi s seje GO, naročniki Svobodne besede, 70. obletnica ustanovitve ZB – poročilo organizacijskega odbora, poročilo o KoDVOS-u, pobuda za prepoved nacifašističnih simbolov, ustanovitev skupine za odzivanje, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

6. 1. slovesnosti ob 75. obletnici padca Pohorskega bataljona na Osankarici,
7. 1. spominske slovesnosti ob 74. obletnici odhoda 14. divizije na Štajersko v Suhorju pri Metliki,
8. 1. slavnostne akademije ob 75. obletnici padca Pohorskega bataljona v Slovenski Bistrici,
11. 1. sestanka s predstavniki pokrajinskih svetov za severno in južno Primorsko v Sežani,
14. 1. osrednje slovesnosti in sklepa prireditve Po stezah partizanske Jelovice ob 76. obletnici dražgoške bitke pri spomeniku v Dražgošah,
16. 1. srečanja s predstavniki Zveze koroških partizanov iz Celovca in Zveze vojnih invalidov NOV iz Trsta v Ljubljani,
17. 1. sestanka pri predsedniku države, Borutu Pahorju,
17. 1. sestanka s predstavniki nemškega veleposlaništva v Ljubljani,
18. 1. seje KODVOS-a,
21. 1. komemoracije v spomin na umorjenega mladega proseškega partizana Marjana Štoka v Štorjah,
23. 1. srečanja s predstavniki veleposlaništva Bolívarске republike Venezuele v Ljubljani,
23. 1. sestanka na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti o Zakonu o vojnih veteranih v Ljubljani,
26. 1.-27.1 dogodkov ob 76. obletnici igmanskega marša v BiH;
- 28.1 slovesnosti ob mednarodnem dnevu holokavsta v Kinu Šiška v Ljubljani,
- 29.1 sestanka s predstavniki Pokrajinskega sveta za Podravje v Mariboru.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek razen prvega v mesecu

3. Organizacijski odbora za pripravo praznovanja 70. obletnice ustanovitve ZZB NOB Slovenije

- 10.1. Pregled zapisnika 1. seje 22. 11. 2017, dogovor o dejavnostih za praznovanje 70. obletnice ZZB

4. Svet ZZB

- 25.1. 70. obletnica ustanovitve Zveze borcev

Janžev Vrh:

Tričlanska delegacija Krajevne organizacije Zveze združenj borcev za vrednote NOB Radenci pod vodstvom predsednika Darjana Mencigarja je sredi januarja obiskala članico, aktivistko OF **Alojzijo Zver**. Alojzija bo junija letos dopolnila 97 let. Vdova je že 15 let. V prostorih njene že precej dotrajane

domaćije na Janževem Vrhu 88 zanjo izredno lepo skrbi Dragica Križanič.

Med drugo svetovno vojno je bila Alojzija v najlepših letih, a ta mladost zanjo ni bila nič kaj radostna. Rojena v skromni viničarski družini je ob bratu in sestri pomagala očetu in materi pri težkih viničarskih opravilih v okoliških vinogradih. Pri njih so se med vojno velikokrat oglasili aktivisti OF, pa tudi partizani, kajti vedeli so, da pri Vaupotičevih pečejo kruh zanje. Zato je verjetno prišlo do izdaje, kajti ko so spomladi leta 1945 v vas na konjih pridrveli kozaki, dvaindvajset njih, so tudi njo skupaj z materjo Nežo odgnali najprej v svojo postojanko v Črešnjevcih. Nato so ju skupaj s številnimi drugimi vaščani predali Nemcem v avstrijski Radgoni. Ti so jih prepeljali v mariborske zapore, od tam pa so se jetnice in jetniki po izpustitvi ob zavezniškem bombardiranju Maribora na velikonočni ponedeljek kar peš vrnili domov na Janžev Vrh.

Čez Janžev Vrh zadnja leta večkrat jaše Radenska konjenica in zvok konjskih kopit po trdi cesti Alojzijo vedno znova spomni na hudi čas vojne, a se tedaj poskuša pomiriti z molitvijo. Da ji ni dolgčas, si večkrat tudi zapoje. Tudi ob tokratnem obisku je zapela skupaj s skrbnico Dragico in borčevsko delegacijo.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Sveta Ana nad Ložem:

Združenje borcev za vrednote NOB Cerknica je 13. januarja pripravilo spominsko slovesnost na Sveti Ani nad Ložem. Navzoče je nagovoril **Miro Mlinar**, predsednik cerkniške borčevske organizacije, v kulturnem programu pa so sodelovali učenci Osnovne šole heroja Janeza Hribarja iz Starega trga pri Ložu, godba Kovinoplastika Lož, Pevski zbor DU Loška dolina in Tone Šepec.

Zapis na tem spominskem obeležju je žalostna zgodba, v kateri so bratje, zapriseženi okupatorju, izdajalci, storili najhujše zločinsko dejanje proti lastnemu narodu: pobili so svoje brate partizane, borce Notranjskega odreda, ki so se že več let bojevali proti okupatorju za osvoboditev domovine. Bratje izdajalci so v opoju obljud in v zavezi nemškimi gospodarjem na

pragu svobode izvršili to zločinsko dejanje. Za to »pogumno«
dejanje so od nemškega poveljnika dobili železni križec. Prelahko breme za zločin, dobiti bi morali križ, težji od Jezusovega, a kaj, ko tega niso doumeli! Spregledali so tudi poziv za amnestijo vsem, naj se pridružijo enotam NOV in skupaj preženejo okupatorja.

Že nekaj časa v Svobodni besedi beremo kolumne izpod peresa našega Notranjca, zgodovinarja dr. Martina Premka. Koliko zgodovinskih resnic, ogromno snovi za učbenike za poučevanje zgodovine našega mladega rodu! Žal je snov NOB izrinjena iz učbenikov zgodovine. Nujno bi bilo, da Martinove zapise preberejo na Ministrstvu za šolstvo in šport RS, poslanci v Parlamentu RS, v uradu predsednika RS in tudi sam predsednik. Ko bodo dojeli sporočilo zapisov, bodo prenehali z vsiljevanjem »sprave«. Naj povabijo k spravi tiste, ki so nagovarjali in organizirali enote bele garde in domobrancev, prihod okupatorja pa dočakali z odprtimi rokami in ga blagoslovili.

Vse okupatorske države so priznale poraz in podpisale listino o predaji oziroma kapitulaciji, te listine so že precej rumene. Kaj pa Slovenski domobranci? Še do danes tega niso storili ali pa se štejejo v formacije nemških fašistov. Če je tako, naj se vsaj njihovi zagovorniki v imenu sprave opravičijo slovenskemu narodu in priznajo narodnoosvobodilni boj. Ne, tega, plemenitega dejanja v njih ni ali pa ni povelja od glavnega gospodarja iz Rima.

Početja, kot so potvarjanje zgodovine, laganje, zavajanje, ustvarjanje nestrpnosti, vnašanje razdora s sovražnimi govori med prebivalstvom, so protiustavna, tisti, ki bi morali braniti ustavo in zakonitost, pa ničesar ne storijo.

Besedilo: Miro Mlinar ZB Cerknica, foto: Daniel Divjak

Slovenska Bistrica:

Ob 75. obletnici padca Pohorskega bataljona so prav na dan tragičnega dogodka v Viteški dvorani gradu v Slovenski Bistrici pripravili še spominsko slovesnost z akademijo. Zbrane, med njimi so bili vodstvo bistriške občine, državni svetnik Milan Ozimič, državna poslanka Bojana Muršič, **dr. Tit Turn-**

šek, predsednik ZBZ za vrednote NOB Slovenije, in predstavniki drugih veteranskih organizacij, je nagovoril župan **dr. Ivan Žagar**. Poudaril je pomen spominskega dneva 8. januarja in dejal, da upa in verjame, da bo tudi današnja mladina ljubila svojo domovino tako, kot so jo ljubili trije Šarhovi sinovi.

Akademijo so pripravili dijaki Srednje šole Slovenska Bistrica pod mentorstvom mag. Gregorja Artnika in Nadje Stegne. Ob spremljavi klavirja in harmonike je zapel dijaški pevski zbor, recitatorji pa so povzeli nekaj odlomkov iz romana Zdenka Kidriča Opoldne zapešjejo škornji in recitali partizanske pesmi in pesmi Borisa A. Novaka in Pavline Pajk Doljakove.

Po akademiji je predsednik slovenske borčevske organizacije Turnšek bistriškemu županu Žagarju za uspešno vodenje koordinacijskega odbora za izvedbo spominskih prireditev podelil zlato plaketo ZBZ za vrednote NOB Slovenije. Žagar je dejal, da ima spominski dan več pomenov. Po eni strani gre za ohranjanje spomin na vse tisto, kar so borci prispevali k osamosvojitvi Slovenije, po drugi strani pa so nam vsi ti dogodki tudi v opomin. Tit Turnšek pa je dodal, da je občina Slovenska Bistrica z županom Žagarjem na čelu ena tistih, ki spoštljivo obravnavajo našo zgodovino, obenem pa obujajo spomin in opomin na vse grozote vojne.

Besedilo in foto: Janez Alič

Tit Turnšek

predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, *na spominski slovesnosti v Tuhinju 27. decembra 2017*

»Bili smo del velike zavezniške koalicije, ki so jo sestavljale liberalno kapitalistični Velika Britanija in ZDA ter komunistična Sovjetska zveza. Veliko večino svojega ozemlja smo osvobodili sami. Na območju nekdanje skupne državi smo zadrževali 22 elitnih nemških divizij in številne kolaborantske bande. Na slovenskih tleh je bilo prvo osvobojeno ozemlje sredi okupirane Evrope. Zavezniki so naš prispevek k skupni zmagi nad silami osi cenili in to tudi večkrat izrazili. Vrhovni poveljnik sredozemskega bojišča, feldmaršal Wilson, je leta 1944 poslal Titu sporočilo, v katerem pravi:

»Z občudovanjem sem izvedel za zadnje uspehe, ki so jih vaše enote dosegle v Sloveniji in tako prispevale k uspešnim akcijam zaveznikov v Italiji in Franciji.« Vodja angleške misije pri glavnem štabu Jones je v enem od svojih sporočil zapisal: »Slovenski partizani dosegajo uspehe nadčloveškega značaja, ki bodo nekoč vznemirjali svet, da bo izražal priznanje temu ljudstvu.«

Dwight Eisenhower se je za zdravljenje zavezniških letalcev zahvalil zdravnici Bidovec in zapisal: »Tega, kar ste storili za nas, ne bomo mogli nikdar poplačati, zato pa tega ne bomo nikdar pozabili.«

NOB je bil tudi boj za boljše in pravičnejšo družbo. Vsak prevzem oblasti po ne z ustavo predpisani poti je po definiciji revolucija. Zato je bila že sama ustanovitev OF revolucionarno dejanje, ki so ga podprle vse družbene skupine, vključene v OF. Krščanski socialisti so med vojno celo izdajali časopis Narodna revolucija.

Koloni niso več hoteli biti koloni, dninarji ne več dninarji. Nihče več ni hotel stare Kraljevine Jugoslavije, ki je temeljila na hegemoniji. To ni bila nikakršna demokracija, bila je kraljeva diktatura, v kateri so bile delavske in kmečke množice v obupnem socialnem položaju.

Boj za svobodo in boj za pravičnejšo, bolj socialno družbo sta bila dva vzporedna procesa, med seboj neločljivo povezana. To ni bila nikakršna komunistična ali celo boljševistična revolucija, kot bi jo danes radi prikazali znova vstajajoči klerofašizem in zbljenci, ki kar naprej modrujejo o neki stvari.«

Vojko Hobič

predsednik krajevnice organizacije ZB Kobarid, *v Vinharjah ob 76. obletnici poljanske vstaje*

Tako kot vsako leto smo tudi danes krenili na pohod iz središča vasi, kjer stojita lesena skulptura Petra Jovanoviča ter freska Iveta in Maje Šubic, posvečena poljanski vstaji. Žal mi

oče kot udeleženec te vstaje, pozneje bojev v Dražgošah in borec Cankarjevega bataljona in Prešernove brigade, ni veliko govoril o tej vstaji. Sam takrat še nisem dozorel, da bi ga spraševal o njegovi udeležbi in vstaji in NOB. Danes pa mi je žal, saj mi iz zgodovine moje družine marsikaj manjka in bi vsekakor želel vedeti. Ko smo hodili po poti proti Vinharjam, sem razmišljal, kakšne velike in pomembne odločitve so sprejemali takratni gorenjski možje, komunisti, organizatorji vstaje, da so motivirali ljudi in se uprli novim gospodarjem, ki so hoteli izseliti domačine, to dolino in druge kraje, Gorenjsko pa ponemčiti. Poljance sta gnala samoohranitveni nagon, pa tudi prepričanje, da bo vojnih spopadov kaj kmalu konec. Postavlja se vprašanje, kaj bi bilo, če upora ne bi bilo in če se Gregorčič, Kebe, Bernard, Žagar, Krmelj in drugi ne bi odločili tako, kot so se.

Postavlja se vprašanje, kje so vzeli moč, da so motivirali ljudi, da so prijeli za puško in stopili na pot osvobodilnega boja, boja, ki je na koncu privedel do zmage nad fašizmom in nacizmom. Brez teh voditeljev ne bi bilo poljanske vstaje v decembru leta 1941, brez dražgoške bitke, ki je sledila v januarju leta 1942, brez drugih bojev in uspešnega partizanstva po vsem slovenskem ozemlju tudi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ne bi imeli česa osamosvojiti.

Vstaja je močno odmevala po vsej Gorenjski pa tudi po Sloveniji. Pomenila je izvedbo takojšnjih konkretnih akcij proti Hitlerjevi zasedbi krajev na Gorenjskem, predvsem v Poljanski dolini. Spodbudila je oblikovanje novih enot, ki so se prav tako začele bojevati na širšem slovenskem ozemlju. Že pred vstajo so aktivisti 27. julija med Poljanami in Gorenjo vasjo požagali telefonske drogeve. Prava množična vstaja se je začela v drugi polovici decembra leta 1941.

Franc Sever - Franta

partizanski poveljnik, *na slovesnosti na Suhorju 7. januarja 2018*

»Brez XIV. divizije Zgoranja Savinjska dolina ne bi bila osvobojena že med vojno; Štajerci pred mobilizacijo in rusko fronto ne bi nikoli rešili toliko slovenskih fantov, če na Štajerskem

ne bi bilo XIV. divizije. Po zaslugi preboja te divizije na Štajersko, ustanovitve Šlandrove in Prešernove brigade na Gorenjskem ter osvoboditve Zgornje Savinjske doline Štajerska in Koroška nista bili ne pravno ne dejansko vključeni v tretji rajh, čeprav so si Nemci to močno želeli.

Brigade s štabom divizije so si z mobilizacijo in prostovoljci, ki so pobegnili iz vermahta in se pridružili enotam divizije, zelo hitro opomogle, se reorganizirale, okrepile in se vključile v odpor proti zločinski okupaciji. Skupaj z operativnim štabom, s Šlandrovo in Zidaniškovo brigado ter s koroško grupo odredov in tremi odredi v okviru IV. operativne cone so postale udarna slovenska vojska, enakovredna 7. in 9. korpusu.

Šest dni po podpisani predaji tretjega rajha je ta naša divizija na Koroškem do naših etničnih meja bila boj z ustaši, srbskimi četniki in našimi domobranci, z vlasovci, Rösenerjevo policijo na mostu pri Borovljah in s 4. divizijo gorskih lovcev na Poljani in jih zadržala do prihoda 3. armade Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Skupaj s 3. armado je razorožila približno 400.000 vojakov vermahta, kolaborantov, četnikov, handžar divizije ter armado ustašev in beguncev iz NDH in jih spravila v ujetništvo. Po koncu vojne, konec maja leta 1945, je bila XIV. divizija iz spoštovanja edina in celotna iz Slovenije vključena v 3. armado Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije ter z njo poslana v Vojvodino. Tako je bila ukinjena tudi naša vojska, v diviziji pa niso več uporabljali našega jezika.

O politiki danes ne bomo razpravljali, saj ta tako ali tako nič ne sliši, pa tudi vrednote NOB so ji bolj v napoto kot v čast in ponos. Legendarna XIV. divizija in njen pohod pa sta živa narodova zgodba – nimamo samo Martina Krpana in Kralja Matjaža!«

Vsi govori so v celoti objavljeni na spletni strani www.svobodanabeseda.si

Lara Jankovič

igralka, aktivistka, predsednica Gibanja TRS,
na slovesnosti v Dražgošah 14. januarja 2018

»Nekaterim kot meni pa po venah teče tudi partizanska kri, saj sem ponosna vnučinja dveh partizanov. Moja junaka sta mi dala to kri, ki se ne ukloni kar tako, ki je ponosna in ne trpi teptanja, še manj laži, krivic in nepravici ...

Vsi, ki me poznate, veste, da sem iskrena, odkrita in običajno brez dlake na jeziku, zato mi dovolite to tudi danes, še posebno v tem trenutku, ko preprosto ne morem mimo potvarjalcev zgodovine, torej potomcev ali simpatizerjev izdajalcev, tistih, ki so, kot je lepo napisal pisatelj in župnik Fran S. Finžgar, 'rajši sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper brate Slovence. To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež ...'

Ob tem mi zlovešče zadonijo še Hitlerjeve besede: 'Slovani naj delajo za nas. Kolikor pa jih ne potrebujemo, naj jih pomorijo ...'

In njegove besede, ko je na spisek za likvidacijo, če zmaga, dal tudi izdajalce: 'Zdaj izdaja svoj narod, drugič bo izdal mene. Izdajalec ostane izdajalec!'

Še kako prav je imel! Zato si ne dovolim, da nekdo skruni ter nespoštljivo tepta in maže zame nekaj najsvetejšega, kot je spomin na vse junake, ki so se še kako zavedali nujnosti in upravičenosti narodnoosvobodilnega boja, ki so natančno vedeli, na kateri strani morajo stati, in ki so zaradi pravega domoljubja in narodne zavesti zmagali nad nacizmom in fašizmom in upravičeno pišejo zgodovino. Zato ostro obsojam vsako poveljevanje in rehabilitacijo domobranstva, ki se zdaj dogaja. Obsojam vse, ki z roko v roki z RKC-jem ustvarjajo razdor med narodom, širijo sovraštvo in nestrpnost. Obsojam vse, ki pod krinko svobode govora širijo sovražni govor, in ta že postaja kar dovoljen način njihove komunikacije, namesto da bi bil prepovedan in kaznovan! Obsojam vse, ki hujskajo ljudi, potvarjajo zgodovino in brišejo iz učbenikov poglavja o NOB. Nedopustno! Kdaj in zakaj smo to dopustili?!«

....

»Kritična sem tudi do vseh vladajočih, ki prepovedi rehabilitacije domobranstva niso uza-
konili takrat, ko je bil še pravi čas. In da nismo, ko se je to začelo dogajati, ukrepali in se ostre-
je odzivali. Zdaj pa zahtevajo spravo! Zame v

takih primerih demokracije ni in mi zato dovo-
lite, da brez zadržkov še enkrat povem: vemo,
kdo so osvoboditelji in kdo so izdajalci; vemo,
kdo piše zgodovino, zato zame sprave NI! In
je tudi ne potrebujem!

Sploh pa, čas bi že bil, da bi nehali z ideo-
loškimi razdvajaji in bi se raje ukvarjali s se-
danjostjo, ki trenutno nima svetlega pogleda v
prihodnost ...«

....

»Postavili smo kapital pred človeka in posledice te odločitve so tako žalostne, da ne rečem srhljive. Izgubili smo čisto vse človekove pravice, delavske pravice, delavec je samo še stroj, ki naj čim ceneje dela enkrat več za pol manj, da ne uporabim besede minimelec, ker jo preziram iz dna duše in se mi zdi poniževalna za kogar koli. Vsak si zasluži, da s poštenim delom lahko dostojno preživi! Danes, ko so javno, tudi od vlade, podprti korupcija, nepotizem, kraja in goljufija, dobro živijo samo kriminalci! Kaj nam s tem sporoča družba? Da s poštenim delom nikamor več ne prideš. Neoliberalni delodajalci imajo vse pravice, delavec pa popolnoma nobenih več.«

....

»Danes naš sovražnik ne nosi orožja, ampak je bolj prefinjen, podtalen, zlovešč, nosi kravato in hinavsko sprenevedavi nasmešek, pritiska na nas in nas ustrahuje, da postanemo apatični in novodobni sužnji.

Ob tem se spomnimo na vse naše umrle borce, ki so dali življenje, da bo nam bolje, da bomo svobodno in dostojno živeli od svojega poštenega dela. Spomnimo se njihovega poguma in neustrašnosti, vere, da skupaj lahko premikamo gore in se upremo sovragu! Ker sodbo si moramo pisati sami! In samo skupaj smo nepremagljivi! Družba, ki postavlja dobiček pred človeka, ni naravna in mora propasti.

Politikom pa najlepša hvala za tole drugo Švico, vam jo vračam v zameno za tisti 'groz-
ni, totalitarni, gnili socializem'. Pa ne čisto tisti, ki je bil. Želim si tistega, ki ga še nismo imeli, ki bi ga in ga lahko ustvarimo sami.

Kot bi zapel John Lennon: 'Lahko mi rečete, da sanjam, a nisem osamljeni
poet, če se pridružite sanjavcem, bo ta svet kot eden spet ...'«

Milan Gorjanc

član predsedstva ZZB za
vrednote NOB Slovenije,
na slovesnosti na Tisju nad Litijo
24. decembra 2017

»Dogajanje na današnji dan pred 76 leti nam je bolj ali manj znano. Kljub temu naj vas v nekaj stavkih spomnim na ta boj! Dober teden prej je bil na Kremenjku ustanovljen 2. štajerski partizanski bataljon. Poveljnik Stane se je vrnil na Dolenjsko konec novembra, z njim sta prišla še Dušan Kveder - Tomaž, poveljnik Brežiške čete, in Peter Stante - Skala, poveljnik Celjske čete. Zbrali so borce Grosupeljske, Stiške, Mokronoške čete in čete s Pugleda. Iz Novomeške čete se je priključilo tudi nekaj partizanov, ki so sodelovali v boju na Bučki.

23. decembra 1941 zvečer so se podali na pot in proti jutru so prispeli na Tisje, kjer so nameravali pričakati noč. Hoteli so v noči pred božičem prečkati Savo po mostu v Litiji in pri tem so računali na noč kot zvesto partizansko zaveznico ter na zmanjšano budnost nemških vojakov zaradi svetega večera. Domačini na Tisju so jih prisrčno sprejeli in pogostili z božičnimi dobrotami. Nemškemu litijskemu županu in njegovim prijateljem se je zahotelo božične divjačinske pečenke, zato so se podali na lov iz doline proti Tisju. Zagledali so partizane, se prikrito umaknili in poklicali vojake. Naprej so iz litijske postojanke prišli pripadniki redne vojske vermahta, do noči pa še zagrizeni policisti iz Trbovelj in celo iz Kamnika. Partizani so bili obkoljeni in brez vodstva, saj sta Stane in Tomaž šla na dogovor z aktivistom OF Krajncem, Francem Poglajnom, domačinom iz Litije. Padli so prvi strelji in Stane in Tomaž sta pohitela k bataljonu. Ugotovila sta, da preboj čez Save ni mogoč, preboj naravnost nazaj proti nemško-italijanski meji pa bi zahteval preveč žrtev, saj so tudi Italijani z vojaki iz Stične tesno zastražili mejo. Toda Stane je uporabil preizkušeno partizansko taktiko in z zvitim manevrom prelisičil nemške in italijanske vojščake. Podal se je z bataljonom v dolino proti Šmartnemu in takoj za Libergo zavil nazaj proti italijanskemu zasedbenemu območju ter neopaženo prestopil mejo in se nastanil v taboru na Pugledu. Nemci in Italijani so še dva dneva po gozdovih okoli Tisja stikali za partizani. Zmaga v vojaškem pogledu ni bila velika, vendar je bila to zelo odmevna politična zmaga.«

Dovolj mi je

To je pismo, ki sem ga poslal nadškofu Zoretu 18. decembra 2017 ob 11. uri kot svoj odgovor na njegovo pridigo na Brezjah.

Nadškof Zore, o čem si zadnjič spet govoril pri svoji »podarjeni maši« na Brezjah? Namesto da bi ljudi pomirjal in zblizjeval, jih razdvajaš in širiš sovraštvo med njimi. Ali je to naloga dušnega pastirja v Rimskokatoliški cerkvi?

Zelo vestno opisuješ pomore in koliko pregrad je bilo v rovu Barbare ter koliko ljudi je bilo pobitih, za nekatere je bilo težko reči, da so bili ljudje. Pozabil si povedati, da so bili to klavci s celotnega Balkana, ki so po končani vojni na begu pred roko pravice tudi pri nas počenjali gnusne zločine.

Končno jih je roka pravice in maščevanja doletela na Poljani, kjer niso hoteli predati orožja z namenom, da se organizirajo in znova napadejo že tako od bojov izčrpano domovino... a so končali v rovu Barbare.

Ni se ti zdelo vredno govoriti o žrtvah, ki niso bile le ustreljene, temveč so jim življenje jemali s strahovitim mučenjem v Kozlarjevi gošči na Ljubljanskem barju, na Urhu, kjer še vedno niso odkrili imen vseh pobitih Slovencev, na Stranicah pri Frankolovem, v Begunjah, na Rabu, v Gonarsu, Dachauu, v taboriščih po Evropi in še bi lahko našteval. Te žrtve so bili Slovenci, ki so bili samo osumljeni simpatiziranja s partizani, ki so se bojevali proti nacizmu in fašizmu. Nacizem in fašizem sta želela slovenski narod zbrisati s sveta. Pomagali so jim pri tem domači izdajalci in Rimskokatoliška cerkev.

Da boš imel lepe božične praznike, ti pošiljam podobice z obrazi strahotno mučenih in iznakaženih Slovencev z Urha (teh podobic imam še veliko). Oglej se jih in naj te ti obrazi spremljajo do konca življenja.

Tone Rojc, Ljubljana

Op. ur.: pismo smo prejeli tik pred božičnimi prazniki, ko je bila decembrska številka Svobodne besede že v tiskarni.

Ob izidu volitev (drugič)

V lanski decembrski številki revije Svobodna beseda je bil objavljen moj članek v zvezi z mojim zadovoljstvom ob izidu volitev za predsednika republike, ko je zmagal gospod Borut Pahor. Na to sta se odzvala dva Ljubljanačana – neka ženska in neki moški. Žensko poznam, a

moški se mi ni hotel predstaviti – klical pa me je na moj mobilni telefon. Jaz pa sem pravnik in tudi usposobljen kriminalist. Sem tudi absolvent pravne fakultete, ne samo pedagoške izobrazbe. Delal pa sem 40 let kot vzgojitelj v domovih učencev srednjih šol. Tako sem tudi ugotovil, kdo je to bil – bil je to moj znanec, za katerega se mi je včasih zdelo, da je moj prijatelj!

Obema in vsem, ki čutijo sovraštvo do mene, sporočam naslednje: nikogar ne sovražim, le pomilujem – saj ne veste, kaj delate! Vse vas imam celo rad! Moja vzgoja ni bila starokopitna ali klerikalna – bila je v skladu z mojim prebliskom, ki je bil nekoč objavljen v časopisu Dnevnik in se glasi: »Svojega rdečega srca jaz ne tajim, a enoumja ne trpim! Naj bo enoumje z leve ali desne – ljudi razdvaja in jih dela prav po pasje besne!«

Bil sem kot vzgojitelj tudi član Zveze komunistov, a bil sem socialist, ne pa karierist, in nisem nikdar izrabljal svoje funkcije. Poskrbel pa sem, ko sem bil predstojnik doma učencev in sekretar ZK šole in dijaškega doma v Litostroju, da so se povišale plače kuharic v dijaškem domu na višino plač kuharic v delavski menzi in tovarni, ko sem ugotovil, da imajo precej nižje, a prejšnji predstojnik, ki je bil upokojen, za to ni poskrbel!

Pozneje sem bil kot vzgojitelj zaposlen v dijaškem domu v Gerbičevi ulici v Ljubljani, kjer sem bil spet izbran za sekretarja ZK.

Sem ponosen Slovenec, a tudi Slovan – v skladu z verzi, ki jih je moja mati skrivaj vtakala v prt, ko je bila v času prve svetovne vojne v zaporu obsojena zaradi veleizdaje:

»Slovanski rod! Na dan, na dan!
Teptani narod velikan!«

Metod Škerjanec, Ljubljana

Koledar za leto 2018 – pojasnilo in opravičilo

Združenje borcev za vrednote NOB Krško je za leto 2018 izdalo koledar z naslovom Šolstvo v letih 1941–1945. Na njem je trinajst risb, ki so jih narisali učenci, in štirinajst spominskih zapisov tistih, ki so med vojno hodili v različne šole. Pri vsakem zapisu je tudi zastavica tiste okupacijske države, pod katero so se takratni učenci šolali. Štirje prispevki so iz nemških šol, dva iz italijanskih, eden iz madžarske šole in eden iz

šole pod NDH. Posebej smo predstavili partizanske šole, in to s štirimi prispevki. Tudi sami smo razmišljali, ali naj zastavice okupatorjev objavimo ali ne. Obveljalo je prepričanje, da je prav, da jih objavimo, saj želimo z njimi še bolj poudariti zločinske namene okupatorjev, saj so vsi po vrsti hoteli popolnoma zatreti slovenski jezik. Zastavica naj bi poudarila le to, da so morali slovenski otroci sprejeti tuje simbole in tuji jezik. Seveda pa smo na drugi strani spoštljivo spregovorili tudi o partizanskih šolah, v katerih so se zavedni Slovenci srčno bojevali za ohranjanje slovenskega jezika. Tudi ti prispevki imajo simbole: partizanske zastave.

Iskreno se zahvaljujmo tovarišem iz Izole, ki so nas opozorili, da so jih okupatorjevi simboli na koledarju, predvsem nemški in italijanski, močno vznemirili. Tujih simbolov, kot sta kljukasti križ in butara (fašija), ne želijo imeti v svojih stanovanjih, pravijo. Popolnoma jih razumemo, posebno še tiste, ki so doživeli zločine pod okupatorjevimi simboli. Prosimo pa jih, naj razumejo, da naš namen ni bil malomarno prikazovanje okupatorjevih simbolov, temveč smo z njimi želeli poudariti vso krutost raznarodovalne politike okupatorjev.

Vsem tistim, ki so jih objavljeni simboli prizadeli oziroma spravili v slabo voljo, se iskreno opravičujemo.

Združenje borcev za vrednote NOB Krško, zanj predsednik Lojze Štih

Javno vprašanje županu Leskovarju

Civilna iniciativa antifašistične koalicije Slovenije (CIAFKS) na podlagi medijske objave, da so neznanci znova oskrunili spomenik Borisa Kidriča v Kidričevem, obsoja takšno kaznivo dejanje in poziva pristojne institucije, da ustrezno ukrepajo zoper neznane storilce.

Spomenik vizionarju razvoja Slovenije in predsedniku prve povojne slovenske vlade Borisu Kidriču je pred štirimi desetletji izdelal akademski kipar Viktor Gokovič, odkrili so ga aprila leta 1973. Bronasti doprsni bronasti kip Borisa Kidriča je izginil neznano kam že leta 2010, policiji žal storilca še ni uspelo najti.

Civilna iniciativa antifašistične koalicije Slovenije postavlja javno vprašanje županu občine Kidričevo Antonu Leskovarju iz vrst SDS, katere nekateri vidni funkcionarji v RS – celo nekateri poslanci – neodgovorno in brez sramu

pozivajo k skrunjenju spomenikov iz nekdanje skupne domovine, ali je kakor koli neformalno povezan s spornimi dogodki, ker je kot župan Občine Kidričevo že leta 2011 zavrnil predlog za vrnitev kipa ob primerni skromni slovesnosti.

Prepričani smo, da smo narod, ki se mu ni treba sramovati svoje zgodovine, moramo jo spoštovati in se iz nje učiti, zato pozivamo krajanje Kidričevega in vso slovensko javnost, da obsodi takšna nesprejemljiva dejanja v politikantske namene.

Predsedstvo CIAFKS

Protest proti dokumentarnemu filmu Tu je paradiž!

(pismo varuhu pravic gledalcev in poslušalcev RTV Slovenije)

V torek, 26. decembra 2017, ste na svojem prvem programu predvajali dokumentarni film Tu je paradiž! avtorice dr.

Rosvite Pesek. Naslednji dan po predavanju se nam je oglasilo več naših članov, ki so izrazili razočaranje nad tem filmom in nas prosili, naj izrazimo ogorčenje nad takim prikazovanjem dogodkov iz naše polpretekle zgodovine. Menimo, da je prikazovanje naše skupne zgodovine, kot si ga je privoščila gospa Pesek, izkrivljeno in daleč od objektivnega novinarskega dela. Ne moremo razumeti, da si je Televizija Slovenija, javni medij, ki ga vsi financiramo, dovolila tako manipulacijo. Naj med vrsto sporno prikazanih dogodkov navedemo samo dva konkretna primera.

Avtorica navaja, da je Slovenija s pariško mirovno pogodbo izgubila Gorico. Slovenija ni nikoli izgubila Gorice, ker je nikoli ni imela. Gorica je bila mesto v Avstro-ogrski monarhiji, potem mesto v Kraljevini Italiji in po letu 1947 v Republiki Italiji. Je pa res, da je z novo mejo zaledje Gorice, ki ga je osvobodil IX. korpus NOV Slovenije maja leta 1945, postalo del Slovenije in hkrati ostalo brez svojega središča. Zato se je

začela graditev Nove Gorice. In drugi primer: po vojni je bila naša domovina razdejana, pa še zelo resen spor zaradi zahodne meje je imela z zavezniki. Zato je bilo prebivalstvo na robu lakote, ki jo je nova država poskušala odpravljati na vse mogoče načine, tudi take, ki so bili za nekatere lahko boleči. V filmu poudarjati to kot splošno razočaranje nad oblastjo je skrajno nekorektno.

Na žalost je avtorica iz filma izpustila pomembno zgodovinsko dejstvo, ustanovitev prve slovenske vlade v Ajdovščini maja leta 1945.

Dopuščamo možnost, da se bo avtorica izgovorila na avtorsko svobodo, kar je njena pravica. Ne glede na to pa pričakujemo, da bo RTV Slovenija kot ustanova, ki deluje v javnem interesu, ustrezno ukrepala in javno demantirala sporne dele filma oziroma se od njih javno distancirala.

Katjuša Žigon,

predsednica območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica

V LETU 2018 UGODNEJE NA KOPANJE V BAZENE THERMANE LAŠKO

ZA ČLANE ZDRUŽENJ IN DRUŠTEV ZZB NOB OB INDIVIDUALNEM OBISKU

Thermana Laško nudi v letu 2018 (do 31.12.2018) vsem članom ZZB NOB Slovenije in vašim družinskim članom, ki pridejo na dan koriščenja s članom, naslednjo ugodnost v obeh hotelih:

10 % popust na vse vstopnice za kopanje in kopanje+savna, wellness storitve in fizioterapevtske storitve (izključene so večerne akcijske ponudbe).

Popusti ne veljajo ob vikendih, v času praznikov in vseh šolskih počitnic.

30 % popust na celodnevne vstopnice za kopališče hotela Zdravilišče Laško vse dni v tednu. **Popust velja tudi v času praznikov in počitnic.**

20% popust na celodnevne vstopnice v Termalnem Centru hotela Thermana Park Laško za vstope od ponedeljka do petka. **Popust NE velja v času praznikov in počitnic.**

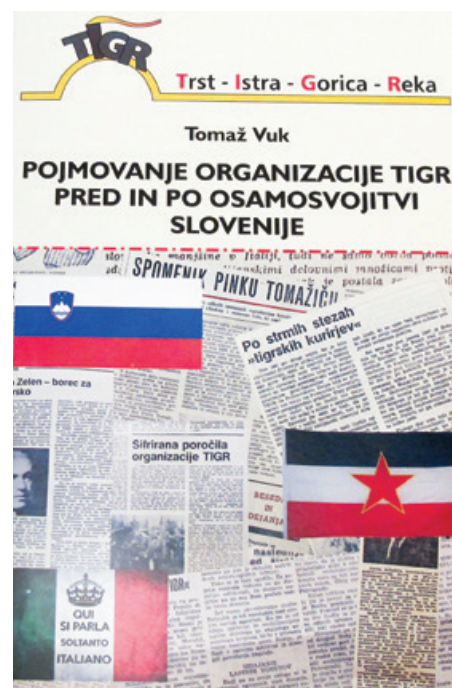
Popust lahko člani uveljavljate ob predložitvi veljavnega osebnega dokumenta, kartice Thermana Cluba in članske izkaznice društva. V Thermana Club se lahko včlanite ob prvem prihodu in koriščenju ugodnosti ali preko Thermaninih spletnih strani.

Združenje borcev za vrednote NOB Škofje Loke je lani v 200 izvodih izdalo delo Marijana Masterla Smučarski vod v Škofjeloški četi in rekviem za Jamnikovo domačijo. V spremni besedi je Martin Premk med drugim zapisal: »Med drugo svetovno vojno so se Slovenci, kot se rado reče, nasilju in zatiranju uprli s puško in knjigo. Knjižica Marijana Masterla pa nam priča, da so se uprli tudi »s smučkami.« V knjigi so zbrana tudi pričevanja neposrednih udeležencev dogodkov.

Marija Šuligoj-Kogoj je pri 92 letih v samozaložbi izdala knjigo z naslovom Spomini. Kot je Spominom na pot zapisala Adrijana Zimic Stanič, gre za posebno žensko, katere življenje je bilo polno izrednih doživetij. Preživljala je težke čase. Z vsem srcem je delovala v NOB in živela v družini, v kateri je dobila od ponosnih staršev tisto vzgojo, ki ji je dajala moč in vero v ljudi. Rojena je bila v Vratih pri Čepovanu, knjiga pa govori predvsem o spominih na partizanska leta.

Tomaž Vuk je avtor dela z naslovom Pojmovanje organizacije TIGR pred in po osamosvojitvi Slovenije. Knjigo, ki je izšla lani, je založilo društvo TIGR Primorske. Natisnjena je v 200 izvodih. Gre za diplomsko delo avtorja, rojenega leta 1981, doma iz Renč. K pisanju diplomske naloge na to temo so ga spodbudila pričevanja njegove stare mame Viktorije Čebtron. Spremnobesedo h knjigi je napisal član organizacije TIGR Primorske Lucijan Pelicon.

VABILA

Sedlarjevo, Gračnica:

Društvo za ohranjanje spomina na pohod 14. divizije Laško vabi na tradicionalni tridnevni pohod po poteh 14. divizije, ki bo letos že 45. Potekal bo po ustaljeni trasi od Sedlarjevega do Gračnice pri Rimskih Toplicah, in sicer od

petka, 9., do nedelje, 11. februarja 2018.

Prevoz pohodnikov v Sedlarjevo bo v petek, 9. februarja, in sicer iz Radeč **ob 6.30** (s trga), iz Laškega **ob 7. uri** (avtobusna postaja), iz Celja **ob 7.20** (nova avtobusna postaja Celje), iz Šentjurja **ob 7.30** (avtobusna postaja) ter s Pre-

vorja **ob 8.15** (izpred samopostrežne trgovine). Rok za prijavo na pohod je 31. januar 2018.

Logarovci, Ljutomer:

ZB NOB Ljutomer bo 3. februarja pripravilo spominsko slovesnost pri spomeniku dveh umrlih partizanov v Logarovcih pri Ljutomeru.

Škofja Loka:

Pri spomeniku borcem – tiskarjem, ki so zgoreli v partizanski tiskarni v Vežsterskem mlinu bo 9. februarja spominska slovesnost. Več informacij pri organizatorju, ZB NOB Škofja Loka.

Frankolovo:

Spominsko društvo 100 frankolovskih žrtev, občina Slovenske Konjice in ZB NOB Slovenske Konjice bodo 11. februarja pripravili žalno prireditev v spomin na 100 obešenih talcev 12. februarja 1945.

AKCIJSKA PRODAJA KNJIG

Tudi v letu 2018 vam po simboličnih cenah, že od 1 € dalje, ponujamo nakup knjig, izdanih v letih od 1992 do 2014. Seznam je objavljen na naši spletni strani www.zzb-nob.si.

Knjige si lahko ogledate in jih kupite na sedežu ZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, vsako sredo med 13. in 15. uro, in sicer od 3. januarja do 31. marca 2018.

Če želite, vam jih pošljemo tudi po pošti (stroške poštnine zaračunamo po veljavnem ceniku Pošte Slovenije).

Ogled in prevzem rahlo poškodovanih knjig starejših letnikov je prav tako na voljo na sedežu Zveze.

Za druge informacije pokličite na tel. št. 01 434 44 45 ali pišite na romana.jemec@zzb-nob.si.

Ljubljana, januar 2018

Zloglasno nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz na leto obiše kar 2,3 milijona ljudi. Med obiskovalci prevladujejo mladi.

Na spominski slovesnosti v Dražgošah sta bila po tradiciji tudi Julijana Žibert, članica predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije, in ljubljanski župan Zoran Jankovič.

Dijaki Srednje šole Slovenska Bistrica so v gradu v Slovenski Bistrici 8. januarja pripravili spominsko akademijo ob 75. obletnici padca Pohorskega bataljona.

Letos bo minilo 75 let od osvoboditve koncentracijskega taborišča Renicci v pokrajini Toscani. V njem je bilo okoli 10.000 taboriščnikov, med njimi največ Slovencev.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtno 9 €

letno
36 €

Podpis:

NAROČILNICA

							ŠEGA V ZILJSKI DOLINI (JEZDECI V DIRU RAZBIJAJO NA KOL. NASAJEN SODČEK)	SNOP UREJENE SLAME ZA KRITJE STREH	GESLO 1	PREBIVALEC ETOLJE V GRČIJI	GESLO 2	NASILEN VSTOP V STAVBO	ZA POLTON ZVIŠANI TON A	NOVAK CARLI	VRSTA TOPOLA (IZ ČRK: DAGNJE)	MATEMATIČNI ZAPIS
							KATOLIŠKI VERNIK									
							STAROGRŠKI NOVEC, OBOL							GIORGIO ARMANI		
							FIASKO, POPOLN NEUSPEH PERJE PRI REPI							COLA, PALEC, INCA ENOTA ZA MOČ		
VLADNA UREDBA IZ 1920 O PREPOVEDI DELOVANJA KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSL.	OKRASNI KAMEN (IZ ČRK: SINKO)	POLNOST BODIC	ZGRMENE DRUG ZA DRUGIM	TEMNI DEL DNEVA	GLAVNO MESTO JORDANIJE	DIKTAT PRIPADNICA NENEMCEV				PTICA SMRDOKAVRA, VODEB, VDAB						
							KRAVICA			GRŠKA MUZA PETJA (NI: AJDA) ITALIKI						
							NAJVEČJA ŽILA OD VODNICA									
IGRALEC NOGOMETA								MEDVOJNI POLITIK KRAIGHERTVO SVETINA					NEPRIJETNOST, ODKLONILNOST V POGOVORU	KREMA, KI SE STRDI		
PREBIVALEC IDRSKEGA							RASTLINA JETIČNIK STROKOVNO MNENJE				ARKTIČNI JELEN BABICA NA PRIMORSKEM					
GIB GLAVE, KIMLJAJ				STALNOST, NENEH-NOST TONE TOMSIČ												
SLOVENSKI PISATELJ (JAKOB; IZ: TEKS)					ZMAGA PRI ŠAHU ZADNJA GRŠKA ČRKA			MODERATORKA LEKŠE	SVOBODNA BESEDA	GESLO 3 SANJE, SNOVI						
AVTOKRATSKI VLADAR, SAMODRŽEC, TIRAN, TRINOGRŠKI BOG LJUBEZNI									MOŠKI POTOMECAZIJSKA REKA (IZ: NONO)				RIHARD JAKOPIČ	ZAGOZDA		
PRVA GREŠNICA, ADAMOVA PARTNERKA				AMERIŠKA IGRALKA WEST (IZ: ČRK: EMA) URIN				ANTIČNI BOJOTJEC AONEC NORDIJSKI BOGOVI			MOZOLJAVOST KROGLASTA BAKTERIJA					
MESTO V BELGIJI JUŽNO OD GENTA (IZ: SENOR)						POKOJNIK, UMRLI							PLAČILO, PLAČA (IZ: NOL) TJAŠA ANDREE			
VRSTA ZVITEGA PECIVA Z NADEVOM										ŽULJ, OTIŠČANEC						
SLABO STANJE PODJETJA, KONKURZ							BRITANSKI PISATELJ FLEMING				POSODA ZA SMETI					

Rešitve križanke pošljite do 15. februarja 2018

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. februarja 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 27. številke SB:

Izžrebanim reševalcem križanke
iz 26. številke revije Svobodna beseda

1. Stojan Ekart, Lovska ulica 17, 2204 Miklavž
2. Vladimira Kampos, Pacug 14, 6320 Portorož
3. Marija Konestabo, Podpeč 38, 1352 Preserje

Rešitve križanke:

UMIVALNIK, RIVALINJA, AROMAT, EB, RU, ŽIVIKA, SKI, ENAČAJ, ZBIRNI KANAL, AV, ARKTIKA, ZGIB, ŠK, GOTI, AVED, MOŽAČA, RN, ČARTER, ORANIČ, EOS, MO, AA, BRENA, BLAGOSLOVLJENKA, ČILAK, OLIKA, IS, AVAL, AKIA, MUCIKA, NARAMNIK, KITAJEC, IR, NJENA, OČA, AKA.

Geslo: Miru in zdravja vam želimo